

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה
ספר
ואמרו אמן**

חלק א'
(בלשון הקודש ואידיש)

47

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

ואמרו אמן

חלק ראשון

בו יבואר בעזה"י גודל שכר עניית אמן ואישיר וכוונותיהם והלכותיהם, ויבואר גודל העונש המתעצל בענייתם עם עוד הרבה דינים נרחצים המסתעפים מדיני ענייתם.

אשר לקמתי לקומי בתר לקומי בעזה"י משי"ם ופוסקים קדמאי ובתראי ומדרשים וזוה"ק וספרי פוסר עם מעט נופך משלי בעזה"י אשר חנני ה' יתברך בזכות אבותי הקדושים, וזכותם יעמוד לכל ההוגה בהם שיזכו לרב טוב הצפון בזה ובבא לטובה ולברכה ולנאולה שלמה ברוחניות וגשמיות בב"א.

הק' יהושע אלטר ווילדמאן אבדיק קאנסקוואליע

מלפנים אבדיק ביליראדי

בעת חונה פה ירושלים עיה"ק תובב"א

בעהמ"ח ספרי עמק יהושע, בנין יהושע, ברכת יהושע, בלאאמ"ר הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' אלימלך אבדיק מיואמש וצללה"ה אשר סנחתו כבוד פה עיה"ק ירושלים תובב"א

בין וגבד להאי סבא קדישא הרבי ר' אלימלך בעל המחבר. ספר נועם ארימלך וצוקללה"ה ולמעלה בקודש אבותי הקדושים הרמ"א והמגלה עמוקות והתו"מ וצוקללה"ה זי"ע ועכ"י אמן

און גרי אַנצומיילען דעם הייליגען פאלק ישראל מיט אַ גייסטיגען פּערזענליכן פון גרויסע הייליגע ספרים ינעלכע זענען אַדער רונעקונג אויף צו פלאזן דעם יודישען פונק פון דער גרויסער קעניג צו ענשערין אמן און אמן יהא שמיה רבא מיט פונד, האבן מיר איבער גינעצט אלעס אויף נאדנאן סוף הרבים זין אז יעדער זאל דאס גרינג פארשטעהן, און ווער עם נועם לערנין אין דעם ספר וואס דא ווערט געשריבען תורה ומסר פון אלע הייליגע צדיקים זייער זכות נועם מגין זין אז זיא זאלין גיבאלפין ווערין גרויסניוה ופגשמינות און גינגר און פרגסה און העלחה, און צו אריכות ימים, און צו אַנאולה שלמה בטהרה גמינו אמן:

בעזחי"ת

באשר עוררו אותי להדפיס מחדש את הספר **"ואמרו אמן"**, אשר יצא לאור לפני כמה שנים בהסכמת גדולי הדור ז"ל. ועתה כבר אינו בנמצא אפילו אחד בעיר, על כן אמרתי לחדש הדרו לעילוי נשמת האמו"ר מוה"ר ישעי' זאב ז"ל, שנפטר בחצי ימיו ביום כ"ט חשוון, תשכ"ג.

ואקוה שזכות המצוה הגדולה לעורר את הקוראים בספר זה, להיות נזהר בעניית אמן ובהלכות עניית אמן, תגן עלי להתעורר תמיד לדרכי ד' להתדבק בתורתו הקדושה וללמוד תוה"ק עד שנוכה לראות בהרמת קרן התוה"ק בביאת בן דוד בקרוב בימינו אמן.
מובן שאדם יכול לאסור את שלו, ובאשר זכיתי בספר זה קדוש הזה, אקוה שלא יזיקו אחרים את זכותי לבא עוד להדפיסו בלי רשותי.
הק' שלום יודא גראם
המו"ל

בעזחי"ת

אף שאני מונע את עצמי מלבא במליצות בעד ספרים היוצאים לאור, אך ספר זה **"ואמרו אמן"**, כבר יצא לאור לפני כמה שנים בהסכמת גדולי ישראל שבדור ההוא ז"ל. ועתה רוצה האברך מתלמידי ישיבתנו מוה"ר שלום יודא גראם נ"י להדפיסו מחדש, ובודאי עושה טוב בעמו כי הוא מלא יראת שמים לעורר בני ישראל על גודל הענין של עניית אמן. והספר בודאי יעשה רושם בלב כל נואמין אמתי. ובאשר נדפס ג"כ בלשון יודיש אשר יבינו גשים וקטנים, ישריש בלבם עיקרי האמונה (וגם הספורי מעשים הנדפסים כאן יעוררו את הקוראים ליראה אמיתית), כי יודעים אנו אשר **"אמן"** הוא מעורר את הקשר אמיץ שככל נשמת ישראל לאבינו שבשמים ית' להאמין באמונה שלימה בכל מה שמסור לנו מחכמי ישראל קדושים, ועל ידי זה להתדבק באמונת אומן לחותמו של הקב"ה שהוא אמת, להאמין בכל של מאה ברכות ועניית אמן (כי אמת עם מאה הוא בניו ישראל), ועל ידי זה אנו מעוררים שהוא ית' יקיים לנו מה שאמר לנאמן ביתו שלנו יודיע מדת אמיתות שלו, כדאיתא ברש"י ריש וארא, אשר עדיין לא זכינו לזה בשלימות, רק נזכה בקרוב בביאת גואלנו במהרה בימינו אמן.

ברוקלין, ח"י סיון תשכ"ה לפ"ק

הק' שמעון ישראל פאזען
אב"ד דק"ק שאפראן

הסכמות

עפ"י עצת נאוני פה ירושלם שליט"א הגני מדפים בספרי
זה איזה הסכמות הגאונים מהחיבורים שלי הקודמים

כ"ק מרן הרב הגאון הקדוש אדמו"ר מגור שליט"א ראה הקורקטין מספר
הזה והבטיח לי שאי"ה יקח אצלי ספר אחד כאשר יצא מביהר"פ
לאור עולם:

גם אני נותן מעות קדימה על ספר הרב הג' החסיד שיחי' ומבקש לסעדו
וליקח הספר ממנו שהוא ת"ח וירא שמים.

פנחס מנחם מפילץ

בעוה"י ד' בשלח תרע"א פה אסמראווצע

הן בא לפני הגאון המפורסם פ"ה חו"פ נקש"ת מוהר"ר יהושע אלטר
שליט"א אבד"ק קאנסקיוואליע בעל המחבר ספר בנין יהושע
והראה לפני את חיבורו היקר עמק יהושע אחרון על מסכת גיטין ואינו
שו"ת, וספר ברכת יהושע לקומים יקרים מגדולי הדור, וגם דברתי עמו
בהרבה ענינים ובקש ממני הסכמה, והנה יען שכבר יצא לו מוניטין בספר
הנ"ל כ"י ונתקבל, וגם אני ראיתי שהוא ת"ח גדול בפלפול ובסברה ישרה
ע"כ גם אנכי כאתי להסכים שיוציא לאור חיבוריו היקרים, ואי"ה יהיו לתועלת
ומצוה לתמוך בידו למען כבוד התורה ולמען כבוד אבותיו הק' וצללה"ה.

הק' מאיר יחיאל הלוי אבד"ק הנ"ל

המוכ"ז הרב הגאון החרוף ובקי החסיד ויר"א בנש"ק כש"ת מוה"ר יהושע
אלטר נ"י האבד"ק קאנסקיוואלי אשר במדינת פולין רוסיא בעד
מחבר ספר בנין יהושע הי' בכאן משוברתי ש"ק והברתיו לת"ח גדול וכפי
הכתבים שבידו יש לו הורמנות מכמה גדולי ישראל המעידים עליו על תורתו
ומעשיו הטובים, ואיך שהוא נין ונכד לרבנו הגדול רשכבה"ג הגאון הקדוש בעל
נועם אלימלך וצוקלה"ה זי"ע ועכו"א, ע"כ אבקש מאד לקרבהו בכל מקום
כואו ולהיות בסערו בכל מה דאפשר כראוי לעשות לכן טובים כידוע דברי חנו"ל
אפי' עכד לרוץ לפניו, ומכש"כ אם גם הוא בעצמו ת"ח ויר"ש ובזכות חיבת הקורש
ואהבת עוסקי תורה הקדושה וזרע קורש נושע בישועה רוחניות וגופניות ותתברכו
בבנים חיים ומוני ריידא.

כנפש הכותב למען המצוה הגדולה. מדבר בצדקה ומחכה לישועה היום יום א' י"ב לחדש
אדר"ש תרס"ה לפ"ק באבוב יע"א.

הק' שלמה האלבערשטאם אבד"ק דק"ק הנ"ל

הסכמות

גם אנכי מסכים להרב הגאון החסיד המפורסם מוה"ר יהושע אלמר ג"י האבד"ק קאנסיקוואליע להדפיס ספרו יתן השי"ת ויפוצו מעיינותיו חוצה ויתקבלו בעיני עתה.
דברי הכותב לכבוד התורה ולומדיה היום ויום ד' כ"ח סיון שנת עת"ר.
נאום יצחק זעליג מארגינשטריין מקאצק אבד"ק סאקלוב

גם אנכי אקח ספר אחד מבעתמ"ח הרב המאוה"ג החריף ובקי יו"א כש"ת מוה"ר יהושע אלמר ג"י האבד"ק ביליראדקע. ונתתי מעות קדימה וממני יראו וכן יעשו וילמדו כל יודעי שמי לקבל ממנו ספר אחד בכדי לסערו ולתמכו ולמען יגדיל תורה ויאדיר.
וע"ז באעתי"ח יום ה' לסדר יצ"ד' אתך את הברכה שנת תרנ"ז פה ראחמיסטרובקא.
נאם דוד בהרב המפורסם מו"ה יוחנן זעקלל"ה.

ב"ה יום ה' לסדר יעמרו על הברכה י"ד אלול תרס"ה. ברעזאן

הן מאז שלח אלי הרב הגאון החסיד וכו' מוה"ר יהושע אלמר ג"י אבד"ק קאנסיקוואליע את ספרו בנין יהושע אשר הסכימו יעליו רוב גדולי פולין ורוסיא. ותהלתו כאחד יגדלו וגם כאשר שמתו עיני בו ראיתי כי הוא מלא וגדוש בפלפול וסברא ישרה ובקיאור נפלא. ועתה כבוא הרה"ג המחבר שלימ"א לפני והודיעני כי בדעתו להעלות ספר עמק יהושע אחרון על שו"ת ועל מסכת גיטין ודרושים נעימים עם לקושים יקרים על מזבח הדפוס אמינא לפעל שבא יאשר חילו לאורייתא למען יגדיל תורה ויאדיר ויתרבה הדעת, וגם ירי תכון עמו להפיץ מעיינותיו חוצה ורבים שתו ורבים ישתו מים חיים נחלים מן לבנון, ויחושו ימהרו להביא ברכה אל ביתם, כי אינו דומה שמיעה לראיה, ואחריו שבא חכם לגבולי ונוכחתי לדעת את האיש ואת שוחו רחוי השורה הזאת לעדה כי רב חילו וראוי לאותו איצטלא, כי ידיו רב לו כפלפול והוראה, לזאת אניד לאדם ישרו ויראתו הקודמת לחכמתו, וגם דרוש דרש פה בבית מדרשנו ומפיו לפידי אש ותלהמון לעורר ישנים מתרדמת הבלי הזמן עד כי רבים בכו תמרורים ושערי דמעות לא ננעלו ודבריו היוצאים מן הלב הכו שרש בלב השומעים, כי הוא נאה דורש ונאה מקיים, ויען כראותי ת"ח וירא שמים גדול כזה, וגם הוא בר אבהן קדושו ישראל ובראשם רבינו הקדוש בעל נועם אלימלך זעקללה"ה, לזאת עתירתו לפני כל התי"ה אוהבי התורה לכבדו בכל מקום ביאו עם ספרו היקר לקבלו בספ"י ולתמוד בימינו לפי ערך כבוד התורה וכבוד אבותיו הק' ולא בכל עת יודמן מצוה רכה בזו, והי' מעשה הצדקה ותמיכת התורה שלום וברכה עד בלי די.
בגוש המעתי' הק' שלום מרדכי הכהן אב"ד דיסק"ה

הסכמות

ב"ה מוצש"ק ל"ה למב"י העת"ד

מע"כ הרב הגאון וכו' ר' יהושע אלטר ג"י הגאבד"ק קאנסקאוולי
הנהו מדפיס את חיבורו עמק יהושע אחרון על שו"ת וחדושים.
וגם ספר ברכת יהושע לקומים נחוצים מאד. וכאשר דברתי עמו מעט
בדברי תורתו וראיתי כי רב חילו וגדול הוא בתורה ויראה בחריפות ובקיאות
וראוי לעוזרו שיודפסו דבריו ויתבדרין שמעתתי'.

נאום חיים הלוי סאראווייציק אבד"ק בריסק

איבקע לאתרין כבוד הרב הגאון החריף ובקי כו' מו"ה יהושע אלטר ג"י
האבד"ק ביליראדקע, והנה הוא גדול בתורה ובהוראה כאחד מן
הגדולים וספרו בירו והוא נותן עדותו עליו שגדול כחו בחריפות ובקיאות וכבר
הללוהו גאוני הזמן, וגם אני דברתי עמו בפלפולא דאוריית' ובהוראה וראיתי
שידיו רב לו בהם ומצוה רבה לתומכו ולסעדו בכל מאי דאפשר והמסייעים
יתברכו מה' וגם אני אקח ספר אח' אי"ה במחובר מאת הרב הגאון המחבר
ש'י ונתתי ד"ק כנהוג.

כ"ד הכא עה"ה יום ה' ה' אלול תרנ"ז לפ"ק ס"ק באבד"ק
נאם רפאל שפירא חונה ס"ק

בה"י כש"א לחדש שנתן לנו ויתברך את התורה מפי הגבורה ויוסיפו לו, שנות חיים ורוב
שלום" לפ"ק.

לכבוד והדר כקודש נהדר המאיר לארץ, נהרא", נהרא" הרב הגאון המפורסם, הדרה" ארעא
והדרה" חריף ובקי, קולע אל השערה, בש"ת מוהר"ר יהושע אלטר ווילדמאן נר"ו
יאיר בחמה כות, אבד"ק קאנסקוואליע.

אות זה מדבר וזה בא להרגיע רוחו המהורה, ולהשמיע בקול תורה מקבלה
ואילך תשורתו היקרה, ספרא" דמארי טב אשר התקין לו בנין מפואר
בחכמה מפוארה, די שדר לן מר מנחה טהורה, ספרו הנחמד ב נ ין יהושע
עוטה כשלמה אורה, קראתי בכל לב באיזהו מקומן של שבחים בחבה יתירה
וראיתי אני מראות, נגהים" כמו השחר עליה, זו תורה זו, "שחרה" ואני תפלה
לאבינו שבשמים הנבור והנורא, אנא ה'ה לו למחסה ולסתרה זכות תורת'
הקדושה בוצינא דנהורא תנן בעדו למען ירפם עוד כל חידושי תורתו,
והאריך נא ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים ועיניו תחזינה בנין בית הבחירה.

כחפץ נפשו היקרה, וכנפש המעתיר בעדו

אנא ועירא חיים חזקיאו מדינ'י הסכונת חח"ם הי"ו.

הסכמות

ב"ח ועש"ק ב' דר"ח תמוז עת"ר פה לובלין

כאשר הראה לי הרב הגאון מו"ה ר' יהושע אלפר נ"י ווילדמאן אבר"ק קאנסקוואליא קונטרסים מספרו עמק יהושע אחרון על מס' גיטין ראיתי כי ידיו רב לו למשקל ומטרי בשמעתא ופולפולא דאורייתא ומתראוי להיות בעוזרי ותומכי ידו ולקבל ממנו את נוספו בסבר פנים יפות ויתברכו מאדון הברכות.

בגמ' הכו"ח פה הנ"ל, גאון אליהו קלאצקיין

גם אנכי אקבל ספר אחד אי"ה בל"ג מהרב הגאון המחבר כש"ת מוה"ר יהושע אלפר שיחי' אבר"ק ב' יליר אד"ק ונתתי ר"ק כנהוג.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה, הבעה"ח יום ה' ז"ך כסליו תרנ"ח פה (האזנא).

גאון יצחק בלאזער מלפנים רב בע"מ פעמערבוירג

הן הקרה לפני מקרה סהור גברא רבא אשר גאוני זמננו נתנו מזרחם עלי' לסמכו בסמיכת חכמים להורות לדעת אשר יעשה ישראל ה"ה הרב הגאון המאוה"ג חו"ב יו"ש כש"ת מו"ה יהושע אלפר נ"י אבר"ק וויש ניין ותלמדו בידו תורתו אשר למד באף וגייעה ועתה עלה בדעתו להפיץ מעינותיו החוצה ולקבעם ברפוס כיון, והלום ראיתי בכתביו ומצאתי בדבריו טוב טעם שופרא ושבחא כשבח המניע לכתבים ומאוד מהראוי לסערו ולתמכו בתמכא דאוי' ולחוקו בחוקת הגוף ובחוקת ממון למען יוציא זממו הטוב לאורה זו תורה זו שברה והכל מסייעין למלאכת שמים וביותר להעניק ידי ת"ח יריש כמוהו כפי עדות גדולי ישראל וגם אני אחריהם במודים דרבנן;

דברי הכותב לכבוד התורה ולומדיה יום ג' לסדר וקדשתו י"ט לסוב"י, תור גאולה" לפ"ק.

גאון ירחמיאל מינצבערג חונה פה לוקאווע.

ראיתי רבנן גדולי ישראל מהללים ומשבחים את כבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי ירא שמים מרבים כו' כ"ש מו' יהושע אלפר נ"י הרב הגאבר"ק ב' יליר אד"ק וגם אני מכיר אותו היטב, ע"כ הנני נותן את תעודתי על חיבורו היקר ומבקש מן אחב"י הלומדים ובעלי בתים שיקנו חיבורו וגם יסערו אותו כי הוא רב גדול כאחד הרבנים הגדולים היושבים בעירות הגדולות וה' יעורנו להוציא מחשבתו אל הפועל וזכות תורתו ושקירתו ויראתו יגין עליכם.

הכו"ח היום יום ב' דסליחות תרנ"ו לפ"ק יעקב דוד חונה פה ק"ק סלוצק יצ"ו

הקדמה

יראיד יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי
הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב
ואשמרה תורתך תמיד לעולם ועד
הנה תאבתי לפקודי בצדקתך הייני.

יתגדל השם ויתנשא שמו עולם אשר למדני טוב רב מגערי
ואין טוב אלא תורה, שנא' כי לקח טוב נתתי לכם, והושיבני
מגעורי בחסדו הגדול בין יושבי בית המדרש, וכל ימי גדלתי בין
הרחכמים ובזיה זכותי לחדש חידושים, ולפרש פירושים, ולחבר
חיבורים, אשר נתקבלו לרצון בעזהי אצל גדולי הדור, ועתה שמת
אל לבי להיות לי חלק בין אוהבי ה' יתיש ויתעלה לקיים לימי
זקנתי המיע של ואהבת את ה' אהיך על פי מה שכתב הרמב"ם
בספר המצות שזאת המצוה גם כן כוללת שנהי' קוראים לבני
אדם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה כשתאהב איש אחד תספר
בשבחיו ותרבה בהם, ותקרא לבני אדם לאהוב אותו, כן כשתאהב
אותו יתעלה באמת אתה קורא בלי ספק בני אדם לדעת ידיעת
האמת אשר ידעתו, ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבהו על הכריות
כאברהם אביך, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ור"ל כמו
שאברהם מפני שהי' אוהב אותו כמו שהעיד הכתוב אברהם

אין פסוק שמייט ואהבת את ה' אהיך וגו', שרייבט דער רמב"ם אין
ספר המצות או די מצוה איז בולל אז מ'אז רופין און מקרב זיין
מענטשין צו עבודת השירה און גלויבן אין איהם, למשך אז מ'האט ליעב
א מענטש דערצייגט מען זיין שבת און מ'פארמיט איהם כדי מענטשין
זאקען איהם ליעב האבין, אזוי אויך אז מ'האט ליעב השירה רופט מען
מענטשין און מ'איז זיי מודיע דעם אמת וואס מ'ווייסט, און דער לשון פון
ספרי ואהבת את ה' אהיך, זאקסט איהם פאליקען אויף מענטשין וויא
אברהם אבינו ווי מ'שמייט ואת הנפש אשר עשו בחרן, ה. ה. ווי אברהם
וואס האט ליעב ג'האט השירה, ווי אין פסוק שמייט אברהם אוהב,

הקדמה

אוהבי קרא בני אדם להאמין בהשם ית' מרוב אהבתו, כן אתה אהוב אותו עד שתקרא אליו בני האדם עכ"ל בקיצור, הנך רואה בעליל שהוירו ארזר לחבירו לקיום דת ה' הוא קיום המיע של אהבת ה' יתעלה שאנו קורין בכל יום בבקר ובערב, לכך באתי לזרז עצמינו ולחברינו כאשר נצייר לעצמינו ציור אמיתי מאמחז"ל דע לפני מי אתה עומד, דהיינו שהבורא ית'ש אשר אין ספק ופקסוק כלל שהבורא ית'ש אין מקום פגוי מאתו ית'ש, אתה עושה הוא רואה, אתה מדבר הוא שומע, אתה חושב הוא יודע, אתה מסתכל הוא צופה, ואין נסתר מנגד עיניו מאומה, וכשאתה מתפלל הוא כנגדך והוא מקשיב ומאזין לדבריך ומחשבותיך והוא ית' יקרא אל הכבוד שכל נברא מתחייב לכבודו, אף שהוא ית' וית' אינו צריך לכבודו אך זה רצונו וכן גזרה חכמתו ית' ויתעלה, כי עיניו רצונו לכבודו ולדבקה בו נקים המיע ובו תדבק לדבק לבנו ומחשבותינו אליו ית'ש:

וזה לשון הזוהר הקדוש פ' יתרו דף פ' ע"ב ת"ח לית עשכא

האט מקרב מענטשין יי' זאלין גלויגין אין השי' פון זיין גרום לי'עבשפמ, אזוי זאקסטו אויף לי'עבטן השי'ת אז זאקסטו מקרב זיין מענטשין צו זיין עבודה, ביו אהער איז זיין לשון בקיצור, זעהסטו דאך אז איינר איז דם אנדערין מזוי עהר זאל מקיים זיין די תורה מיט איהרע מצות, מיט דעם איז עהר מקיים די מצות עשה פון אהבת ה' ית'ברך וואס מיר זאגין צוויי מאהל אין מאג דרבער זענן מיר געקומן מיט דעם מזוי זיין זיך און אנדער, אז מיר וועלן זיך מצויר זיין דעם מאמר וואס די חז"ל זאגין דע לפני מי אתה עומד, דהיינו דאס איז אהן אספק אז דעי בורא ית'ש איז מלא כל הארץ כבודו, וואס דו מהוסט זעהט עהר, אז דו ריידיסט דערט עהר, דו מראכט ווייסט עהר, דו קוקסט זעהט עהר, ס'איז ניט פארהאנין קיין באהעלפניש פאר איהם, און אז דו ראווונסט איז ער קיינין דיר און הארבת און פערנעמט דיינע רייד און דיינע מחשבות, און עהר איז דער א הכבוד וואס יעדער נברא איז מחויב איהם צו געבין כבוד, הגם עהר ברויך ניט אונזער כבוד, נור עהר ווייט אזוי און זיין חכמה האט אזוי גויר גיוועזן, ווייל אז מיר וועלן איהם גיבען כבוד דאך דעם וועלן מיר מקיים זיין, די מצות עשה ובו תדבק מזאל באהעפטן אונזער הארץ און מחשבות צו איהם ית'!

אין דאס איז דאס לשון פון זוהר הקדוש פ' יתרו דף פ' ע"ב, תא חזי, ס'איז ניט פארהאנין קיין שום גראז וועלכעס וואקסט אויף דער ערד

הקדמה

ט

ועשבה דאתיילד בארע' דלא הוי ב' חכמתא סגיא וחילי' בשמיא סגיא, תא חזי מן איזובא, דבכל אתר דבעי קודשא בריך הוא לדכאה לבר נש, באיזובא מתרכי, מ'ט משום דיתער חילא דלעילא לאתפקרא עלוהי, דהא האי חילא דאתפקד עלוי כד אתערא מבצרא דוה מסאכא ואתרכי בר נש עכ"ל הק' וכתב שם בספר זוהר חי וז"ל ומזה יש ללמוד לעצמו דמכשיב אדם אשר כל אתר חילי' בשמיא סגיא ויחזק ויגבה לבו בדרכי ה' ובמדותיו הטובים, ושמעתי ממורי (הוא הרב החוזה הקדוש מלובלין) שהעצבות של אדם גורם שנתרחק מאת הש"ת כי אינו מאמין כי האדם גורם שפע רבה בכל העולמות, וגם המלאכים ניוונים על ידי תורתו ותפלתו שאילו ה"י מאמין בזה כמה היה עובר את הש"ת וית' בשמחה גדולה מרוב כל, וה"י נזהר בכל תנועה שיהי' בקדושה ובטהרה שהרי אלוהו של עולם מתעטר בכל תורה ותפלה וכל אות ומלה אומרה כדקא יאות וגם לתת לב שהקב"ה שומר ושוקד על שפתי האדם בעת תורה ותפלה לשמה לנשקם, ומי זה האיש אשר לא יהי' שש ושמה בשמחה של קדושה בענוה ובטור' שהמלך מה"מ הקב"ה

ס'זאך ניש דאבין אגרויסע רחמיה אין אבן אין הימעלל, למשל דער איזוב, אז הש"ת וויד רייניגין א מענטשין רייניגט עהר איהם מיט איזוב, ווייל ס'ווערט אזוי ארום דער וועקט דער כח פון אויבין וואס איז געעצט אויף איהם און רוימט אויס דעם רוח סומאך און דער מענטש ווערט ריין ע"כ לשוננו, שרייבט דארט דער זוהר ד'י מיט דעם לשון און פון דאגין קאגין מיר לערנין אז מכל שפן א מענטש וואס עהר האט אגרויסין כח אין הימעל זאך זיך שטארקין אין גאט'ס וועגען און זיינע מדות, איך האב גיהערט פון מיינ רבי (דער חוזה הק' פון לובלין) אז דאס עצבות פון מענטש איז גורם אז מ'ווערט דער ווייטערט פון הש"ת ווייל מ'גרויבט ניש אז דער מענטש איז גורם מיט'ן קיום המצות אגרויסע שפע אין אלע עולמות און אויך די מלאכים ווערין אויך גישפייזט דורך דער תורה און תפלה פון מענטש, אז דער מענטש גלויבט באמת אין דעם, ווי וואלט ער גיברויכט דינען הש"ת מיט גרויס שמחה, און וואלט גידים גיוועזן און יעדע תנועה זאך זיין בקדושה און טהרה, ווייל דר הער פון דר וועקט קרנט זיך מיט זיין תורה און תפלה, און וואלט דער אות גיגט ווי גיהעריג און באטראכטין אז הש"ת ווארט אויף די ווערט פון מענטש ווען עהר לערנט און דאווינט לשמה צו קושין זיי וועלכער מענטש זאך ניש דרינען זיך מיט אהייליגי פרייד מיט ענוה און ביטול אז הקב"ה וואס עהר

הקדמה

רם ונשא גדול ונורא שומר ושוקד על שפתי האדם הנבזה לנשק אותם כי אדם סולם מוצב ארצה והילי בשמיא סניא וכף תנועותיו ודברותיו עושה רושם למעלת. מה שאין כן בשאומר מה אני מה חשוב תורתו מה חשוב תפילתי עיז סופו והולך בשרירות לבו למקום ציה וצלמות. כי כאמת אדם חילי בשמיא סניא ועי תהלותיו ותפלותיו הטובים בכונה מדבק עצמו בהשיח ממש עכיל. אי לזאח כאשר ראיתי אשר הרבת אנשים מקילים בעניית אמן ובעניית אישיר ושוכחים אשר חילם בשמיא סניא ובעניית אמן ואמן יהיש רבא גורם שפע ובה ככל העולמות ואלופו של עולם מתעמר בכל תיבה ואות ומלה אם אומרה כדקא יאות. לכן באתי ללקט אורות לקוטי בתר לקוטי להראות את גדול כחם ומצות ענייתם אשר אין לשער ואין להעריך את גדול המצוה הזאת:

ובא וראה מה שאמרו חז"ל בברכות מז ע"א כל המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו וכשבת קייט ע"ב אמרו"ל דמותחין

איז אמרך מלכי המלכים גדלים אין פורקטיג ווארמ אויף די ווערטער פון נידריגען מענטש צו קושין זיי ווייל דער מענטש איז ווי אלייטער וואס שמיא אויף דער ערד אין זיין פת איז גדלים ביו אין הימטל. אין יעדער תנועה אין דיבור מאכט ארושם אין הימטל. אפער אז דער מענטש מראכט וואס בין איך אין וואס איז חשוב מיין תורה אין מיין תפילה. דורך דעם איז זיין סוף עהר פארנעהט אין אנדערע וועגן ניט גוטע. און באמת איז דעם מענטש'ס פת גדלים אין הימטל. אין דורך זיין לויבן און גוטע תפילות מיט פוננה איז עהר זיך מדבק אן השי"ת ממש עכ"ל. און אז מיר זעהן אז פיהל מענטשין זענען מקיר אין ענפערין אמן און אמן יהא שמייה רבא. אין פערנעקין אז ווייער פת אין הימטל איז גדלים און מיט ענפערין אמן און אמן יהא שמייה רבא איז עהר גורם אנרויסע שפע אין אלע עולמות און דער רבש"ע קרוינט זיך מיט יעדער ווארט און אוח אויב עהר זאגט מיט פוננה. דריבער קומין מיר מיט דעם וואס מיר האבן צו זאמן ניקליבן פון די תורה צו ווייזן דם גדליסין פת און מצוה פון ענפערין אמן וואס דאס איז אין לשער און ניט אב צו שאצין די גדליסקייט פון דער מצוה:

כיום אין זעה וואס די רבנים זאגן אין ברכות מז ע"א דער וואס איז מאריך ביי אמן דערענערט מען עהם זייני מאג און יאדירין. אין שבת קייט ע"ב זאגן די חז"ל אז מעפינט עם די מויערין פון בן עזר און מצורייסט פון עהם די גזרות רעות און מאיז עהם מוחל די זינד אין ווהר

הקדמה

יא

לו שערי ג'ע וקורעין לו גזר דינו ומוחלין לו כל עונותיו, ובזוה"ק פ' יולך ד' רפ"ה ע"ב וזה לה"ק וכד ישרא' משמרין לאתבא אמן מכוונא דלכ"יהו כמה דאצטרך כמה פתחין דברכאן פתחין ל"י לעילא, כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כו' בעלמא דין ובעלמ' דאת, בעלמא הדין בשעתא דעאקין להו לישראל ומצלן צלות' קמי מאריהון קלא מכרין בכלהו עלמין פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אית אמוני' לא אמונים פתחו שערי' כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאינון דעאקין להו, האי בעלמא דין, ובעלמא דאתי מאי אנרייהו דכד יפוק בר נש מהאי עלמא דהוי שומר לאתבא אמן, מאי שומר כלו' דנשיר ההיא ברכה דאמר החו דמברך ומחכה ל"י לאתב' אמן כמה דאצטרך, נשמתי' חלקא ומכרוא קמיה פתחו שערים קמיה כמה דאיהו הוי פתח תרעין כל יומא כד הוי שומר אמת' עכלה"ק בקיצור, ואית'ש בחלק השני אביא עוד אייה באריכות כל מאמרי הזוה"ק חמדברים מגודל מעלת עניית אמן ואישיר אשר בזכות זה נזכה לברכאן סניאין כג"ל ונזכה לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן:

והעתקתי הענינים האלו גם בלשון אשכנז (ז'ארגאן) כמ"ש בספר הקדו' קב הישר בהקדמתו וז"ל והעתקתי הספר הזה

וזהר הקדוש פ' יולך דף רפ"ה ע"ב שמיים מיט דעם לשון או יודין היטען צו ענפערין אמן מיט פונגה ווי גיהעריג פיהר סירען מיט פרכות עפניען זיך פאר זייא אין היימעל, אויף דער וועלט אין דער צייט או ס'איז יודען ש'עקט און זיי געמיזן פאר השירה איז אקול מכרין אין אלע עולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים זאקט מיט גייטנין אמונים נור אמונים עפינט די טויערין פאר די ישראל וואס זאגין נאך אמן מיט פונגה און עם זאלען אהן ענומין ווערין זייער גיבעט פון דיא צרות וואס געהט אויף זיי איבער אויף דער וועלט, און פון יענר וועלט איז זייער שכר, או די נשמה פון דעם מענש וואס היט צו ענפערין אמן קומט אויף יענר וועלט רופט מען אויס פאר איהם פתחו שערים וגו' פונקט ווי עהר פלעג אפ היטין צו זאגין אמן, עכ"ל בקיצור, אי"ה אין צווייטן חלק וועלן מיר געעננין באריכות פיהל פון וזהר הקדוש וואס רייר פון גרויסקייט פון נאך זאגין אמן און אמן יהא שמיה רבא און וואס מאיז זוכה דורך דעם:

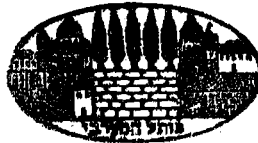
און מיר האבען דאס אקעס איבער ועצט אויף ז'ארגאן, ווי דער קב הישר שרייבט אין זיין הקדמה וז"ל מיר האבין דעם ספר איבער

הקדמה

בלשון אשכנז כדי שידעו דעת בינה ויד כל אדם שולטין בזה הספר להבין ולהשכיל כאשר עיניכם תחזינה משרים, ואפס קצהו תראו בחלק הראשון הזה וכלו תראו אי"ה בחלק השני, ומסדי במרומים שאני עוד בעל חוב גדול על חלק הראשון, ומן השמים עזרני ה' הטוב בזכות אבותי הקדושים שנמרתה החלק הראשון, ותפלתי לאל חיי שיגמלני חסד לגמור גם החלק השני, ע"כ עושו, גושו, חושו לקנות מעמדי זה החלק ויאירו עיניכם כשמש בצהרים אשר בזכות זה נזכה לברכאן סגיאין ונזכה לגאול שלמה במהרה בימינו אמן:

גִּיּוּעָמָא אוֹיִף וְאַרְגוֹן בְּרִי אֶקֶּ וְאַלְעֵן פֶּקֶשְׁמַעְהֵן אִין אִיהֶם וְנָאם זִינְא וְנִעְלִין אִין עָהֶם לְעִרְגִּין, אִין אִיךְ בְּאִיךְ הַסֵּב יִתְבְּרֵךְ וְנָאם עָהֶר הָאָמָּ מִיר גִּיהָאֲלִפִין עֲנְדִיגֵנְעֵן דְּעֵם עֲרִשְׁמִין חֲלֵק, אִין אִיךְ בְּעֵמָ הַשֵּׁם יִתְבְּרֵךְ אִז עָהֶר וְאֵל מִיט מִיר גַּמְלֵךְ חֲסֵד זִיין צו עֲנְדִיגֵנְעֵן דְּעֵם אַוּוִימִין חֲלֵק, דְּרִיבֵר בְּעִמִּין מִיר סוֹן אִיךְ קוִיפֵט דְּעֵם סִפֵּר אִין מִיט דְּעֵם וְנִעְלִין מִיר קְאִנִין עֲנְדִיגֵנְעֵן דְּעֵם חֲלֵק שְׁנִי, אִין בְּזִכּוֹת זֶה וְנִעְלִין מִיר זִכָּה זִיין צו דְּעֵר גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

הנה זה עומד אהר בותלנו, זה כותל המערבי שאינו חרב לעולם (מד"ר גשא פי"א).

הגני נושא רנה ותפלה אצל כותל המערבי בעד כל התומכים ומועדים אותי שיוושעו בגו"ד ברפואות וישועות בני חיי ומוזני אנשים.

לוח המפתחות

א	בשעה שישראל עונין איהשיר מה עושה ואומר הקב"ה, לוח א'
ב	העונה אמן לא ינביה קולו יותר מן המברך, " ב' וברך ע'
ג	אימתי מותר להגביה קולו יותר מן המברך, " "
ד	אמן יהא שיר אפשר שרי להגביה קולו יותר, " ט'
ה	ענין אמן חטופה וקטופה ויתומה, " ג'
ו	עוד מענין אמן יתומה ואמן אלמנה, " ד' ס"ז ל"ב,
ז	שיעור אמן יתומה, " ז'
ח	המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו, " ג'
ט	אסור לענות אמן עד שיסיים הש"ץ תיבה אחרונה של הברכה, " "
י	שישים הסידור לפניו בחזרת הש"ץ, לוח ד'
יא	מי שלא כוון כל הצורך בלחש יכוין לצאת בשמיעת החזרה מהש"ץ, מי שלא כוון כל הצורך בלחש יכוין לצאת בשמיעת החזרה מהש"ץ, לוח ד'
יב	חיוב על הש"ץ שלא יתחיל הברכה השניה עד שרוב הצבור יענו אמן על הברכה הראשונה, לוח ס'
יג	והיה כגיל בקדיש וכה"ג, " ו'
יד	אם אין ט' עונים כדן הוי ברכה לבטלה, " כ"ז כ"ז,
יז	בענין גדול העונה אמן יותר מן המברך, " ח' כ' מ"ו,
יח	מנין שעונין אמן, " "
יט	העונה אישיר בכל כחו ומה פירושו, " ט' י' מ"ח,
כ	האומר אמן יה"ש רכא בקול רם מבטל גזירות רעות וקשות, ומבושר שימחלו לו עונותיו, ואפילו יש בו שמש מינות מוחלין לו, ושובר כל המקטרינים, לוח ט'
כא	ואם יש בו שמש עכזים מוחלין לו, " "
כב	קמן מאימתי הוא בן עוה"ב משעה שאומר אמן, " י"א ל',
כג	העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג"ע, " י"ב
כד	אין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שעונין, " י"ג
כה	העונה אמן בעוה"ז זוכה לענות אמן לעוה"ב, " ס"ב
כז	מאי אמן ופירושו, " י"ד
כח	העונין אישיר מעכבין כל צרות משונות וקשות, " ט"ז
כט	בענין שכר אמן לעמי הארץ, " ט"ז
ל	אם עונין אמן אחר ברכת יוצר המאורות, " "
לא	מדרש אמונים נוצר ה' שעונין אמן באמונה, " י"ז

לוח המפתחות

כשאומרים אמן "הא שמי" רבא אומר הקב"ה מתו אקבצם מבין עכו"ם.

לוח י"ט

אם לומר אמן יהא שמי' רבא מעומד,

" י"ט

כונה פשטיות של אמן.

" כ"א

כונת אמן אחר ברכת הודאת ותפלה. ובקשות. וברכת המצות.

לוח כ"ב כ"ג

וברכת השבח. ואתר ברכת הנהנין.

" כ"ד

אם פיים ב"ש קודם החזן אומר אמן אחרי החזן.

אם פיים הברכה שוה עם החזן באיזה ברכה יענה אחריו אמן ובאיזה לא.

לוח כ"ד

באמצע ק"ש של שחרית או ערבית אחר איזה ברכה יענה אמן.

לוח כ"ה

באמצע ברוך שאמר וישתבח עונה אמן על כל הברכות ששומע.

לוח כ"ה

המברך בלחש ברכת קריאת התורה אם צריך לחזור ולברך בקול רם.

לוח כ"ז

כל ברכה יברך בקול רם ואם לאו הוא חומא וגזול לחמקום.

לוח כ"ז

י"א לצריכים לעמוד בחזרת השי"ן.

" כ"ח

האריז"ל היה מעצים עיניו בחזרה כמו בלחש.

" "

כל אחר יענה אמן על כל ברכה בין שיצאו ובין שלא יצאו ידי תפלה.

לוח כ"ח

בחזרת השי"ן ובקריאת התורה אמר לספר אפילו בדברי תורה. ובין גברא לגברא מותר.

לוח כ"ט ל"ג ל"ד ל"ה מ"ו

" ל"י י"א

וילמוד בגיו הקטנים שיאמרו אמן.

גודל העונש למי שאינו מחנך את בניו בביהכנ"ס ליראת שמים.

לוח ל"א

גודל השכר למחנך בניו למחשבות טובות וישרות.

" ל"ב

לא יעסוק בתורה בשעה שהצבור אומרים סליחות.

ל"ג ודף ס"ח.

" ל"ד

לא יאמר תהלים ושום דבר בחזרת השי"ן.

" ל"ה

וצריך לשמוע כל הברכה ולא סוף הברכה בלבד.

אם אינו יודע בבירור שיש תשעה מכוונין לחזרת השי"ן יכוון בתפלתו

לוח ל"ז

בתורת גרבה.

" ל"ז

שיעור אריכת אמן.

" ל"ח

אין לענות על ברכה אחת ב' פעמים אמן.

" ל"ט

והפרמ"ג מחלק בזה. והנחיה מהמחבר.

רוח המפתחות

- ומותר לענות אמן ואמן על ברכה אחת, א"ת ל"ח
 על ב' ברכות מותר לומר אמן ואמן, " "
- אחר איזה ברכות לא יענה אמן מפני שנקראים אמצע הברכות, א"ת מ'
 להתאמץ ולענות אמן אחר כל הברכות והאריז"ל היה עונה אמן אפילו אחרי מאה אנשים, א"ת מ"א, מ"ג ודף ע"ג
 כל השומע מי שבירך את ישראל צריך לענות אמן, " מ"ב
 השומע למברך בהמ"ז כשמגיע ללעולם אל יחסרנו יאמר אמן, א"ת מ"ב
 להדר ששנים יענו אחר ברכתיו אמן ודרוש חשוב על פי זה, א"ת מ"ג, מ"ד ודף ע"ג
 הברכה ששוה י' זהובים הוא דוקא בברכה שמברך בפני אחרים אבל לא בינו לבין עצמו, א"ת מ"ג, וברך ס"ז
 מחוייב לברך בקול רם כדי שיענה וזכירו אמן, " מ"ה ודף ע'
 המברך מאה ברכות בכל יום מהפך קללה לברכה, " "
 רמז דהברכה שוה י' זהובים, " מ"ז
 העונה אישיר בכח הוא תיקון לעון שז"ל, " "
 עונש גדול המבטל קדוש וברוך ואישיר, " מ"ט
 מלאך א' מקשר כתרים, ע"י קדושות ואישיר, " נ'
 ע"י שישראל משכומים ומעריבים לביהמ"ד ועונים אמן נפרע הקב"ה מן העכובים, א"ת נ"א
 בכל פעם כשמזכירין להשי"ת צ"ל יתברך שמו " נ"ב
 רמז שצריכין לומר ברוך הוא וברוך שמו על כל ברכה ששומע, א"ת נ"ג
 בברכות קצרות לא ימהר החזן לגמור הברכה עד שיגמרו השומעים לענות ברוך הוא וברוך שמו, א"ת נ"ג
 אימתי אין אומרים ב"ה וברוך שמו, " נ"ד כ"ה ס'
 בדין איסור הפסקה בין תפילין ש"י לתשיר " כ"ה נ"ז כ"ז כ"ח,
 אם לברך אשר יצר בין ישתבח ליוצר אור, " כ"ט
 העונש למי שאינו עונה אמן בכונה, " ס"א
 יזהר ביותר לענות אמן אחר המחזיר שכינתו לציון, ואחר ופרוש,
 ואחר שומר עמו ישראל לעד, ואחר מחיה המתים, ואחר ברכת הגומל,
 א"ת ס"ב ל'

נא"ה יען שתיכף אחר המחזיר שכינתו לציון אומרים מודים לכן עפ"י רוב מדלגים זה האמן, וכן אחר ופרום מתחילין תיכף ושמרו, ולזה שמעתי רמז יען

לוח המפתחות

בי עמ"י הריב מרלגין אלו הב' אמנים לכן ציון נמד תבכה וירושלים תתן קולך
יען שסוף אלו הב' ברכות זהם ציון וירושלים ור"ל):

כונת אמן, אום ס"א וברך ס"ז

גדולה הצדקה שנותנין קודם התפלה, " ס"ג

בין תפילין ש"י לתשיר אם לברך אמן על ברכת להניח ששומע מחבירו,

אום ס"ד ס"ה

בריני עניית אמן בברכת ק"ש, " ס"ז ס"ח ס"ט ע"א

ע"א ע"ב ס"ז וברך ע"ג

בק"ש אם יפסיק לקריש, ולקרוש, ולברכו, ולמודי, אום ע"ג

בבין הפרקים מה יענה ומה לא יענה, " ע"ד

האומר תחנונים לאיזה אמן יפסיק ואם אמר יהיו לרצון אמרי פי כו',

אום ע"ה ע"ו ע"ז

אם איחר לבוא לביהכ"נ עד פסוקי דזמרה ומשתה עצמו עם הצבור

איזה ברכות לא יאמר אחר התפלה, אום ע"ח

בענין חשוהים לבוא לביהכ"נ ואינם מרלגין מטעם מהפך הצינורות,

אום ע"ט

ברין פורס על שמע ואם לחלק בין ברכו לקדושה, " פ'

אם לומר אמן אחר הש"ץ שאמר ברוך ה' המבורך ל"ו, ואם הש"ץ יאמר

אחריהם אמן, אום פ"א פ"ב פ"ג

ברין השומע ברוך ה' המבורך ל"ו מהש"ץ או מהקהל לבר אם יאמר

אחריהם אמן, אום פ"ד

ברין אם עונין אמן אחר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, " פ"ה

סגולה להצלחה להאריך באמירת ברוך ה' המבורך ל"ו במוציאש"ק,

אום פ"ו

ברין עניית אמן אחר ברכת גאל ישראל, " פ"ח

אין אדם יוצא בשמיעת הברכה אא"כ שמעה מתחילת הברכה ועד סופה,

והמברך מכוון להוציאו י"ח, אום פ"ט

לא יאמר אדושם אלא השם, " ל"א ל"ב

בענין הדגשת החולם של השם אדנות, " ל"ב ל"ג ל"ד

אם מזכיר איזה שם יזכירו מתוך פחד ומעשה נורא בענין זה, " ל"ה ל"ו

ולא יוציא ש"ש לבמלה ח"ו, ואסור לכתוב שם שמים אפילו בלשונות

אחרים ולזרקו באשפה, אום ל"ז ל"ח

אסור לקלל את חבירו בשם או בכינויו, " ל"ט

בענין הוגה ה' באותיותיו, " ק'

בהפלת עונש מי שאינו עונה אמן, " ק"א

רוח המפתחות

	צריך להאריך בא' של אמן,	אוס ק"ב ק"ג
	אם עונים אמן אחר ברכת לעסוק ברברי תורה,	ק"ד "
	אין המכשפים יכולים להזיק למי שאמר צ' אמנים,	דף ס"ט
	כל ששומע שהקהל עונין איש"ר מצטרף עמהם לענות עמהם דוקא	דף ס"ט
	יש"ר ולא אמן,	דף ס"ט
	אם בירך המוציא ושומע מחבירו המוציא אם יענה אמן קודם אכילתו.	דף ס"ט
	ואם עונה אי הוי הפסק,	" "
	עונש להמבטל איש"ר,	" "
	מי שאינו מכוון בעניית אמן,	ע"א "
	לפעמים טוב שלא יאמר ב"ה וברוך שמו,	ע"ב "
	סוד של אמן	" "
	באיזה אמצע ברכה יפסיק לקדיש וקדושה	ע"ה "
	אם החזן מאריך בואמרו אמן יותר מדאי הוי הפסק,	ע"ז "
	המברכים בלחש מאבדים טובה הרבה,	" "
	מי שמשנה ממטבע שמטבעו חכמים בברכות אין עונין אחריו אמן.	דף ע"ט
	קודם אכילה יאמר הריני אוכל כדי שיהיה גופי בריא וחזק	דף ע"ט
	לעבודת השי"ת,	" "
	יזהר שבלילה יברך הברכות של אשר יצר ושהכל נהי' ברברו בפה	" "
	ולא בהרהור,	פ' "
	לא יאמר אוי אלא איי,	" "
	לא יברך שום ברכה בעישו אפילו מלאכה קלה,	פ"א "
	אסור משים גזל לפתות לאורחים שילכו לאיזה ביהכנ"ס שהוא רוצה,	" "
	בענין גילוח הזקן ומעשה נורא,	פ"ב "
	לא יפסיק באמצע הלימוד,	פ"ה "
	הטבת חלום ע"י עצמו,	פ"ו "
	סגולה להצלחה	בסוף הספר.

תושלב"ע.

תיקון: דף ט"ו סו"ס כ"ד בווארגון שורה ד' יהללך פון הלל, נמחק: וצ"ל ב"ש

יען שכספר שלי סיימתי בעזרי בימי חג הסוכות אכתוב מה שנתחדש לי במס' סוכה לחדד התלמידים לתרץ קושי' התוס' ד"ט ד"ה הוא מיב"ל למעוטי גזולה והקשו דתיפוק ל"י משום דהוי מלוה הבאה בעבירה ואמרת' לישב דמשכחת לה כגון דה"י לו סוכה כשרה והניח עליו סכך גזול ד"ט דאי מטעם מהבב"ע היתה כשרה לפמ"ש"כ התוס' סוכה ל"י שמלוה הבאה בעבירה אינה אלא במקום שמחמת העבירה באה המלוה כגון שאם לא ה"י גזל הלולב לא ה"י לו לבדך אבל אם ה"י לו סוכה כשרה ויכול לקיים מלוה סוכה בלי סכך הגזול זה ל"ה מהבב"ע וה"י יולא וע"ז לר"ך קרא למעט גזולה שיה"י דיו כסכך פסול לפסול הסוכה בדי טפחים וק"ל :

ועד"ז יל"מ הקושי' מאחרוב דל"ל לכם באחרוב דגזול פסול בסוכה ל"ה. היפוק ל"י דהוי מה"כ ד"ל דנקיט בידו ב' אחרונים א' שלו וא' גזול דמשום מהבב"ע אין לפסול דהא אפשר לו לקיים המלוה בלי האחרוב הגזול וא"כ הוי אף הגזול כשר לדד"י וה"ל שה"ס ואינו יולא מטעם דקאי בכל חוסיף ולזה הולך הכתיב דלכם דהוי כמין אחר ואין עובר על כל חוסיף להרבה פוסקים ומלוה הבב"ע גם כן ליבא בזה כדברי התוס' הג"ל ושפיר יולא :

אמנם לפימ"ש"כ התוס' בר"ה כ"ח ד"ה ומנח' תימרא דב"ת ל"ה א"ל אי"כ מוסיף מין אחר וחזין דמין אחר גרע טפי ויותר ש"ך צ"ת והדרת' קושי' התוס' לדוכחא כמובן. אולם י"ל בהיפוך וכנ"ל כגון דנקט ב' אחרונים אחד גזול וא' שלו דמטעם מלוה הבב"ע א"ל לפסול כנ"ל ושפיר יולא ואף דנקיט ב' אחרונים בידו דב"ת ליבא משום דהוי מאותו המין ע"ז לר"ך קרא דלכם דהוי כמין אחר וקאי צב"ת דאינו יולא :

אמנם הא קשי' דבסנהדרין פ"ח ע"ב איתא דבלולב לרבנן א"ל אגור ל"ש ב"ת כיון דהאי לתודא קאי והאי לתודא קאי וא"כ צב" אחרוב" נמי הכי הוא דאפי' תימא דגזול הוי כמו מין אחר מ"מ כיון דהאי לתודי' קאי ל"ש צ"ת :

ויש לישב עפ"ימ"ש המעטני מלך בהל"ק ה"י תפילין ס"ק י"ט וכן כהב"ש צ"ש המזרחי ב"י וחסתקן דכל שבזמנו איבא איסורא דב"ת א"כ"ג דלא אגידא בהדרי ע"ן ש"ס ובהנחנקין פ"ח הג"ל לא צ"י למימר רק שאינו נעשה זקן ממרא מכה זה דהאי לתודא קאי אבל צ"ת יש כהוא דע"רובין ל"ו בתפילין דמכניסן זוג זוג וכ"כ מפירש הב"ח ז"ל בסוף ס"י ל"ד דבשני זוגות תפילין א"כ"ג דהאי לתודא קאי והאי לתודא קאי ג"כ יש בזה איסור צ"ת והאי דש' הנחנקין הנ"ל מוכרחין אנו לתרץ כדברי המעטני יו"ט הג"ל. ולר"דכו מפורץ שפיר קושי' התוס' הג"ל דלר"ך ע"ז ג"כ הפסוק לכם דאחרוב הגזול דפסול והוי כמין אחר ואינו יולא באחד גזול ואחד שלו משום דגזול הוי כמין אחר וקאי צב"ת וק"ל. וכן מלאתי בפרמ"ג בפתיחה סוף אות ל"ד דהאי דאמרינן בהנחנקין דאי מייתי מינא אחריבא האי לתודא קאי לענין מיתה שאני עכ"ל הרי דלנבי מלוה עשה יש איסור כל חוסיף א"כ"ג דלא אגידא ב"י ושפיר מפורץ קושי' התוס' הג"ל וק"ל :

ומה קדום אדמור"ר מאסטראווי' שליט"א שמעתי צ"ש היהודי הקדוש ז"ל לתרץ קושי' התו' הג"ל דמשכחת לה דה"י לו סכך פסול צ"ט וב' טפחים סכך גזול דמטעם מהבב"ע א"ל לפסול דהוי לה רק ב' טפחים ואולי ה"י אויר במקומו לא ה"י נפסל הסוכה כי האויר פוסל רק ב' טפחים וה"י יכול לקיים בלא הסכך הגזול וממילא אין זה מהבב"ע וכנ"ל כי אויר עם סכך פסול אינו מלטרף וע"ז לר"ך קרא למעט גזול דהוי כסכך פסול להלטרף עם הסכך פסול שיה"י ד"ט סכך פסול לפסול את הסוכה. וק"ל ודפחתי :

אמן

ואמרו

(א) **במס'** ברכות ג' א' תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה א' מחורבות ירושלם להתפלל, בא אצלי אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי שלום עליך רבי, ואמרתי לו שלום עליך רבי ומודי וכו', ואמר לי מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים וכו', אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמי' רבא מברך, הקב"ה מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלטין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

(ב) **במס'** ברכות מ"ה ע"א, א"ר חנן בר אבא מניין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך, שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו, וע"כ כתב החי"א כלל ל' ס"י ד' שיש להזהיר להתקורא בס"ת

(א) **דיא** גמרא ברכות דף ג' זאגט, רתניא מיר האבין גילערינט ר' יוסי האט ערצייילט איין מאהל איז עהר גיגאנגין אין וועג, איז עהר אריין גיגאנגין אין אחרובה פון דיע חורבות פון ירושלם דאביגען איז גיקומען צו איהם אליהו הנביא און האט גיווארט ביז עהר האט אפ גידאבינט, נאך זיין דאביגען האט אליהו הנביא עהם גיפרעגט, בנאי מיין קינד וואס א קול האסטו גיהערט אין דיא חורבה, האט איהם ר' יוסי גיענפערט, איך האב גיהערט א בת קול וואס בריימט אזוי וויא איין מויב וואס האט גיזאגט כו', נר ווען יודען גייען אריין אין דיא שוהדקען און בתי מדרשים און זייא ענפערין אמן יהא שמו הגדול מבורך, שאקילט דער אויבערשטער מיט דעם קאפף און זאגט, וואהל איז דעם קעניג וואס מען לויבט איהם אין זיין הויז אזוי, אין וואס האט דער פאטער וואס ער האט פערטריבען זיינע קינדער, און ווייא איז צו דיא קינדער וואס זייא זענין פערטריבען פון פאטער'ס טיש:

(ב) אין מס' ברכות מ"ה זאגט ר' חנן בר אבא פון וואגין איז געדריינגען אז מען זאל ניט ענפערין אמן העכער פון דעם וואס מאכט א ברכה, שנאמר עם שטייט אין פסוק גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו איהר

שהמנהג שהוא עונה אמן בקול שלא יגביה קולו יותר מן המברך:
 וכתב הפמ"ג ס"י קב"ד במש"ז ס"ק ז' ובאר ס"י ק"א סק"ה דטמעם זה
 צריך כל א' מי שיאמר קדיש או ברכה על התורה לאמרן בקול רם
 שלא יצטרך העונה להגביה קולו יותר מן המברך. י"מ כתב בס' משנה
 ברורה ס"י קב"ד ס"ק מ"ז דאם כוונתו בהרימו קולו כדי לזרו להעם שיענו
 גם הם מותר להגביה קולו יותר מהמברך, עכ"ל:

ולפ"ז נראה לפי ענין דאין לדקדק בזה במה שכתבתי לעיל בשם החיי
 אדם שיש להזהר להקורא בס"ת שלא יגביה מגולו יותר מן המברך
 לפ"מ שמבוא' באחרונים הטעם הרמת קול הקורא באמן הוא כדי לזרו
 העם לשמוע קריאת התורה, לכן י"ל דמותר להקורא להגבי' קולו באמן
 יותר מן המברך:

(2) במס' ברכות דף מ"ז תנו רבנן אין עונין לא אמן חמופה ולא אמן
 קמופה ולא אמן יתומה, ולא ידוק ברכה מפיו. בן עזאי אומר
 כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומי', אמן חמופה יתחמפו ימיו, אמן קמופה

איהר ואלט גרויסקין דעם אויבערשטין מיט אמן אתי מיט מיר גלייך אפער
 ניט דעקער פון דעם וואס מאכט דיא ברכה:

אין דער ספר פרמ"ג סימן קב"ד סעיף קמ"ז ו' שרייבט אז דער וואס
 זאגט קדיש אדער א ברכה בייא דעם ספר זאל עהר מאכין הויך פדי
 דער וואס ענפערט זאך ניט ענפערין דעקער וויא דער וואס מאכט א
 ברכה: פון דעם וועגן שרייבט דער מחבר משנה ברורה אז דיא
 בונה פון דעם וואס שרייט הויך אמן מזרו זיין דאס פאלק אז אוימליכער
 זאל אויך ענפערין מעג עהר זאגין אמן העקער פון דעם וואס מאכט
 דיא ברכה:

הגדו לפ"ז לויט וויא דער משנה ברורה שרייבט אז די בונה פון דעם
 וואס שרייט הויך אמן מזרו אז זיין דאס פאלק אז זאלין אויך
 ענפערין אמן מעג מען ענפערין העקער פון דעם וואס מאכט די ברכה,
 קאן זיין אז דער בעל קורא מעג זאגין העקער אמן פון דעם וואס מאכט
 דיא ברכה ביי דעם ספר כדי מזרו אז זיין דאס פאלק זייא זאלין הערין
 קריאת התורה, און מען דארף ניט מדקדק זיין אין דעם וואס אויך האב
 פריער געשריבען פון חיי אדם'ס וועגן:

(ג) אין ברכות מ"ז דיא רבנן האבין גילערינט מען מאהר ניט ענפערין
 ניט איין האפעטיגען אמן און נישט קיין אפגיהאקטן אמן און
 קיין יתומה'דיגן אמן. בן עזאי זאגט אז איינער ענפערט איין אמן יתומה
 ווערין ח"ו זיינע קינדער יתומים און ווען אכענטש ענפערט איין נחאפטיגן

יתקטפו ימיו, וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו:
ואיתא בש"ע סימן קכ"ד סעי'ת, מאי היא אמן חטופה שלא יחטוף הא"ף
 ושלא יסחר לענות אמן קודם שיסיים המברך כל הברכה:
וכתב הפמ"ג בא"א סק"ב וז"ל גם אין לענות אמן עד שיסיים הש"ץ כל
 המלה לגמרי, וכי הביה ויש אנשיב שמתחילין לענות בעוד שהש"ץ
 עומד עדיין באמצע המלה וזה אסור:

וכתב הפמ"ג שם סק"ד בא"א דאף אם הש"ץ מאריך בברכה בטופה
 באיזה ניגון לא יענה אמן ביז שלא סיים עצם התיבה האחרונה של
 הברכה עכ"ל:

וכן לא יענה אמן קטופה דהיינו שמחסר קריאת הגוץ שאינו מוציאה בפה
 שתהא ניכרת, וכי הביה דח"ה שלא יחסר הא' או המ':

וכן לא יענה אמן יתומה דהיינו שיענה אמן תיכף לטיוס הברכה, דמ"א
 סי' קכ"ד סעי'ת, לכן הבעל קורא בס"ת שעונה אמן בקול אחר המברך
 על התורה כנהוג ומפסיקין כדי לסמוך עניית אמן דהקריאת יתרו בזה, ואסור
 להמתין בענייתו מפני שהוא אמן יתומה, ש"ע סי' קכ"ד סעיף ח':

(ד) **וכתב** שם המשנה ברורה ס"ק ל"ג דזהו לכתחלה ליתור לשמוע כל
 ברכות י"ח מפי הש"ץ, אבל בדיעבד אפילו לא שמע הברכה

אמן ווערין זיינע מעג ח"ו אפגיהאקט. און ווען דער מענטש איז מאַרד
 דהיינו עהר ציהט לאנג דאס ווארט אמן דערלענגערט מען איהם זיינע
 מעג מיט זיינע יאהרין:

וואס מיינט מען אראפערדיגען אמן דהיינו עהר חאפט זאגן אמן פריער
 וויא יענער לאזט אויס דיא גאנצע ברכה דען דאס איז אנרויסע
 עבירה און אסבנה:

און וואס מיינט מען איין אפגיהאקטין אמן, דהיינו עהר זאגט אמן און דיא
 נון פון אמן האקט ער אפער זאגט זיא נישט גוט ארויס דאס איז אויך
 אנרויסע עבירה און אסבנה:

און וואס מיינט מען א אמן יתומה, דהיינו עהר ענפערט נישט פאלד אמן
 אזוי וויא יענער ענדיגט דיא ברכה דאס הייסט אמן יתומה עס איז
 אנרויסע עבירה און אסבנה ח"ו: ער פן דער בעל קורא וואס לייגענט אין
 ספר מאהר נישט ווארטין מיט דעם אמן פדי עס זאל נישט זיין ח"ו קיין אמן
 יתומה:

(ד) **שרייבט** אויך דעם דר משנה ברורה סעיף קמן ל"ג אז דאס איז נאר
 לכתחלה מען זאל אויס הערין די גאנצע ברכות פון תוך און
 אויך עהר זאל וויסען די ברכה וואס דער חזן לאזט אויס, אפער בדיעבד

רק שירע איזה ברכה מסיים השי"ע יענה אמן. ובמעיף קטן ל"ד כתב המ"ב וז"ל, ובצבור קי"ל דער שכלו רוב הצבור לענות אמן הוא עדיין בכלל ברכה ומותר לענות עמהם עכ"ל. וכן במריש וקדושה וברכו, כמ"ש הרמ"א סעיף י"א:

עוד נקרא אמן יתומה אם שומע חבירו מסיים איזה ברכה ואינו יודע איזה ברכה הוא מסיים נקרא ג"כ אמן יתומה ואסור לענות עליו אמן:

יכתב בא"ר שם ס"ק י"ב וז"ל כתב בשל"ה דף רנ"ה שהחרדים על דבר ה' ישימו הסידור לפניהם בשעת חזרת התפלה ויכוונו על כל מלה ומלה ע"פ, וכתב ע"ז בא"ר וז"ל ויש ליוהר בזה כו' שאם לא כיוונו כל הצורך גבון לכוון לצאת בשעה ששי"ע יורד כו' המחזיקינין עצמנו האידנא למתפללין שלא בכוונה עכ"ל הא"ר:

(ה) וכת' בשעת סקמ"ז בשם הברכ"י שי"ע שהתחיל אתה גבור מיד שמיים מנן אברהם אינו יכול שוב לענות אמן אחר מג"א דהוי אמן יתומה, וכתב המחבר משנה ברורה סי' קכ"ד ס"ק ל"ז דחוב על השי"ע להמתין עם

איז דער דין אפילו ווען עהר האט גיט גייערש דיא ברכה, נאר עהר ווייבט וועקעט ברכה דער חזן קאזט אויס, מעג עהר ענפערין אמן. און נאך שרייבט דער מ"ב סעיף ל"ד, אז ביז דער רוב מנין ענפערש אמן מעג מען ענפערין אמן:

און נאך איז דא אאמן יתומה, אז מען הערט יענער קאזט אויס א ברכה אין עהר ווייבט גיט וואס א ברכה יענער קאזט אויס הייבט אויף א אמן יתומה:

און דער אלי"ה רבה שרייבט דארט ס"ק י"ב, אז דער של"ה הקדוש דף רנ"ה שרייבט אז אטעליקער יוד פרויף צו האלמין דעם סידור פאר זיך און זאל מכוון זיין יעדים ווארט וואס דער חזן זאגט ע"כ. שרייבט דרויף דער אלי"ה רבה אז מען דארף זייער אז זיין גיוואריגט אין דעם מעס ווייל מיר האלמין זיך אז מען דארביגט גיט בפונת, ע"כ פרויף מען צו הערין פון חזן ווארט ביי ווארט פריי מען זאך ריקטיג יוצא זיין ס'דארביגין עכ"ל הא"ר:

(ה) דער שער השלמה סימן קכ"ד סעיף ש"ז שרייבט פאר דעם ספר ברכי יוסף אז דער חזן האט אויס גיקאזט מנן אברהם און ער האט פאלד אהן גיהויבען אתה גבור מאר מען שוין גיט זאגין קיין אמן נאך דיע ברכה פון מנן אברהם ווייל דאס הייסט שוין אאמן יתומה, שרייבט דארט דער ספר משנה ברורה סעיף ל"ז אז דער חוב איז אויף דעם חזן ער זאל ווארטין בייא דיא הויכע שמונה עשרה ער זאל גיט אהן הייבען די אוןייטע ברכה ביי דער רוב עולם האט שוין נאך גיזאגט אמן אויף

התפלה בקול שלא להתחיל בכרכה שלאחרי' עד שרוב הצבור יענו אמן :
 (ו) **וכתב** בא"ר דהיה בקדיש וכה"ג, ובעוה"ר הרבה נכשלים כשמתפללים
 לפני העמוד שחוטפים להתחיל ברכה שלאחרי' תיכף אחר ברכה
 שלפניה בלי הפסק כולל, וזה מעכב אפי' בדיעבד שאסור לענות שם אמן והם
 חוטאים ומחטאים את הרבים בזה, מ"ב ס"ק ל"ז :

ועו"ש עוד בכרכי' דממילא לא הוי ט' עונים כדון והוי ברכה לבטלה :
 (ז) **וכתב** הפמ"ג שם סקי"ד דלאחר כדי דיבור מסיום הכרכ' שהוא שיעור ג'
 תיבות וי"א ד' תיבות, עוד לא יענה אמן, דהוי אמן יתומה :

(ח) **במס'** ברכות דף נ"ג ע"ב ובמס' נזיר ס"ז ע"ב תניא ר' יוסי אומר
 גדול העונה אמן יותר מהמברך, א"ל ר' נהוראי השמים כן הוא תדע
 שהרי גולירין יורדין ומתנגרן במלחמה ונבזרים יורדין ומנצחין :
 (הגה"ה) וכתב ע"ז רבינו בחיי פ' בשלח עה"פ ויאמינו בר' וז"ל, וע"ז אמרו גדול

אויף דיע פריערנע ברכה :

(ו) **דער** אלי' רבה שרייבט דארט אז דער אייניגער דין איז ביי קדיש
 און נאך אזוי אנלייבן, שרייבט אויף דעם דער ספר ברכי יוסף
 אז אין די זינד ווערן פיל גישטרויכלט אז זיי דאבינין ביי דעם עמוד האפן
 זיי אין הייבן אהן די אזוייטע ברכה תיכף נאך די פרייגע אהן א הפסק
 און דאס איז דאך מעגב אפילו בדיעבד זאל מען שוין ניט ענפערין קיין
 אמן נאך די פריערדיג' ברכה, און זיי זענען חוטאים ומחטאים את הרבים
 מיט דעם הייליגיש :

שרייבט נאך דארטין דער ברכי יוסף אז ממילא איז דאך שוין ניט דא
 קיין ניין יודין וואס זיי זאלן ענפערין אמן איז עס דאך א ברכה
 לבטלה, וואס דאס איז זייער אנרויסע עבירה :

(ז) **און** דער פרמ"ג שרייבט דארט אויב עס האט גידויג'ט פון טוף
 ברכה ביו זענער האט גענפערט אמן אזוי לאנג פון דריי אדער
 פייער ווערשער פאר עהר שוין ניט ענפערין. קיין אמן ווייל דאס הייסט
 א אמן יתומה :

(ח) **אין** מסכת ברכות דף נ"ג ע"ב ר' יוסי זאגט אז עס איז גרעסער דער
 שבר צו דעם מענש וואס עהר ענפערט אמן נאך מער פון דעם
 מענש וואס עהר מאכט דיא ברכה. האט ר' נהוראי גיזאגט צו ר' יוסי
 השמים כן הוא, איך שווער דיר אז עס איז אזוי, אזוי וויא אין א מלחמה,
 דיא שוואכע זעלנער גייען צום פלאץ און רייצין אהן דיא מלחמה און
 שמוארקע זעלנער גייען און זייא נעמן אין דיא מלחמה :

(הגה"ה) שרייבט אויף דעם דער רבינו בחיי אין פ' בשבת אויף דעם
 פחו"כ

העונה אמן יותר מן המבדק, ובאור הענין, כי המבדק מעיד בברכתו שהקב"ה הוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר והוא העיקר שאין קיום העדות בעד אחד אלא בעד שבו שהעדות נגמר על ידו, והעונה אמן הוא העד השני, וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המבדק כי עמו העדות קיים, וזה הוא המבדק את הש"ת באמת אשר עליו אמר הכתוב כי מבדקי אכבה, וכל מי שאינו נוהג לכוין במלת אמן בכלל כחו וכוונתו הרי זה מבזה את הש"ת, ועליו אמוציב וכווי יקלו, ומהו מדורין שיש בגוהנים מורידין אותו לאתרוג שבכולם שהוא כפול, והוא נקרא ארץ עופרתה, והוא ארץ שאול, תחרות, כי שאול מדור אחר ותחתית מדור שני, יאותו תחתיה נקרא אבדון, ומי שיורד לאבדון שוב אינו עולה, וע"ז אה"ס אותי עובד מקור מים חיים, ומה יהי עונשם לחצוב להם בארות בארות נשברים, כלומר הרי הן יורדים לגיהנם מדריגה אחר מדריגה בעונש כפול, וזהו שכל בארות בארות, והכל מדה כנגד מדה בין בעונש בין בשכר, עכ"ל הקי אות באות:

וכן איתא בתשב"ץ סי' רנ"א שהמבדק נדמה לשטר החתום שלא נתקיים

פסוק (ואמינו בך) וכו', או דער פשט פון דעם ענין איז, אז דער וואס מאכט אַ ברַכָּה זאגט עדות מיט זיין ברַכָּה אז הש"י איז אַ מקור הַברַכָּה, ד. ה. דער קנואל פון אלע ברַכּוֹת, און דער וואס ענפערט אמן איז מקיים דאס עדות פון מַבְדֵּק, דען דער קיום פון עדות זאגן ווערט פערמיג נאר דורך דעם אנדערין עדות, דען איין עדות פועלמ נישט, און דער וואס ענפערט אמן איז מבדק הש"י, און אויף עהם זאגט דער פסוק כי מבדקי אכבה וכו', און דער וואס איז ניהר צו ענפערין אמן מיט דעם נאגלין כח און פונגה דער איז מבזה הש"י ד"ה, און אויף איהם זאגט דער פסוק ובזוי יקלי, דער מענטש וואס פערשעמט מיד וועט פערשעמט ווערין, און פון דיע זיעבען וואהנינגען וואס ס'איז דא אין גיהנם איז דאס אינגערשט וואהנינג נישטאפילט מיט פינףמערקייט עם היינט ארץ עיפתה, און דאס היינט ארץ שאול, תחתית שאול איז איין מדור, תחתית איז דאס אנדערין מדור, און דארט נידערט מען אריין דעם וואס ענפערט נישט קיין אמן, דער מדור היינט אויך אבדון, און דער וואס נידערט אריין דארט קומט שוין מעהר נישט ארויס אויף אייביג, און אויף דעם זאגט דער פסוק ואותי עובד מקור מים חיים, דהיינו, דיע וואס האבין מיד פערקאזט צו ענפערין אמן, איז זיער עונש לחצוב להם בארות בארות נשברים, שמיט צוויי מאהל בארות, ד. ה. דיע צוויימע גריב תחתית ואבדון, ביז אהער איז דאס לשון פון רבינו ברדי"י, און אזוי שמיט אין

בכ"ה, ואחר שהוא מאושר ומקיים ע"י העונה אמן, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, עכ"ל);

ספרי הובא ברוקח סי' שכ"ד ר' יוסי אוסר מנין שעונין אמן שנאמר הבו נודל לארְקינו:

(מ) שבת ק"ט ע"ב א"ר יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמוי רבא בכל כחו קורעין לו נזר דינו של ע' שנה, (כן הוא הגיר' ברי"ף ובהרא"ש ובתקוני זוהר דף מ') שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' (זופטיס ה') מיט בפרוע פרעות משום דברכו את ה':

וכתב הפמינ אריח סימן נ"ו סק"א וז"ל המחבר כתב ב' פירושים על מה שאמרו רז"ל במס' שבת דף ק"ט בכל כחו, או כפירוש דשיי ז"ל בכל כוננתו, או כפי' התוס' בשם הפסיקתא בקול רם, לכן יש לקיים בשתייהם עכ"ל, וכ"כ בס' חרדים בחתימת הספר דף נ"ה וז"ל איתא בזוה"ק שצריך שיודעו כל אבריו בשעה שאומר אמן ישר"ט ולענות בקול חזק, ומי שירגיל א"ע לעשות כן הוא מבושר שימחלו לו העוונות, כמי"ש רז"ל בשבת ק"ט דאפילו יש בו שמץ מינות מוחלין לו, אם יקבל עליו

ספר התשבץ סימן רנ"א:

דער רוקח סימן שכ"ד פֿרענגט דעם ספרי, פון וואַגן ווייַסען מיר און מען פֿרויף ענפערין אָמן ווייַד עס שטייט הבו גודל לאלהינו:

(מ) אין מסכת שבת דף ק"ט אמר ר' יהושע בן לוי ר' יהושע בן לוי ואגט דער וואס עהר ענפערט אמן יהא שמי רבא מברך מיט אללע קרעפטין צורייסט מען פון עהם אקלע שלעכטע גיורות (משום דברכו) פון זיבציג יאהר, שנאמר בפרוע פרעות מען צורייסט פון איהם דיא שלעכטי גיורות משום דברכו את ה' וז"ל עהר בענשט דעם אויבערשמינם נאהמען:

דער הייליגער פרי מגדים שרייבט און דער הייליגער בית יוסף שרייבט צוויי פשטים אין דעם מאמר חז"ל בכל כחו אין פשט מיט דעם גאנצין גידאנק, דער צווייטער פשט מיט דעם גאנצין קראפט, ער בן ואגט דער פרי מגדים און מען באדארף מקיים ויין בייידע פשטים מיט דעם גאנצין גידאנק און מיט דיא גאנצע קרעפטין:

דער ספר חרדים ד' נ"ה שרייבט פון זוה"ק אז אקלע אברים דארפן ויף צו שאקלן בשעת עהר ואגט אמן יהא שמי רבא און ווער עס ענפערט אמן יהא שמי רבא מברך מיט דעם גאנצין גיפיהל און מיט אקלע קראפטין האט עהר שוין אנומע בשורה פון הימער און מען איז איהם מוחל אללע עבירות, אזוי וויא דיא גמרא ואגט אין שבת דף ק"ט

שלא ישוב עוד לכמלה, עכ"ל:

גם במסכת שבת קי"ט מביאין התוס' בשם הפסיקתא כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים אמן ישיר מברך בקול רם וכו' מבטלין גזירות

רעות וקשות:

וכ"כ בש"ע הרב סי' נ"ו סע"ב וז"ל ויש לענות אותו בקול רם שקול זה שובר כל המקטריגים ומבטל כל גזירות קשות עכ"ל:

(י) במדרש תלפיות ענף אמן הביא בשם ספר חרדים דמ"א ע"ב, צריך לענות אמן ישיר בכל כחו, מפרש בוחר כמשמעו וקורעין לו גזר דינו ואפילו הי' בו שמץ מינות יתכפר לו, והנהיג הוא מפרשת נח דף מ"ב בתוספתא בזמנא דישראל אתיבו בקול רם אמן ישיר מבר' קוב"ה אתמלי רחמין וחיים על כולא וכו' וז"ל, אמר המחבר יש לי ראי' ממאמר זה על מה שפיר' באורך בחיבור זה על מאמר חז"ל כל העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו ופירש'י בכל כוונתו, דאין כוונת רש"י להוציא הדברים מפשוטם דא"כ קשה למה אמרו חז"ל בכל כחו, בכל כוונתו הוי להו למימר, אלא כוונת רש"י לתת טעם למה שאמרו בכל כחו שע"י כך יתעורר אל הכוונה כי הקול מעורר הדביקו' וכמו שכ' מהרי"ק ז"ל שלימוד בקול רם מעורר הכוונה והרביקות וראי' ממאמר הנהיג בקול רם ששם אין לפרש בכל כוונתו כמו שיש לפרש בכל כחו, וע"כ בעיני הדברים כפשוטן שיענה בקול רם כדי שיעורר לומר בכל כוונתו עכ"ל המדרש תלפיות, וע' פרמ"ג סימן נ"ו ובמש"ז סעק"ב, דאפשר י"ל בין אמן שהוא

אפילו ווען עהר דראש אפינק פון אפיקורסות ח"ו איז מען איהם אויך מוחל אז ער נעמט אויף זיך אז ער זאל שוין מעהר ניט זינדליגן ח"ו ע"כ: אויך אין מסכת שבת קי"ט ברענגט תוספות אפסיקתא ווען יודין גייען אריין אין דיא שוהלען און בתי מדרשים און ענטפערין אמן יהא רבא מברך מיט אהויכע שטימע, זענין זיין מבטל אלע שווערי גזירות פון יודען:

אין שלחן ערוך הרב ז"ל שטייט אז דאס הויכע קול פון אמן יהשר"מ צו ברעכט אלע מקטריגים און ס'איז מבטל אלע שווערע גזירות פון מענטש:

(י) דער ספר מדרש תלפיות שרייבט אז מען זאל ענטפערין אמן יהשר"מ מיט א הויך קול, עהר ברענגט פאר דעם ספר הנהיג הקדוש אז אחוץ דעם וואס מען ברויך צו זאגען אמן יהשר"מ מיט גרויס ביונה, ברויך מען אויך זאגן מיט אהויך קול, דען אז מען זאגט מיט אהויך קול, דערנעקט עס אז מען זאל מבטלין זיין וויא עס גיהער צו זיין, עכ"ל:

- שבה ובין ברכת בקשה, דאיש"ר אפשר דשדי להגביה קולו יותר ע"ש:
- (י) שם ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמין של עכו"ם מוחלין לו כתיב הכא בפרוע פרעות וכתוב התם כי פרוע הוא:
- (יא) במס' סנהדרין דף ק"י קמן מאימתי בא לעוה"ב, תניא משום ר' מאיר משעה שאומר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרא שומר אמונים אלא שאומר אמן:
- (יב) במס' שבת ק"ט ע"ב אמר ר"ל כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר (יטע' כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמנים:
- (יג) במדרש רבה ריש פ' תבא שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין:
- שם במדרש אמר ר' יודן כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעתיד לבא:
- (יד) שם בשבת מאי אמן אמר ר' חנינא א"ל מ"לך נאמן, ופרשיי שם כך מעיד על בוראו שהוא אל מ"לך נאמן, וכתבו שם בתוס':
-
- (י) רבי חייא בר אבא ואגמ פאר ר' יוחנן וועגין אפילו איינער האט ש'עקמע גידאנקין פון מינות אז עהר ואגמ נאך ערינאט אמן יהא שמי' רבה מברך איז מען איהם אויך מוחל:
- (יא) אין מסכת סנהדרין דף ק"י שמיים, אקינד ווען קומט עהר צו עולם הבא, האבין מיר גילערינט פיר ר' מאיר'ס וועגין, פון דיע צייט אהן ווען עהר ענפערט אמן איז עהר זוכה צו עולם הבא:
- (יב) אין מסכת שבת דף ק"ט ריש לקיש ואגמ דער מענטש וואס עהר ענפערט אמן מיט דעם גאנצין קראפט עפינט מען עהם דיא טיהרין פון גן עדן, שנאמר פתחו שערים עפינט אויף דיא טוהרין פון גן עדן פיר דיא וואס ענפערין אמן:
- (יג) אין מדרש רבה תבא שמיים עם איז ניט דא קיין גרעסער פערנע-ניגען פאר הש"ת מעהר וויא אז יודין ענפערין אמן:
- ד'ארט אין מדרש רבה, ר' יודן האט גיזאגט יעדער מענטש וואס ענפערט אמן אויף דער וועלט, וועט זוכה זיין צו ענפערין אמן אויף יענער וועלט:
- (יד) אין מסכת שבת דף ק"ט, וואס ברויך מען טראכטן בשעת מען ענפערט אמן, ואגמ ר' חנינא אזוי וויא אמן איז א מן דיא ראשי תיבות פון א"ל מ"לך נאמן, ד. ה. הש"ת איז א בענגליבטער מלך, תוס' שרייבט אז עהר ברויך טראכטן דיע ר"ת בשעת עהר ענפערט אמן:

שצריך להרהר כך בשעת עניית אמן שהוא אל מלך גאמן, וכן כתוב בש"ע סי' קכ"ד בפתחי עולם סעיף י"ט, וכתב שם דגם בפסקי תוס' שם כתב כן להלכה:

(טו) בריית' מפרקי מרכבה א"ר ישמעל סח לי המלאך [הגאנסגאל] הגנסגל ואמר לי יודי שב בחקי ואניד לך מה תהא על ישראל ישבתי בחיקי והי' מסתכל בי ובוכה, והיו דמועות יורדות מעיניו ונופלות על פני, ואמרתי הדר זיו מרום, מפני מה אתה בוכה, אמר לי בא ואכניסך ואודיעך מה גזוז לישראל עם קדושי, תפשוני והכניסני לחדרי חדרים ולגנזי גנזים ונמל הפנקסים ופתח והראני אנרות כתובות צרות משונות זו מזו, ואמרתי לו הללו למאן, אמר לי לישראל, אמרתי לו, ויכולין ישראל לעמוד בהן, אמר לי למחר בוא ואודיעך צרות משונות מאלו, למחר הכניסני לחדרי חדרים והראני צרות קשות מן הראשונות, אשר לחרב לחרב ואשר לבזה לבזה ואשר לשבי לשבי, אמרתי לו הדר זיו מרום וכו' והלא אי

א"ל מ'ך ג'אמן גאמ ב"ה איז אַפּענלייבמער מ'ך :

(טו) איז די ברייתא פון פרקי מרכבה שמי"ט, ר' ישמעאל האט ג'זאגט אז דער מלאך הגנסגאל האט צו מיר ג'זאגט בזה הלשון, גומר פריינד, זיך אין מיין שוים וועל איך דיר זאגן וואס ס'וועט זיין מיט דיא יודן, בין איך ג'נעסין אין זיין שוים, און דער מלאך האט גיקוקט אויף מיר און האט ג'ווייניגט, זיינע מ'רערין זיינין גיפאלן אויף מיין ג'זיכט, האב איך צו איהם ג'זאגט, הדר זיו מרום, וואס ווייניגסטו? האט מיר דער מלאך ג'ענפערט, קום וועל איך דיר אריינפירן און וועל דיר ווייזען וואס ס'איז באהאלטן פיר דאס הייליגע פאלק יודן, האט מיר דער מלאך אהן ג'נעמין און האט מיר אריין ג'נומען אין פערשידיגע צימערין ורגנזי גנזים און האט ג'נומען דיא ביכער און זייא ג'עפענט און האט מיר ג'ווייזען פא- פירען וואס איז ג'שריבען אויף זייא פערשידיגע צרות, האב איך ג'פרעגט דעם מלאך, פיר וועמין איז דאס? האט עהר מיר ג'ענפערט, דאס איז פיר דיא יודן, האב איך איהם ג'פרעגט וועלן דען דיא יודן דאס קענין זיי- שטעהן? האט עהר מיר ג'ענפערט, מארגין זאלסטו קומען וועל איך דיר ווייזן נאך אנדער צרות, מארגין האט עהר מיר אריין ג'בראכט אין פער- שידעני צימערין און האט מיר געוויזען שווערער צרות פון די ערשטע, מענמשין וואס עס איז זייא באשערט גיהארגיט צו ווערין דורך שווער, מענמשין וואס ס'איז זיי באשערט ציראפירט ווערין מענמשין וואס ס'איז זייא באשערט גיפאנגין צו ווערין, האב איך ג'פרעגט דעם מלאך דאס איז דאך ניש צום אויסהאלטן, האט עהר ג'זאגט אז אללע מאן וועט ווערין

אפשר לעמוד בהם, אמר לי בכל יום ויום מתחדשות צרות קשות מאלו וכיון שנכנסין לבתי כנסיות ועונין אמן ישיר מברך, אין אנו מניחין אותן לצאת מחדרי חדרים:

(טז) **מדרש** אגרת בראשית ע"ג ומדברך נאזה [ס"ט"ג ג] המדבר שבכב נאה לפני על אחת כמה וכמה מיושב שבכב, ואיזהו הוא המדבר, אלו עם הארץ שאינן יודעין לקרות ולא לשנות ולא לדרוש כמדבר שאינו מגדל פירות, והן נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומברכין ברוך יוצר המאורות ומחיה המתים, שהוא ברא המאורות והוא מחיה המתים והם עונין אחריו אמן ואומרים מאמינים אנו שהוא מחי מתים והוא ברא את העולם אפי' אין בידן אלא שבר אמן זה דיים, (הגה"ה מכאן יש להביא ראיה ברורה להפוסקים דעונין אמן אחר ברכת יוצר המאורות). לכך ישע"י הנביא נותן שבח לפני הקב"ה [ישע"י כ"ט] ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך, אילו אין בידנו אלא הודיה שאנו מודים לך דיינו, כי עשית פלא, פלאי מעשי ירך גדלת ואתה מדקדק עמם כל כך, למה כדי ליתן להם שכר, היית אומר שיטלו שכר על התרומה ועל המעשרות ועל חלה ועל מילה ותפילין ושבת ומועדות ועל המזוזה ועל הציצית, אבל על האמן הזה שהם אומרים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין אתה נותן שכר, [סס] עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, לכך לך נאה לשבח ולרומם שאין אתה

נייע צרות שווערערן פון דייע, נאהר באַלד זייא וועקין אריין גייען אין דייע שוהלען אין וועלן גענערן אמן ישיר מברך, וועקין מיר ניט קאזין דיא צרות ארויס גייען פון וייערן צימערן:

(טז) **דר** מדרש אגרת בראשית ואגמ איהך דעם פסוק ומדברך נאזה דאם מיינט מען די פראסמי מענטשין עמי הארצים וואס זיי קענען ניט קערנען הוימש, גמרא, מדרש זייא וענין אזוי וויא אמדבר וואס דארט וואקסט ניט קיין פירות (מפל שגן דיא שיינע יודין דיא תלמידי חכמים) אבער ווען זייא גייען אריין אין דיא שוהלען און פתי מדרשים און זייא זאגן דיא ברכות יוצר המאורות און מחיה המתים, און זייא ענפערן אמן און זייא זאגן מיר גלויבין אז ער האט פשאפן דיא ליכטיקייט און עהר וועט לעבעדיג מאכן דיא מויטע מענטשין, וואס האט פאשאפן, איז אפילו זיי האבן ניט מעהר נאהר דיא מצוה פון דעם אמן איז שוין פיר זייא גוט צו האבען עולם הבא, דאס זאגט ישעיהו הנביא קפיטל כ"ה, ה' אדחי אתה ארוממך, ווען אפילו מיר האבן ניט נאר דיא מצוה וואס מיר לויבען דין און מיר זאגן נאך אמן אין דיא שוהלען און פתי מדרשים איז אויך פיר אונז אנגרויסער שבר, דריבער דארף מען וייער צו לויבן השי"ת

מאבר שכר מצוה בין קמנה בין גדולה; פירוש שנותנין שכר על עניית אמן:

(יז) מדרש תהלים ל"א אמונים נוצר ה' [תהלים ל"א] אלו שעונים אמן באמונה, אומרים ברוך מחיה המתים ועדיין לא ראו תחיית המתים ומאמינים בי שאני מחיה המתים, אומרו' ברוך גאל ישראל, ועדיין לא נגאלו אלא לשעה וחזרו וגשתעבדו והם מאמינים שאני עתיד לגאלם, הוי אמונים נוצר ה':

(יח) מדרש הובא ברוקח שכשישראל אומרים אמן יהא שמי' רבא אומר הקב"ה מתי אקבין את שארית ישראל מבין העכו"ם:

(יט) מדרש תלפיות ענף אמן, כתב האריזל כששומע שאומרים קדיש אם הוא יושב א"צ לעמוד רק יהי' יושב ועונה אישיר, ואם הוא עומד ישאר עומד זכו, אבל בתוצאות חיים ז"ל כתב שיאמר אישיר מעומד ובכוונה גדולה ובקול רם עכ"ל:

הש"ת וואס עהר מאכט נימ פערלוירען גייען, קיין שום מצוה סיי א גרויסע סיי אקליינע, הש"ת נימ שבר פאר ענפערין אמן:

(יו) מדרש תהלים עם שמיימ אין פסוק אמונים נוצר ה' (תהלים לא) דיע גלויביגע הימ הש"ת, מיינט מען די מענטשן וואס ענפערין אמן [מיר גלויבין], אז מען זאגט ברוך מחיה המתים, אז מען גלויבט אז הש"ת מאכט לעפירדיג די שוימע, און תחיית המתים אין נאך נימא, נאר זייא גלויבין אז איה נועה לעפירדיג מאכט דיע שוימע, און אז מען זאגט ברוך גאל ישראל, גלויבט אז הש"ת וואס עהר מהומ אויס לייזן דיע יודין פון גלות, און באמת זענן זייא אויסגיכייזט נאר פאר לויפיג, דען דער נאך זענן זייא צוריק אין גלות, און פון דעסמוועגין גלויפען זייא אז איה נועל זייא נאך אמאהל אינגאנצין אויס לייזען, און ענפערין אמן, דאס מיינט מען אמונים בו דיע גלויביגע מוהמ הש"ת הימין:

(יח) אין מדרש שמיימ ווען יודין זאגן, אמן יהשר"מ, זאגט הש"ת ווען וועל איה שוין איין זאמלן די איבער געבליביגע יודען פון צוור שפען דיע עכו"ם:

(יט) אין מדרש תלפיות שמיימ פון האריז"ל, אז מען הערמ קדיש אויב מען זיצט ברוך מען זיך נימ אויף שמעלין, נור אויב עהר שמיימ זאל עהר גלויבין שמיימ אונ ענפערין, אבער אין ספר תוצאות חיים שמיימ אז מען דארף זאגן אמן, יהא שמייה רבה שמייענדיג מיט גרויס פוננה און מיט א הויכע שמימע, עכ"ל:

(כ) רוקח סימן ש"ל כתב אמן נימטריא כמו אדני' הוי' כאלו הזכיר ב' שמות, ולכן אמרו חז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך:

(כא) כתב השור סימן קכ"ד וז"ל, אמחז"ל מאי דכתיב שומר אמונים אלו שאומרים אמנים באמונה וכו', אמר ר"ש כל העונה אמן בכל

כחו פי' כוונתו, פותחין לו שערי ג"ע שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים א"ת שומר אמונים אלא שאומרים אמן, הרי מבואר בדברי

רוז"ל שעיקר עניית אמן הוא הכוונה שבה ולא עניית התיבה בלבד אלא שיכווין לבו, והכוונה של אמן הוא כמו שמכו' במחבר סעי' וז"ל, ובכוונה

שיכוון בלבו אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה:

(כב) וכתב שם המג"א סעיף קמ"ן י' וז"ל וזהו בברכת הודאה ברוך שאמר וישתבח ונאל ישראל, אבל כתפלה צריך שיכוון אמת הוא

ואני מתפלל שיאמנו דבריו [ופי' הפרי מגדים בא"א סעיף במהרה] דהיינו בברכת מחיה המתים יכוין אמת הוא ואני מאמין בזה שהוא יחי' המתים

והלואי שיהי' במהרה תחיית המתים, ובברכת אתה חונן לאדם דעת יכוין אמת הוא שהוא חונן הדעת ואני מאמין בזה ויהי' שיחונן אותנו

(ג) דער רוקח שרייבט אז אמן באמט רעפט איינאונגינגיג אזוי פיל וויא דיא צווייא שמות הקדושים הוי' אדני' באמט רעפין, צו ווייזן אז

דער שכר פון אמן איז אזוי וויא עהר וואלט דער מאנט ביידע שמורת, דריבער האפין די חכמים גיזאגט אז דער שכר פון ענפערין אמן איז נאך

גרעסער פון שכר פון דעם וואס מאכט די ברכה:

(כא) דער שור אויח סימן קכ"ד שרייבט, דאס וואס די נגרא דרשינט שומר אמונים מיינט מען אז עהר זאגט אמן באמונה כו' איז

נור דער עיקר פון ענפערין אמן דיע פוננה, אבער ניט דעם פלוזען ווארט אמן, נור מען מוז אין זינין האבען דעם פשט פון אמן אז ס'איז

אמת אזוי וויא דער וואס מאכט די ברכה. אין די פוננה פון דעם אמן איז אז ס'איז אמת וואס דער מענטש האט גימאכט דיע ברכה אין איד

גלויב אין דעם, עכ"ל המחבר:

(כב) שרייבט דארט דער מגן אברהם דיע פוננה איז נור בייא אלויב ברכה, דהיינו ברוך שאמר, און ישתבח, און נאל ישראל

אבער די ברכות וואס מען פעט אין מען איז מתפלל, זאל מען אין זינין האפין, איד גלויב אז הש"ת וועט פונדאי מקיים זיין זיינע רייד. דהיינו

ברוך מחיה המתים זאל עהר מכווין זיין אז ס'איז אמת און איד גלויב אז עהר וועט מחיה מתים זיין, הלואי ס'זאל גישען גי'ת, ביי אתה חונן

לאדם דעת, זאל עהר מכווין זיין ס'איז אמת עהר איז אהונן לאדם דעת, און

מהרה ברעת, וכן בברכת השיבנו שמסיום הרוצה בתשובה, יכוין אמת שהוא רוצה בתשובה ואני מאמין בזה ויעורר את לבבינו לתשובה שלימה במהרה ויקרבנו לעבודתו, וכן בברכת סלח לנו שמסיום חנון המרבה לסלוח, יכוין אמת הוא שהוא חנון המרבה לסלוח ואני מאמין בזה, ויסלח לנו מהרה על כל חטאינו ופשעינו, וכן הלאה בכל הברכות האמצעות שבתפלת ייח:

(כג) וברכת באיר מעקי שגם בברכת רצה ושום שלום ושלום רב שדם בקשות יכוין גם בן כנ"ל, ואחר שאלות ובקשות כגון אמן שאחר הקדיש ואמן שאחר ברכת כהנים ורחמן שבברכת המזון ואחר זכרינו שביעלה ויבא ודומיהן שאין בהם יטבת כי אם תפלה ובקשה לעתיד יכוין יהי רצון שיאמנו ויתקיימו בקשות המברך. עיין בטו"ז מעקיג ובמחש"ק מעקי ובש"ל"ה דף רנ"ד שכתבו כן, והאמן של ברכת המצות שנוסח שלהם אשר קדשנו כגון ברכת עני' וציצית ותפילין ודומיהם מבואר בש"ל"ה דף רנ"ג ע"ב וז"ל שכוונת הברכות הללו הוא שאנחנו מברכין לשמו יתברך על כל הטוב אשר נמלנו מיהר וקידש אותנו במצותיו הקדושו

אין איה גלויב אין דעם, אין מיר בעטין עהר זאל אויגו. חונן זיין מיט דעת אין אזוי ביי השיבנו לאזט עהר אוים הרוצה בתשובה, זאל עהר מכיין זיין ס'איו אמת אז עהר אזי ארוצה בתשובה, אין איה גלויב דאס אין בעט עהר זאל מעורר זיין אוינערע הערצה צו תשובה שלימה אין מקרב זיין צו זיין עבודה, אין ביי סכח קנו לאזט זיך אוים חנון המרבה לסלוח, ס'איו אמת אין איה גלויב אז עהר אזי אהנון המרבה לסלוח אין מיר בעטין עהר זאל אויגו מוחל זיין אוינערע זינד, אין אזוי ביי אקע ברכות פון שמונה עשרה:

(כד) שרייבט דער ארי רבה סעיה קמן י, אז ביי די ברכות פון רצה אין שום שלום, וואס זיי זענן קשון בקשה, זאל עהר מכיין זיין ווי מיר האבן אויבן גישריבען, אין נאך גיבעטין ווי אמן פון ברכת כהנים אין הרחמן ביים בענטשען אין נאך זכרון ה'ה פון געלה ויבא וברומה, ווי ס'איו אין זיי נימא קיין שבת גור בקשה אויף להבא, זאל ער מכיין זיין ס'זאלין וואהר אין מקוים ווערין די בקשות פון מברך. זעה אין טו"ז סעיה קמן ג' ומחצית השקל סעיה קמן י' און של"ה דף רנ"ד זי"א שרייבען אזוי אין אמן פון מצות וואס זייער נוסח איז אשר קדשנו במצותיו, ווי על נטיבת ידים, איצית, תפילין וכהנה, פרענגט דער ש"ל"ה דף רנ"ג ע"ב מיט דעם קשון אז די פנגה פון די ברכות איז אז מיר לזבען זיין נאמען יתברך אויף דעם נאנצען גיטס ווס עהר האט אויגו גיהייליגט מיט זיינע

וכו' והוא יתברך ציונו בנו המצוה להתעטף בציצית או להניח תפילין וכדומיהן מהציוויין, אז העונה אמן אחר המברך צריך לכוין אמת ואמונה הוא השבח והברכה שבירך המברך ואני מאמין בה, ויש מהן שהן ברכת ההודאה לו יתברך כגון ברכת אשר יצר וא"ה נשמה, וכל הברכות של שחרית ושלשה ברכות ראשונות של הח"י ברכות, והברכות של בהמ"ז ודומיהן, הם ברכות הודאה ויכוין העונה אמת הוא הברכה וההודאה שבירך והודה המברך על כל הטוב אשר נמלנו ה' ואני מודה ומאמין בזה, וברכת ברוך שאמר וישתבח וברכת ה' הקדוש הם ברכת השיר והשבח ויקר וגדולה לא מלך יוצר כל ית'. והעונה אמן אחר אלו יכוין אמת הוא הברכה והשבח שבירך המברך, ויכוין מעין הברכה ואני מודה ומאמין שהשבחים לו יתברך הם נאים ויאים, והאמן של ברכות הנהנין יכוין העונה אמת הוא השבח והברכה שבירך המברך שהוא יתבר' ברא והמציא זה הפרי עכ"ל השל"ק דף רנ"ג ע"ב:

(כד) כתב בש"ע בסימן נ"א סע"א דאם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן עונה אחריו אמן, וכתב שם הט"א סע"ק ב' אבל אם סיים עם החזן בבת אחת לא יענה אמן דהוי כעונה אמן אחר ברכותיו, ומסיק וז"ל ומ"מ נראה לי דאם סיים ישתבח וידיכ"ו ותי"ה"ו עם השי"ן

ויינע הייליגע מצות, אונו גיבאמען אויף ציצית און תפילין לייגען און נאך און דער וואס ענפערט אמן ברויך מכוין זיין ס'א"י אמת דער שבח און ברכה וואס עהר האט גימאכט און איך גלויב אין דעם. אמתה"ל פון די ברכות וואס זענען גלויב צו השי"ת ווי אשר יצר, א"ה נשמה, און די ברכות פון שחרית, די ערשטי דריי ברכות פון שמו"ע, און ברכת המזון, זאל עהר מכוין זיין ס'א"י אמת די לויב און דאנק וואס דער מברך האט גיזאגט און גיזויבט און איך גלויב אין דעם. ברויך שאמר און ישתבח און ה' הקדוש זענען לויב און מיינערהייט צו השי"ת וואס עהר איז איינער כל, און דער וואס ענפערט אמן זאל מכוין זיין ס'א"י אמת די ברכה און לויב וואס דער מברך זאגט און איך גלויב אז די שבחים פאסן זייער שיין צו איהם יתברך, און ביי ברכות הנהנין, ס'א"י אמת וואס דער מברך זאגט אז השי"ת האט באשאפען און ממציא גיוועזן דיע פרי, ביי אהער איז דאס לשון השכ"ה דף רנ"ג:

(כד) דער שולחן ערוך סימן נ"א שרייבט אויב עהר לאזט אויס ברויך שאמר פארין חזן ברויך עהר ענפערין אמן, שרייבט דאָרט דער מגן אברהם אויב עהר האט אויסגילאזט ב"ש גלייך מיט דעם חזן שאר עהר ניט ענפערין אמן, נור בייא דער ברכה פון ישתבח און פון יהללוך

עונה אמן, וה"ה אם החזן סיים ברכה אחרת והוא אמר ברכה אחרת (וסיים עס סס"ז) מותר לענות אמן עכ"ל, ומ"ש וד'כ"ו'ו'ת'י'י'ה'ו' כתב המחשה"ק כוונתו דהיינו יהללוך שבסוף הלל ואחר ברכת שומר עמו ישראל לעד, (או ופרוס כליל ס"ק) עונה עליהם אמן אפילו אם סיים בשוה, וכתב שם הפמ"ג בא"א סק"ג דבאמצע ב"ש או ישתבח עונה אמן על כל ברכה ששומע כיון שלא נזכרו בגמרא:

(כה) אבל באמצע ברכות ק"ש של שחרית או ערבית, אם שומע ברכה אין לענות אחרי אמן חוץ מהל הקדוש ושומע תפלה ואמן יהא שמי' רבא. ואמן דאמירין בעלמא דקדיש, ובמודים יענה מודים אנתו לך ולא יותר, אבל בשאר ברכו' ששומע לא יענה, ובברוך שאמר וישתבח יענה אמן על כל הברכות ששומע, עכ"ל:

(כו) כתב המחבר באו"ח סי' קכ"ד סעיף ד' וז"ל כשש"ן חזור התפלה יש להקדו' לשתוק ולכוין להברכות שמברך החזן ולענות אמן ואם אין מי' מכוונים לברכותיו, קרוב להיות שברכותיו לבטלה:

יהללוך נאך ה"ל, אין די ברכה פון שומר עמו ישראל לעד, אדער פריימיג אז נאכט ופרוס מעג עהר יו ענפערין אמן אפילו עהר לאזט אום די ברכות גלייך מיט'ן חזן. שרייבט דארט דער פרמ"ג אז עהר האלט אין מיט יהללוך פון ה"ל אדער ישתבח אין דער חזן לאזט אויס דיע ברכה מעג עהר ענפערין אמן, אין אויף אויף אלע ברכות:

(כה) אבער אז עהר האלט אין מיטען די ברכות פון קריאת שמע פון שחרית, ויצר המאורות, אהבה רבה, אמת ויציב וכהנה, אין די ברכות פון ק"ש פון מעריב, או מען הערמ א ברכה מאחר מען ניט מפסיק זיין מיט אמן נוד נאך די ברכה פון הל הקדוש, אין שומע תפלה אין אמן יש"מ אין אמן נאך דאמירין בעלמא פון קדיש, אין נאך זאגן מודים אנתו לך דיע ווערמער ניט נאך מודים דרבנן, אבער נאך אנדערי ברכות וואס מען הערמ רויץ די ברכות מאר מען ניט ענפערין אמן אין מיט ברכהפון דעסט וועגן ביי די ברכה פון ברוך שאמר אין ישתבח מעג מען יא ענפערין אמן אין מיט דיע ברכה נאך אלע מיני ברכות וואס מען הערמ ע"ש מעמו:

(כו) דער מחבר אין או"ח סי' קכ"ד סעיף ד' שרייבט אז דער חזן זאגט די הויכע שמונה עשרה ברויך קהל זיין שמי'ל אין מכוין זיין אלעס וואס דער חזן זאגט אין ענפערין אמן, אבער אז ס'איז ניטא זיין מענטשין זאל'ן ענפערין אמן אין נאהגט אז די ברכות זאלען זיין חזו לבטלה:

(כו) ולכן כתב בספר ראשית חכמה בשער הקדושה פרק י"ז וז"ל גם המברך ברכה לבטלה הוא כמוציא ז"ל ר"ל ואפשר שיטמאוחו בקרי ר"ל וצריך ליתר בזה בפרט שלח צבור שלא יחזור תפלת י"ח אם אין תשעה שיענו אמן, עכ"ל, ורבים מעמי הארץ נכשלים בזה כשהם בביהמ"ג בשעה שהשי"ן חוזר התפלה ואין עונין אמן וכמעט אין עשירה עונין אמן והשי"ן עושה ברכות לבטלה והם גורמין לכל הנ"ל, וכמו כן הדין בקריאת התורה הובא במחבר סימן קל"ט סעיף ו' וז"ל, אומר ברכו והברכות בקול רם והאומרים בלחש הם טועין, וי"א שצריך לחזור ולברך בקול רם, וכתב המגן אברהם סעיף י' שאין לאמרו כי אם בעשירה והאומרים בלחש אינו מועיל דהוי יחיד, וה"ה לקדוש ולברכו, ובחיי אדם הלכות קריאת כלל ל"א סי' י"ב כתב וז"ל והמברך בלחש קרוב להיות ברכתו לבטלה;

ובספר חסידים סי' רנ"ד כתב האומר בלחש ברכו התורה ושאר ברכות הוא חוטא ונוול את המקום, שהרי לא נמצא מי שיענה אמן אלא א"כ מרים קולו בברכה, ובסי' תת"כ כתב, כשיברך להקב"ה יברך בקול רם שיוזעזעו כל הקרבים עכ"ל, וכן כתב בבאר היטב סי' תרט"ז

(כו) אין ספר ראשית חכמה שמי"ט או מען מאכט אַ בְּרָכָה לְבַטְלָהּ אִין גְּדוּיף וְיֵא מ'אִין מוֹצִיא ז"ל ר"כ, און ד'א ח'יצוֹנִים זְעִינן דַּעַם מְעַנְשׁ מִמַּמָּא מִיט זְרַע לְבַטְלָהּ ר"ל, בְּרוּיף מְעַן זִיין גִּיּוּאָרִינְט אִין דַּעַם בְּפִרְט אַ שְׁלִיחַ צְבוּר, אָז עָהָר זָאָר נִיט זָאָגִין דִּי הוּיִבַּע שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה אוּיב ס'אִין נִיט דָּא נִיין זָאָלִין עֲנַפְּעֵרִין אָמֵן, ע"כ אַזוי ווי פֿיהל מְעַנְשִׁין ווערִין נְכַשֵּׁל אָז דַּעַר חוּץ זָאָגְט אַיְבֶּער דִּי שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה עֲנַפְּעֵרִין זִי נִיט אָמֵן אִין דָּאָף דִּי עֵבִירָה פֿון בְּרָכוֹת לְבַטְלָהּ אוּיף זִי, און בִּי קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּרַעֲנַנְט דַּעַר מַחְבֵּר סִימֵן קל"ט סעיף ו', אָז בְּרָכוּ און בְּרָכוֹת בְּרוּיף מְעַן זָאָגֵן הוּיִף, דִּי וואָס זָאָגֵן שְׁמִיל הָאֲבִין אַטְעוֹר, פֿהיִיד זָאָגִין אָז מְעַן בְּרוּיף אַיְבֶּער זָאָגֵן נָאָךְ אַמָּהֵל הוּיִף, שְׂרִייבְט דָּאָרְט דַּעַר מִגֵּן אַבְרָהָם סעי"ק י' מְעַן זָאָךְ נִיט זָאָגִין בְּרָכוּ סִינְדִין אָז ס'אִין דָּא צַעֲהֵן מְעַנְשִׁין און אַזוי בִּי קָדִישׁ וּבְרָכוּ, דִּר ח'י אָדָם כָּלל ל"א סי' י"ב שְׂרִייבְט אָז מ'מַּאכְט אַ בְּרָכָה בִּי דִּר תּוֹרָה שְׁמִיד אִין נֶאֱהָנְט אָז דִּי בְּרָכָה זָאל זִיין קְבֻטָּה;

דַּעַר סֵפֶר חֲסִידִים שְׂרִייבְט אָז מ'מַּאכְט אַ בְּרָכָה שְׁמִיד אִין עָהָר אַחוּמָא וואָס גִּלְט פֿון הַשִּׁי"ת דַּעַם אָמֵן ווייל מְעַן הָעָרְט נִיט דִיע בְּרָכָה מ'זָאל עֲנַפְּעֵרִין אָמֵן, דְּרוּם זָאָךְ דַּעַר עוֹלָה לְתוֹרָה מַאכְעֵן דִּי בְּרָכָה הוּיִף מ'זָאל הָעֵרִין און עֲנַפְּעֵרִין אָמֵן, עכ"ל, נָאָךְ שְׂרִייבְט עָהָר סִימֵן תַּת"כ אָז מ'מַּאכְט אַ בְּרָכָה בְּרוּיף מְעַן זִיא מַאכְעֵן הוּיִף, און אַזוי שְׂרִייבְט אוּיף דִּר

סעיף קטן א' דכל אדם ירגיל עצמו לומר כל הברכות בקול רם כי הקודם מעורר הכוונה בשם השל"ה הקדוש :

וכתב שם המחבר סעיף ד' לכן כל האדם יעשה עצמו כאילו אין מ' זולתו ויבין לברכת הש"ץ, וכ' תרמ"א וי"א שכל העם יעמדו בשעת שחזור הש"ץ התפלה, ובספר אור צדיקים אות מ"ז כתב שהאר"י ז"ל ה"י מעצים עיניו כשה"י הש"ץ חוזר תפלת י"ח כמו כשה"י הוא עצמו מתפלל בלחש, עכ"ל :

וכתב שם המחבר סעיף ו' ויענו אמן אחר כל ברכה בין אותם שיצאו בין אותם שלא יצאו ידי תפלה :

(כט) ובסעיף ז' כתב המחבר לא ישיח בשעה שש"ץ חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא ונדול עונו מנשוא וגזערין בו, וכן בעת קריא' התורה דינו מפורש בש"ע סי' קמ"ו סעי"ב ז"ל כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה אסור לספר אפילו בדברי תורה, וכמו שהזהיר ב"נה גם בזוהר הקדו' ויקהל דף ר"ו ע"א דאפילו בד"ת אסור לספר בעת קריאת, וכתב המג"א סעי"ק ד' בשם הב"ח אבל בין גברא לגברא מותר בפרט האידנא

באר היטב אין שולחן ערוך סימן תרמ"ג סעי"ק א' פארץ של"ה הקדוש או ידער מענטש זאל זיך גיוואגן זאגען אלע ברכות הויך, ווארען דער קוד דער נועקט די פונגה :

(כה) שרייבט דארט דער מחבר או יעדער מענטש זאל זיך רעכניען ווי ס'וואלט חוץ איהם גיט גיוועזן זיין מענטש'ן, און זאל מבין זיין צו הערן די ברכות פונ'ם חזן, שרייבט דער רמ"א ס'פארהאן אדעה או דאס קה"ל זאל שטיין פלשעת דער חזן זאגט תורת הש"ץ, דער ספר אור צדיקים שרייבט אות מ"ו, דער אר"י המדוש ז"ל פלעגט צו האלמען פערמאכט די אויגען ווען דער חזן האט גיואגט די הויכע שמונה עשרה גזי"ה ווי עהר האט גימוהן ביי זיין אייניגע שמוע :

שרייבט עהר דארט או מ'זאגט ענטפערין אמן נאך יעדער ברכה, סיי די וואס האבין שוין יוצא גיוועזן סיי די וואס האבין גיט יוצא גיוועזן חובת תפלה :

(כט) מען זאל גיט ריידן פלשעת דער חזן זאגט די שמונה עשרה, און וור ס'רייד איז א חוטא ס'איז א גרוסקי עבירה און משרייט אהן אוף איהם, און אזוי אויך ביי קריאת התורה דער דין איז מפורש אין שלחן ערוך סימן קמ"ז סעיף ב' מיט דעם לשון, או דער קורא הויבט אהן גייענין אין דער תורה מאר מען גיט שמועסין אפילו דברי תורה (וויא איז וזהו עושה גיבראמט), שרייבט דער מגן אברהם סעיף קטן ד' פארץ ב"ח או

שמאריכין במי שבירך עכ"ל המגן אברהם, אבל באמצע הקריאה כתב שם סע"ק ה' דאסור אפי' להורות לאדם ששואל לפי שעה או לפרש שום דבר תורה אסור, בשם הרי"ף ז"ל:

(ל) וכתב שם הרמ"א ז"ל וילמוד בניו הקטנים שיענו אמן כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעוה"ב:

(לא) וכתב שם המגן אברהם סע"ק י"א וצריך שיחנכם שיעמדו באימה וביראה, ואותן שרצים ושבאים בבית הכנסת בשחוק מוטב שלא להביאם עכ"ל המג"א, ובא וראה מה שכתב התנא דב"א רבא פרק י"ג מעשה באדם אחד שהי' עומד הוא ובנו בבית הכנס' וכל העם עונין אמן והללויה אחר העובר לפני התיבה ובנו עונה דברים של תפלות ולא אמר לו אביו שום דבר ואמרו לו הבדיות שימחה בבנו, והשיב להם מה אעשה לו תינוק הוא ישחק, שוב למחר עשה כן, כל אותן ימי החג ענה בנו דברים של תפלות ולא אמר לו אביו שום דבר, לא יצתה אותה שנה ולא שניה ולא שלישית עד שמתו אשתו ובניו ובני בניו ויצאו לו חמש

צווישן איין עולה און צווייטען נאך די ברכה מעג מען יזא, בפרט היינטיג גע צייט וואס מ'מאכט מי שבירך עכ"ל, אבער אין מיט לייגענין שרייבט דער מג"א סע"ק ה' אז אפילו פסקנען א שאילה אדער מפרש זיין דברי תורה מאהר מען ניט, עכ"ל בשם הרי"ף ז"ל:

(ל) שרייבט דארט דער רמ"א מ'זאל לערנען די קליינע קינדער זאקען ענטפערין אמן, ווייל וויבאקד א קינד הויבט אהן ענטפערין אמן האט עהר שוין א חלק אויף יענער וועלט:

(לא) שרייבט דארט דער מג"א ס"ק י"א, מען ברויך זיי גיוואנען זאלין שטייען מיט אימה ויראה, און דיא וועלכע לויפען אום א הונ און קריג אין שוהל מיט שפילען זיך אין גלייכער אז מ'זאל זיי ניט ברענגען אין שוהל, ע"כ לשון המגן אברהם, און ס'שטייט אין תנא דבי אר"י רבה פ' י"ג, עם איו גיוועזין א מעשה איין מענטש איו גיוועזין אין שוהל מיט א קינד, און דער גאנצער עולם האט גיענפערט אמן און הקלויה נאך דעם חזון, אבער דאס קינד האט גירייד נארישע רייד און דער פאטער האט איהם גאר ניט גיזאגט, האבין מענטשין איהם גיזאגט אז ער זאל ווערין זיין קינד, האט ער גיענפערט, וואס זאל איה איהם מוהן עהר איו דאך א קינד זאל עהר זיך שפילען, צו מארגענס האט ער אויף אזוי גימוהן די גאנצע צייט פון יום טוב האט דאס קינד אויף גירייד וכו' און דער פאטער האט גאר ניט גירייד, עם איו ניט אויס גינאנגען צוויי דריי יאהר ביז ס'זענין אויס גישמארבין די ווייב מיט די קינדער און די אייניקל

עשרה נפשות מתוך ביתו ולא נשתויר לו אלא שני בנים אחד חיגר וסומא ואחד שומה ורשע עכ"ל התרבי"א, ובא וראה אחי את נודל העונש למי שאינו מחנך את בניו בביהכ"נ ליראת שמים :

(לב) עוד איתא שם בתנא דבי אליהו שוב מעשה באדם שהי' מתחרט בעצמו שלא קרא ולא שנה פעם הייתי עומד אני והוא בבהכנ"ס כיון שהגיע שליח ציבור לקדושת השם הנביה אותו בן אדם את קולו וענה אחריו בקול רם קדושת השם ואמר קדוש קדוש קדוש וכו', אמרתי לו בני מה ראית שהנבחה את קולך עד מאוד, ואמר לי לא די שלא קריתי ולא שניתי אלא עכשיו שניתן לי רשות אנביה את קולי ותנוח עלי נפשי, אמרו לא יצתה אותה שנה ולא שני' ולא שלישית עד שעלה אותו איש מבבל לארץ ישראל, עמדו ועשאוהו ממונה מבית קיסר ומינוהו על כל הבריניות שבארץ ישראל, ונתנו לו מקום ובנה בית וישב בה כל ימי חייו והניח לבניו ולבני בניו ממון הרבה עוד סוף כל הדורות, עכ"ל התנא דבי אליהו רבה פרק י"ג :

ומזרה גוכל ליקח מוסר איך שמחשבה טובה אינה נאבדת בשמים חיו

קעה. און ס'אזוי איהם אונעק סופצעהן נפשות פון זיין הויז עם איז איהם נור גיבגיבען צוויי קינדער. איינער איז גיוועזן בלינד און דער צווייטער אשומה אין ארשע, ביז אהער איז דער לשון פון תנא דבי"א. היינט זעה ברודער די גרויסע שפראך פון א מענטש וואס גיוויינט ניט זיינע קינדער צו יראת שמים אין שיהק :

(לב) נאך שרייבט דארט דער תנא דבי אלי' ווידער איז גיוועזן א מעשה א מענטש האט חרטה גיהאט וואס ער האט ניט גיבערינט קיין חוקש אין משניות, איין מאהל בין איך מיט איהם גיווען אין שיהק אז דער חזן איז גיקומען צו קדושת, האט דער מענטש אויף גיהויבן זיין קול און האט גיאגט קדוש קדוש קדוש כו', האב איך איהם גיפרעגט מיין קינד וואס האסטו עפ"ם אזוי דויד' גישרייגען, האט עהר מיר גיאגט לא די וואס האב ניט גיבערנט נור יעצט אז איך האב רשות וויל איך שרייען איך זאל מיין נשמה אטובה מהוען, אמרו, עם איז ניט אונעק צוויי דריי יאר ביי דער אייגינער איז אויף גיגאנגן פון פּבך קיין ארץ ישראל, האט מען איהם דארט גימאכט פון קיסר פאר א ממונה אויף אקע ברינות וואס אין ארץ ישראל אין מה'האט איהם גיגעבן אפלאץ און עהר האט זיך גיבויט אהויז און איז גיועסן דרייען זיין גאנץ לעביו, אין ער האט איבער גילאזין פיר די קינדער און אייניקליך פיהק געלד אויף דור דורות, ביז אהער איז דער לשון פון תר"א פרק י"ג :

רק מבצבין ועולה עד לרקיע ונבין מזה כמה טובות יש להאדם המתנדק לבניו למחשבות טובות וישרות שכמה גדול שכתו בשמים :

(יג) וכתב שם המ"א סק"ח והאנשים שלומדים בעת חזרת השי"ן התפלה, או אומרים תחנונים, בספר ווי העמודים קרא תגר עליהם וכן משמע מ"ש בס"י צ' סעיף י"ח עכ"ל המנ"א, וכתב ע"ז הפרט"ג בא"א ס"ק ח' וז"ל, בסימן צ' סעיף י"ד בהנ"ה כתב שלא יעמוק בתורה בשעה שהצבור אומרים סליחות כ"ש שצריך לשמוע כל התפלה מהשי"ן ולא יעמוק בשום דבר עכ"ל :

(לד) וכ"כ בספר הגן ליום י"א שצריך להזהר להמון עם שלא יאמרו תהלי' או מעמדות ושאר תחנונים בשעת חזרת השי"ן כי בודאי אי אפשר לכיין כראוי, ועונים אמן קטופה, או חטופה, או יתוסה, ואין זה מברך אלא מנאין :

(לה) וכתב שם במשנ' ברורה ס"ק י"ז ע"כ יש לזהר מלומר תחנונים או

פון דעם קען מען זיך א מוסר ארוים געמיין אז אנוטע מחשבה ווערט ניש פערלוירען אין היממעל ח"ו נור זי שפראצט און גייט אויף פיוזן היממעל, און פון דעם קען מען פארשטיין וויפיהל טובות האט דער וואס איז מחנך זיינע קינדער צו גוטע ריינע מחשבות ווי גרויס זיין שבר איז אין היממעל :

(לז) שרייבט דארט דער מנ"א סעיף קמן ח' דיא מענטשען וואס לערנין אין דער צייט וואס דער חזן זאגט די הויכע שמו"ע, אדער זיי זאגן תפלות אבער תהלים, שרייעט דער ספר ווי העמודים אויף דעם, און אזוי ווייזט אויס אויך פון דעם וואס ס'איז געש-ריבען אין ס"י צ' סעיף י"ח, ב"ז אהער איז דער לשון פון מנ"א, שרייבט אויך דעם דר פרט"ג אין א"א סעיף ח' ב"ז הלשון, אין ס"י צ' סעיף י"ח בהנ"ה, שרייבט ער מ"זאל ניש לערנין אין דער צייט וואס דס צבור זאגט סליחות, א"כ ש"ב אז מ'ברויך אויס הערען די גאנצ' תפלה פונ'ם חזן און ניש ע"כ זיין אין קיין שום זאך, ע"כ לשוננו :

(לח) און אזו שרייבט אויך דר ספר הגן, אז מ'ברויך ווארנן דעם המון עם זיי זאל'ן ניש זאגן קיין תהלים ומעמדות ובהנה בשעת דער חזן זאגט שמונה עשרה, ווייך ס'איז אונמגליך מכיין זיין ווי גיזעריג ענפערין זיי א אפגיהאקטען אדער א ניחאפטען אדער א יתוס דיגען אמן, הייסט ער ניש א מברך נור ח"ו א מנאין :

(לה) שרייבט דארט דער משנה ברורה סעיף קמן י', דרום ברוך מען ניש זאגען תפלות אדער לערנין בשעת חזרת השי"ן אמילו

ללמוד בעת חזרת השליח צבור, ואפי' אם מכוונים לסוף הברכה לענות
אמן כראוי שלא תהי' אמן יתומה כו' ג"כ לא יפה הם עושים, שמחטיאים
את הרבים עכ"ל, ובסעיף קמן י"ח כתב המ"ב שם וז"ל, ויראה לכתתילה
לכוין לשמוע כל הברכה ולא סוף הברכה בלבד עכ"ל:

(לו) **ובסעיף י"ט** בת"ש במ"ב וז"ל, והעולם נוהגי' לצרף למנין ולהתפלל
חזרת השי"ץ אפי' מי שיודעין בו שמשויה ואינו שומע חזרת
השי"ץ כראוי, וז"ל דבכונן זה טוב להתנהג כמ"ש בס' שולחן שלמה שאז יתנה
השי"ץ בינו לבין עצמו בחזרת התפלה שבאם לא יענו תשעה אמן אחריו
ויכוונו לברכותיו שתהא אז התפלה בתורת גרבה עכ"ל:

(לז) **עוד** כתב המחבר שם בסעיף ח' דלא יענה אמן קצרה אלא ארוכה
קצת כדי שיוכל לומר א' מלך נאמן (וכן צריך להרהר באמירת
אמן א' מלך נאמן, תוס' שבת קי"ח ובפסקי תוס' שם). כל המאריך באמן
מאריכין לו ימיו ושנותיו, (ברכות מ"ז ע"ג):

(לח) **כתב** הרמ"א סי' ס"א פעי' י"ב שאין לענות על שום ברכה ב'
פעמים אמן וכתב שם הגבוש דשרי לענות אמן ואמן בואזו

אפילו עהר איז מכוין צו סוף בְּרָכָה צו עֲנֵפְעֵרִין אָמֵן ווי גי'העריג, עס זאל
ניט זיין אָמֵן יתומה וכו' מ'הזן זיי אויך ניט גוט, און זענן נאך מחטאים
את הרבים עכ"ל. אין סעיף קמן י"ח שרייבט עהר מיט דעם קשון מ'זאל
זעהן ד'מתתלה מכוין זיין אויס ד'הערין די גאנצע בְּרָכָה ניט פלוים דעם
סוף בְּרָכָה אליין, עכ"ל:

(לז) **אין** סעיף קמן י"ט שרייבט דארט דער משנה ברורה וז"ל דר עולם
איז זיך נוהג מצרף זיין צום מנין און צו די הויכע שמוע אפילו
אָמֵנְטֵש וואס מ'ווייסט אז עהר שמועסט און האַרְכֵט ניט חזרת השי"ץ
ווי גי'העריג, דאָס מיר אז ס'איז גוט זיך צו פיהרן ווי דער שולחן שלמה
שרייבט, אז דער שי"ץ זאל זיך מתנה זיין פארזיך פאר דעם חזרת השי"ץ
אז גאָס ס'זעט ניט זיין ניין מענטשן זאלין נאך זאגן און מכוין זיין צו
זיינע ברכות זאך די תפלה זיין בתורת גרבה, עכ"ל:

(לז) **נאך** שרייבט דער מחבר סעיף ח', אז מען זאל נישט ענפערין קיין
קורצען אמן נר אביסל לאנג אז מען זאך קענן זאגן א' מלך
נאמן ואון אזוי דאך מען איז זיין האבן ביים ענפערין אמן א' מלך נאמן
הש"ת איז א נארהאפטיגער מלך, תוספ': די גמרא זאגט אין ברכות זער
ס'איז מאריץ ביי אמן דערקענגרט מען איהם זייני מאג און יאהרין:

(לח) **דער** רמ"א שרייבט סימן ס"א סעיף י"ב, אז מ'זאל ניט זאגן צוויי
מאל אמן נאך קיין שום בְּרָכָה, שרייבט דער קבוש דארט,

והובאו דבריו בא"ד שם ס"ק י"ח:

וכתב הברכ"י סימן קכ"ד אות ה' דמי שנודמן לו לענות שני אמנים על שני דברים מותר לומר אמן אמן כו' וספי עדיף לומר אמן ואמן בוא"ז, עד כאן לשונו:

(לט) **ועיין** בפרמ"ג סי' ס"א סעיף שכתב דבר חדש בזה והוא דיש תרי גוונני אמן אחד שאני מאמין שכן הוא והשני פירו' של בקשה, ר"ל שיאמנו הדברים וימלא משאלותינו, וא"כ בברכה שיש בה שני ענינים ע"ד משל רפאנו ה' ונרפא, רופא חול' עמו ישראל, שפיר יש לומר שני פעמים אמן שרי, כמו אנו ליה וליה עינינו תרי עיני שפיר דמי, וכמ"ש רש"י שם סוכה ג"ג ע"ב ד"ה אנו ליה וז"ל כיון דאתרי מילי כמדכר ר"י תרי זימני ולא אחדא מילתא תרי זימני לית לן בה עכ"ל רש"י ז"ל ה"ה זה, ובתהלים שם סי' מ"א ה"י שם שאלת צרכיו וגם האמנת דברים ושפיר דמי והבן, עכ"ל הפמ"ג:

ולפי זה כיון שמביא רא"י מתהלים מ"א דאתרי מילי שרי לענות שני פעמים אמן צריך לו' כמו שאמר דוד המלך ע"ה אמן ואמן בוא"ז המפסיק כמובן:

או מ'מעג יוא ואגין אמן ואמן מיט אגא"ז:

שרייבט דער בר"כ יוסף סימן קכ"ד אות ה' אז וויפאלר ס'איז איהם אונטער גיקומען צו ענפערין צוויי מאהל אמן אויף צוויי זאכן מעג מען זאגען אמן אמן כו' גלייכער איז צו זאגן אמן ואמן מיט אגא"ז, עד כאן לשונו:

(לט) **ועה** ווי דער פרי מגדים סי' ס"א סעיף קמ"ו י' שרייבט אנייע זאך אז ס'איז פארהאגן צוויי מיני אמן, איינער איז אמן איך גלויב אז ס'איז אמת, דער צווייטער איז לשון בקשה, מיינט מען אז ס'זאל וואר ווערן און ס'זאל ערפילט ווערן אונטער פאנער, אין אברכה וואס ס'איז אין איהר צוויי זאכן, למשל רפאנו ה' רופא חול' עמו ישראל, קען מען זאגן צוויי מאל אמן מען אזוי וויא (אנו ליה וליה עינינו) ווייב ס'איז אין איהר דא צוויי זאכן (ווי רש"י זאט דארט אין סוכה) אין תהלים קפיטר מ"א איז אויך פרהאגן צוויי זאכן בקשה, און ס'זאגן וואהר ווערין, איז ריכטיג צו זאגן צוויי מאהל אמן, עכ"ל:

אז עהר פרענגט אר"ה פון תהלים אז אויף צוויי זאכן מען זאגען צוויי מאהל אמן, בריוף קען זאגן ווי דוד המלך עליו השלום האט ג'אגט אמן ואמן מיט אגא"ז:

(מ) וכתב בס' תוספ' חיים כלל ו' סימן א' דאין לענות אמן אחר ובורא את הכל שבברכת יוצר אור, וכן אחר קונה שמים וארץ שבברכת מעין שבע, וכן אחר אמת וצדק שבברכה הפמורה, כמו שאין עונין אמן אחר ברכת המעביר שנה מעיני ממעם שהוא כמו באמצע הברכ' יעו"ש בשם האחרונים:

(מא) וכתב ס' בית אהרן בהסדר היום באות ג' וז"ל יוהר כ"א שישמע מחברו כל ברכה שהוא צריך לאומרה בכדי שיענה אמן, כי איתא בכתבי האר"י ז"ל שהיו שומע ברכת השחר אפילו ממאה אנשים, אעפ"י שהיו יכול ברנע אחר ליתחד כל העולמות, אפ"ה לא השגיח ע"ז ולא היו מתעצל לשמוע אפ"ה מאה פעמים הנותן לשכוי בינה וכל הברכות עכ"ל, ובאות ו' שם כתב וז"ל, להתאמץ לענות אמן על כל הברכות הן ברכת השחר ושמוע וכל הקדישים ועל יהי רצון שאחר קריאת התורה ועל הרחמן שבברכת המזון, עכ"ל הק':

(מב) וב"כ המנ"א ס"י קפ"ט ובש"ע הרב שם סע"ו שכל המברך את ישראל מצוה לענות אמן, ולפי"ז יש לענות אמן גם על כל מי שבירך מה שמברכים להאנשים העולים לתורה ועל מה שמברכים או

(מ) שמי"מ אין ספר תוספות חיים כלל ו' ס"י א' א"ז נאך די דאויגני ברכות זאל מען נימ ענטפערין אמן נאך ובורא את הכל פון יוצר אור און קונה שמים וארץ פון ברכת מגן אבות פרייטאג צו נאכט'ס אין נאך אמת וצדק פון די הפמורה אזוי ווי מענטערט נימ אמן נאך המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי דען ס'איו ווי אין מימן איין ברכה:

(מא) ס' שמי"מ אין ספר בית אהרן אין סדר היום אות ג' אז מי"אל הערן פון ניין חבר די ברכות פרי מען זאל ענטפערין אמן, און עהר שרייבט אז אין פת"ב האר"י ז"ל שמי"מ אז דער האר"י הקדוש האט גיהרמ די ברכות השחר אפילו פון הונדערט מענטשין אפילו עהר האט דאך גיקענט מייתר זיין אלע עולמות אין איין רגע פון דעסט ווענין האט עהר זיך גישט גיפויקט צו הערין אפילו הונדערט מאהל הנותן לשכוי בינה און אזוי אלע ברכות, אויך שרייבט עהר דאדט מ'זאכ זיך שמאר- קין צו ענטפערין אמן נאך אלע ברכות סיי ברכות השחר סיי ברכות פון קריאת שמע און אויף אלע קדישים און אויף די יהי רצונ'ס נאך קריאת התורה און נאך אלע הרהמנים פון ברכת המזון עכ"ל:

(מב) און אזוי שרייבט דער מגן אברהם ס"י קפ"ט און דער אלטמ רב"י אין ש"ע הרב אז מען הערמ בענטשין אויך דארף מען ענטפערין אמן, כוממ אים אז מען הרמ מאכין אויך אמי שבירך בשעת ליענין או מען

לצדיקים, וכתבו שם שלכן יש לענות אמן אחר הרחמן שבברכת המזון, עוד כת"ש בש"ע הרב סי' קפ"ט סעי"ה דמה שאנו אומרים בברכת המזון עושה שלום במרומיו ומסיו ואמרו אמן אף אם הוא מברך לברו הוא אומר כן להמלאכים השומרים אותו, וכתב בספר חיי אדם כלל מ"ג סי' א' שכל השומע שהמברך מסיים בהברכה רביעית של ברהמ"ז לעולם אל יחסרנו, צריך לענות אמן כי כאן היא סוף הברכה, וכ"כ בסידור יעב"ץ לענות אמן אחר לעולם אל יחסרנו, וכן פסק הגר"א ז"ל בסידור שלנו:

(מג) וכתב בש"ע או"ח סימן ו' סעיף ד' יש נוהגים שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונים אחריו אמן, וכסדר הזה עושים כל אותן שענו אמן תחלה, וכי המניא שם סעיף קטן מ' וז"ל, נ"ל שעושים כן כדי לענות צ' אמנים, וכדאיתא בזוהר חדש, וכתב שם המחצית השקל וז"ל צ' אמנים וכמ"ש המקובלים שיראה שיהי' בתואר צדיק, שיענה בכל יום צ' אמנים, ד' קדושות, יוד קדישים, ק' ברכות, ובעשרה מאמרות ראיתי שיהדר שיהיו שנים שומעים ברכותיו ויענו עליהם אמן, והשיך בחו"מ סימן שפ"ב כתב דהא דאמרינן

מען אויף מחויב צו ענטפערין אמן, שרייבין זיי דארט אז דריבער נאך אלע הרחמנים פון ברכת המזון ברויף מען ענטפערין אמן, נאך שרייבט דער רב ש"ע סימן קפ"ט סעיף ה', דאס וואס מיר זאגען ביים בענטשין עושה שלום במרומיו כו' און מלאזט אויס ואמרו אמן, אפילו מ' בענטשט אליין, ווייל מ' זאגט דאס צו די מלאכים וואס הימען איהם. און דער רבי אדם שרייבט אין כלל מ"ז סי' א' אין דער סידור ר' יעב"ץ אז מען הערמט אז איינר קאזט אויס ומכל טוב תמיד לעולם אל יחסרנו פון בענטשין און מען מחויב צו ענטפערין אמן ווייך דאס איז דער סוף פון די פירמע ברכה און אזוי פסק'נט דער ווילנער גאון אין זיין סידור:

(מג) דער שלחן ערוך אורח חיים סימן ו' סעיף ד' שרייבט אמ"ל וענין זיך נוהג אז נאך דעם ווי איינער האט גיזאגט ברכות השחר און מען האט געענטפערט אמן, זאגט ויידער איינער ברכות און מענטפערט ויידער אמן און אזוי בסדר, שרייבט דארט דער מגן אברהם סעיף קטן מ' אז מען פרום אזוי פרי צו ענטפערין ניינציג מאהל אמן, ווי ס'שטייט אין זוהר חדש, שרייבט דארט דער מחצית השקל יעדער מענטש זאל זעהן מקיים זיין די אותיות פון צדיק דהיינו, ער זאל ענטפערין אלע מאג צ' היינו ניינציג מאל אמן, ד' פיער קדושות, ו' צעהן קדישים, ק' הינדער ברכות. און דער עשרה מאמרות שרייבט אז איינר מאכט א ברכה זאל עהר נאך וזכין צוויי מענטשין זאלין הערין זיין ברכה און ענטפערין אמן.
דער

בש"ס שברכה שוה עשרה זהובים, היינו דוקא כשמברך בפני אחרים אבל ל"ו כשמברך בינו לבין עצמו עכ"ל המחצית השקל ;
 (מד) ולפי דברי העשרה מאמרות הנ"ל פירש בספר הקדוש דרש משה על תהלים קפ"ו ל"א פסוק כ"ד אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר ה' כתב שם וז"ל, יש לפרש עפ"י מה דאמרינן בנמרא ב"ק דף ל' ע"א האי מאן דבעי למהווי חסידא יקיים מילי דברכות, והנה קשה מאד וכי מי שאינו מקיים מילי דברכות חסיד הוא ולא מיקרי הל"א רשע הוא ונקרא גזלן שגזול להקב"ה וכנסת ישראל, כמבואר בברכות דף ל"ה ריש ע"ב ופירש"י שגזול להקב"ה את ברכתו ולכנסת ישראל שבחמאו הפירות לוקין, עוד איתא שם בנמרא שכל הנהנה מן העולם הזה בלא בויכה חבר הוא לאיש משחית, ופירש בנמרא שחבר הוא לאיש משחית לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ופרש"י ולפי שהוא מקיל

דער ש"ך אין חושן משפט סימן שפ"ב שרייבט, או דאס וואס זיי נמרא זאגט או אברכה אין ווערט צעהן גילדין, איז גור ווען עהר מאכט דיע ברכה פאר מענטשין כדי זאלן ענפערין אמן, אבער ניט אז עהר מאכט שטייל פאר זיך אזיין די ברכה דאמאלס איז די ברכה ניט ווערט קיין צעהן גילדין, עכ"ל המחצית השקל הנ"ל :

(מד) לויט וי"ד דער עשרה מאמרות שרייבט או מיזאל מהדר זיין או אזוי מענטשין זאלן הערין זיין ברכה, מיימשת דער הייליג ספר דרש משה אויפן פסוק (תהלים ל"א ב"ד) אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר ה' שרייבט עהר אז דער פשט איז לויט די נמרא זאגט אין (בבא קמא ל' ע"א) האי מאן דבעי למהווי חסידא יקיים מילי דברכות, אז איינער וויל זיין א חסיד זאל עהר מקיים זיין די דינים פון ברכות, איז דאך א קשיא דא ווייזט אויס אז עהר איז ניט מקיים מילי דברכות דאס הייסט עהר מאכט ניט קיין ברכה איז עהר גור ניט קיין חסיד אבער אבימלער יוד איז עהר יוא, אבער עהר הייסט דאך ארשע אז עהר מאכט ניט קיין ברכה, ווי די נמרא זאגט אין (ביבות ל"ה ע"ב) כל הנהנה בעולם הזה בלא ברכה הוא גזול להקב"ה וכןנסת ישראל, זאגט רש"י עהר גזלית דעם אויבערשטין די ברכה, און כנסת ישראל גזלית עהר, ווייל אין זיין זינד וואס עהר מאכט ניט קיין ברכה איז עהר גורם די פירות זאלן ניט טא וואקסן גזלית עהר דאך די יודען די פירות, נאך שטייט דארט אין נמרא ברכות פ"ג הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה חבר הוא לאיש משחית, כו, ווער ס'איז נהנה פון דער וועלט אהן א ברכה איז א חבר פון ירבעם בן נבט וואס האט גיזנדיגט און גימאכט זינדיגען די יודען, זאגט רש"י ווייל

רואים אחרים ולמדוין ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא ברכה, ולכך נקרא המקיל חבר לאיש משחית לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל, כך הוא חוטא ומחטיא את הרבים, ולמה אמר, למיהווי חסידא, אם אינו מקיים מילי דברכות הלא רשע הוא, אך י"ל כמו"ש בווהר הק' פ' ויצא, בנין דיסתלק שבחא דקודשא ב"ה ברזא דתלת, חד דמברך ותרין דאודין אמן ובעשרה מאמרות הנ"ל, שהברכה כדקא יאות הוא דוקא אם מברכה בפני שני אנשים שיאמרו אמן, שנאמר כי שם ה' אקרא רבו גודל לאהינו, והבו הוא לשון רבים, שצריך להדר ששנים יענו אמן על ברכותיו, וזהו הברכה כדקא יאות, וזה שמרמו הכתוב אהבו את ה' כל חסידיו, וא"ת הלא על הברכה הוא מחויב ועומד ומה חסידות הוא זה, וכי בשביל זה נקרא חסידות, ער זה אמר הכתוב אמונים נוצר ה', כלומר החסידות שלו היא מה שמחד' שיענו ב' אנשים אמן אחר ברכותיו, זה נוצר ה' על המברך ג"כ ששומר גם את המברך ומקבל שכרו משלם על האמנים שעונים השומעים ברכתו לבר שכר הברכה שלו עכ"ל הקדוש:

ווייך עהר איז מקיל אין ברכות און אנדערע לערנין זיך פון איהם נהנה צו זיין פון דער וועלט אהן אברכה דרייבן הייסט עהר תברכו, אזוי איז עהר אהומא און מאכט זינדיגין אנדערע, פאר וואס זאגט ער חסידא, אז עהר איז גיט מקיים די דינים פון ברכות איז עהר דאך ארשע? זאגט דער היידיגער ספר דרש משה אזוי, לויט ווי ס'שמיט אין זוהר הק' און דער עשרה מאמרות, אז אריכטיגע ברכה איז נור אז צוויי מענטשן הערין און זאגין נאך אמן נאך זיין ברכה דהיינו ווען ער מאכט די ברכה הויך פאר צוויי מענטשן און ווי זאגין נאך אמן אזוי ווי ס'שמיט אין פסוק כי שם ה' אקרא, אז איך מהו רופען דעם אויפערשטיגס נאמן, דהיינו ווען איך מאך אברכה הבו גודל לאהינו זאלט איהר גרויסן דעם אויפערשטיגס נאמען, דהיינו זאלט זאגן אמן, הבו איז דער מייטש איהר זאלט געבין אלשון רבים איז דאך צוויי, גודל אגרויסקייט לאהינו צו אונזער גא"מ, דאס הייסט אז צוויי מענטשן זאלן ענפערין אמן, מייטשט ער דעם פסוק אהבו את ה' כר חסידיו, דהיינו די וואס זענן מקיים מילי דברכות כנ"ל, אבער ווען איז ער א חסיד אז ער גיט אכטיג אז ס'זאל זיין צוויי אמן'ס פון צוויי מענטשן וואס הערין זיין ברכה דמאלט אמונים נוצר ה' היט השי"ת דעם מענטש וואס מאכט הויך אברכה און איז גורם אז צוויי מענטשן זאלן ענפערין אמן און גיט עהם אויך פיל שכר פאר די אמן'ס וואס צוויי יודין ענפערין אויף זיין ברכה, הייך וואס עהר גיט איהם שכר פאר זיין ברכה;

(מה) **אנב** נביא מה שכת' בספר הגן הנז' וזיל, ועתה אכתוב כוונת קוף של צדיק המרמות על מאה ברכות, דאיתא בגמרא ברכות ליג ע"א על פסו' מה ה' אהיך שואל וכו' אל תקרי מה לא מאה שחייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות, וכשמברך על איזה פרי או שום ברכה מחייב לברך בקול רם כמו"ש בספר חסידים סי' רנ"ד ובבאר היטב סימן תרמ"ג בשם השל"ה הקדו' כדי שחבירו יענה אמן, ואם יעשה כך אם ח"ו נגזר עליו קללה אזי מהפך הקללה לברכה, דאיתא בכתבי האר"י ז"ל ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה והקשה הא אין קללה למעלה, ופי' כך שאם תהפוך אותיות קללה ותעשה הלל ק' דהיינו כמו שהוא בהיפוך אתוון הלל ק' שיברך ק' ברכות או תהי' הקללה גם כן ברכה, וזהו פירו' הפסו' ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה, היינו על ידי שתהלל להשיות בק' ברכות הלל ק' ויהפוך ה' אהיך לך את הקללה לברכה, וזהו כוונת הפסוק בתהלים ויאהב קללה ותבואהו, דקשה מי פתי ושוטה לאהוב קללה, ועל זה אמר ולא תפץ בברכה, היינו לברך ק' ברכות בגלל יום.

(מה) **אנב** וועלן מיר ברענגין וואס דער ספר הגן שרייבט דארט וזיל, יעצט וועלן מיר שרייבן דעם רמז פון דעם קוף פון צדיק דאס בעשטיגט אויף די הונדערט ברכות וואס מענטש איז מחייב צו מאכן אלע מאג, אין אז עהר מאכט אברכה אויף אפרי אדער אונדערן ברכה איז עהר מחייב מאכין די ברכה הויך אזוי ווי ששמיים אין ספר חסידים סי' רנ"ד אויך אין באה"ט סי' תרמ"ג פאר'ן של"ה'ס וועגן פד' דער חבר ואל הערין אין זאל ענטפערין אמן, אויב עהר וועט אזוי מוהן אויב ס'איז ח"ו נגזר גיווארין אויף איהם אקללה איז דער אויבערשטער יתברך וירעלה מהפך די קללה צו אברכה אזוי ווי ששמיים אין כתבי האר"י הק' ז"ל ר' אה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, פרעגט דער האר"י הקדוש אויבען אין היממעל איז דאך נישטא קיין קללה, ענטפערט עהר אזוי אויב די וועסט פערקעהרין די אותיות קללה אויף הגל ק', אזוי ווי די אותיות קללה טאכין אריק הלל ק', פלומד, הלל איז אויטש לויבין ק' הונדערט, דאס הייסט אז וועסט לויבין השיר'ט מיט הונדערט ברכות וועט ווערין פון קללה אברכה, און דאס איז דער פשוט פון ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה, אז די וועסט לויבען השיר'ט מיט הונדערט ברכות ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה, און דאס איז דע פסוק ויאהב קללה ותבואהו, איז דאך דיע קשיוא וועלכר מענטש האט דאס ליב אקללה, אויף דעם זאגט ווייטער דער פסוק ורא תפץ בברכה, עהר וזיל נישט מאכען

עד כאן לשונו :

(מו) **ובס'** הנן הנ"ל יום כ"ט כתב שם וז"ל באתי לתהויר ולהזכיר גודל השבר של עניית אמן ותר מהמברך שבוה הוא מוסף כח וגבורה בפמליא של מעלה, ואין לך גדול לפני הקב"ה כעניית אמן כמבוא' במדר' ריש פ' תבא והובא בזה"ק פ' וילך שכמה טובות משתכחין במל העולמות ע"י המשכת אורות ושפע בעניית אמן, וגורמים עיזו למלטם מכל צרה בעלמא הדין ובעלמא דאתי, וקול הכרוז יוצא בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, וצריך לתהויר להמון עם שלא יאמרו תהלים או מעמדות ושאר תחנונים בשעת חזרת השי"ן התפלה כי בוודאי אי אפשר לכוון כראוי ועונים אמן קטופה, חטופה, יתומה, ואין זה מבורך אלא מנאץ עכ"ל:

(מז) **וכל** ברכה אמרו רז"ל בחולין דף פ"ז ע"א דשוה עשרה זהובים וע"ז כתבו בעלי התוס' בפ' נשא פרשה ז' אות י"ד וז"ל כף אחת עשרה זהב דהכי מרמו השי"ת בהפסוק דכף בנימטריא מאה, וה"פ דקרא כף אחת, אחת מכף דהיינו אחת ממאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום

די הונדערט ברכות אלע טאג ווי ס'איז מרומז אין הלל ק' :

(מו) **נאך** שר"יבט עהר אין יום כ"ט, איך בין געקומין מזהיר זיין אין דר- מאנין דעם גרויסען שבר פון ענפערין אמן, ס'איז נישטא קיין גרעסערי נאך פאר השי"ת ווי דאס וואס מענפערט אמן אזוי ווי ס'שטייט אין מדרש רבה אין אנהויב פרשת תבא, אין איך אין זוהר פ' וילך שטייט אז פיהל גומס ווערט אין אלע וועלטין מען ציהט אראפ גרויס שפע ברכה דורך דעם ענפערין אמן ס'איז גארם צו בעשירמען פון אלע צרות ר"ל אין מען ברויך ווארינן דעם המון אז בשעת דער חזן זאגט די הויכע שמונה עשרה זאלין זיי דענסמאהר ניט זאגן קיין תהלים און שום תחנונות נור אויס צו הערין דעם חזן און נאך זאגן אמן אזוי ווי ס'גיהערט צו זיין, דען אז מען ענפערט אאמן חטופה א גיהאפטען אמן, אבער אאמן קטופה, אבער אאמן יתומה, אבער אקצרה און כדומה הייסט מען דער מיט א מבוה ח"ו השי"ת און מען דער צעריגט עהם ח"ו:

(מז) **און** יעדער ברכה זאגן די חכמים אין חולין איז ווערט צעהן גיךדין און דאס איז מרמו ד"א בעלי התוס' אין פרי' נשא פרשה ז' פסוק י"ד איך דעם פסוק כף אחת עשרה זהב, אזוי ווי כ"ף באמערעפט הונדערט, איז השי"ת מרמו אין דעם פסוק כף אחת איינס פון כף וואס באמערעפט הונדערט דהיינו איינס פון די הונדערט ברכות עשרה זהב איז ווערט

כמנין כף, עשרה זהב, שוה עשרה זהובים עכ"ל:

עוד כתב בספר הנן ביום י"א בר"ה ועתה אכתוב היוד סוד של עשרה קדישים וכתב שם באמצע המאמר שהעניית איש"ר בכח הוא תיקון גדול להעון המר מוציא זרע לבטלה ר"ל עכ"ל:

(מח) ו**הובא** בסי' יש שכר ידוע שהמחבר הוא מגורי האר"י ז"ל והעמרי זקנים בסי' א' מביאון בדיני קדיש סי' ו' וז"ל, לענות אמן יהא שטי"רבא מברך דוקא בכח ובקול רם, ומביא לשון הוזה"ק פ"י נח דף ס"ב ע"ב וז"ל, בזימנא דישאל אתיבו אמן יהש"ר מברך בכל כחם ובקול רם קוב"ה איתמלי רחמין וחיים על כולא כו', לכן יהי אדם נזהר לכיון לענות אמן יהש"ר בכל כחו ובקול רם, עכ"ל:

(מט) **מדרש** כונן, וכן הובא בעבוד' הקדש לאזולאי בחלק צפורן שמיר סימן ב' אות כ"ז אמרו הבמים כל המכמל קדוש וברוך ואמן יהא שמי' רבא גורם למעט העטרה חזיב גידוי עד שישוב ויביא קרב לפני הצדיקים לעתיד לבא, דהיינו שהם השבעת רועים ושמנה גמיכי אדם הנזכרים במיכה ה' ד', שהם יפסקו עליו להביא קרבן לפני הקב"ה:

ווערמ אַעקן גילדין עכ"ל:

גילדין שרייבמ דער הייליגער ספר הנן יום י"א דיבור המתחיל ועתה אכתוב היוד כו' שרייבמ עהר דארמ או נאך זאגין אמן יהא שמי' רבא ערינגמ מיט פוננה איז אנרויסער תיקון אויף דעם הארבען זייד פון מוציא זרע לבטלה ר"ל:

(מח) **ס'נוערמ** גיבראכמ אין ספר יש שכר אין דינים פון קדיש סימן ו' מיט דעם לשון, צו ענפערין אמן יהא שמייה רבא מברך מיט אהויף קול, עהר ברענגמ דאס לשון פון הייליגען זוהר פ' ג"ח דף ס"ב ע"ב וז"ל, אין דער צייט ווען יודין ענפערין אמן יהא שמייה רבא מברך מיטן גאנצין פ"ח און מיט אהויף קול ווערמ הקב"ה פול מיט רחמין, נות און איז זיך מרחם אויף אלעמין כו', דריבער פרויף דער מענטש זיין גידיש מכון זיין צו ענפערין אמן יהא שמייה רבא מברך מיטן גאנצען פ"ח און מיט אהויף קול:

(מט) דער מדרש כונן שרייבמ, די הבמים זאגין דער מענטש וואס זאגט ניט קיין קדושה, אדער ברוך פבור ה"מ, אדר אמן יהש"ר איז גורם צו פערקלענערין די קרוין, און מען דארף עהם מנדה זיי גיין עהר וועט תשובה מהון און וועט ברענגין אקרובן פיר די צדיקים לעתיד לבא, היינו ווי ששטייט אין (מיכה ה' ד') וואס זיי וועלין פסקינן ער זאל ברענגין אקרובן פאר גאמי:

(ג) עוד שם במדרש כונן הקב"ה ברא אופן אחד בארץ וראשו כנגד חיות הקודש והוא מתורגמן בין ישראל לאביהם שבשמים ויחזקאל א' ט"ו והנה אופן אחד בארץ אצל החיות, ומנדלפון שמו וקושר כתרים לבעל הכבו' מקדושות וברוך כבוד ה' ממקומו ואמן יהא שמו' רבא שעונים בני ישראל בבתי כנסיות ובבתי מדרשות:

(גא) תנא רבי אליהו רבא פרק י' ותשר דבורה מה נתנבאה דבורה לישראל, אלא כך אמרה דבורה לישראל במי הקב"ה נפרע להן לישראל מן העכו"ם בבני אדם שמשכימין ומעריבין לבית הכנס' ולבית המדרש ועונים אמן ומברכים את הקב"ה בכל יום תמיד:

(גב) ושם בש"ע הבאה"ט עם הפירוש פתחי עולם כתב שם הפתחי עולם סעי"ק ט' בשם ספר חסידים סי' ג' שבכל פעם שאנו מזכירים את הש"ת מחויבים אנו לברכו ולומר יתבר' שמו מטעם זכר צדיק לברכה מכל שכן צדיקו של עולם יעו"ש:

(גג) עוד שם סעיף ה' כתב המחבר וז"ל על כל ברכה שאדם שומע אומר

(ג) נאך שרביבט דער מדרש כונן, הש"ת האט באשאפן א מלאך וואס זיין קאפ איז קעגן די חיות הקודש וואס עהר איז א פס-שיידער צווישן יודען און הש"ת, זיין נאמין איז סנדלפון עהר קניפט קרויגין צו הש"ת וואס עהר איז דער בעל הכבוד פון די קדושות און פרוץ כבוד ה' ממקומו, אמן יהא שמייה רבא וואס יודין ענפערין אין די שוהלין און בתי מדרשים:

(גא) דער תנא רבי ארי' רבא פ"י שרביבט ותשר דבורה דבורה האט גיוונגען און האט גביאות גיזאנט, וואס איז גיוועזן איהר נבי' אות? זי האט גיזאנט: דורך וועמין וועט הש"ת שמר אפין די עכו"ם, דורך די יודין וואס גייען אין שוהל אין דער פרי און ביי נאכט, און ענפערין אמן, און צוויבין שטענדיק דעם אויבערשמינס נאמין:

(גב) אין שלחן ערוך באר היטב ופתחי תשובה, שרביבט דארט דער פתחי עולם סעי"ק ט' פאר'ן ספר חסידים סימן ג', דאס יעדס מאהל אז מיר דערמאנן הש"ת וענין מיר מחויב צו בענטשין איהם און זאגן יתברך שמו, ווייל ס'שטייט זכר צדיק לברכה אז מדרמאנט דעם צדיק פרוץ מען איהם צו בענטשין, מכל שפן הש"ת וואס עהר איז דער צדיק פון דער וועלט, עי"ש:

(גג) נאך שרביבט דארט דער מחבר סעיף ה' מיט דעם לשון, אויף יעדן ברכה וואס א מענטש הערט פרוץ עהר זאגן פרוץ הוא

ברוך הוא וברוך שמו, ורמז לזה כתב המשנה ברורה סעיף קמן כ"ב ממה שאמרו חכמינו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאהינו, ועוד אם כשמוכרינו את הצדיק בשוה ודם צדיקים לברכו שנאמר וזכר צדיק לברכה צדיקו של עולם על כמה וכמה, והברכות שחתימתן קצרה בב' תיבות, כמו פוקח עורים, מלביש ערומים בברכת השחר וכה"ג בשמו"ע בכל הברכות מהנכון לש"ץ ליותר שלא למהר כ"כ לחתום הברכה תיכף אלא לשחות מעט כדי שכל העונים ישמעו איזה ברכה החזן מסיים אחר כך, וגם יהיו יכולים לענות האמן תיכף, דאל"ה לפעמים ע"י הקול של עניית ב"ה ובי"ש הרבה מהעונים אינם יודעים איזה ברכה הש"ץ מסיים וגם ענייתם הוא איננו תיכף אחר שכלה הברכה ויש בו חשש אמון ותומה עכ"ל המ"ב:

(נד) וכתב שם המג"א סעיף קמן מ' וז"ל ופשוט דאם עסוק במקום שאין רשאי להפסיק אסור לאמרו, עכ"ל המג"א אברהם, וכתב שם הפרי מגדים דמשמע אפי' בין הפרקים או פסקי דומרה עכ"ל:

(נה) ולפי זה נראה דגם לאותם המניחי תפילין בחול המועד ואין מברכים

וברוך שמו, ארמזו צו דעם שרייבט דער משנה ברורה סעיף קמן כ"ב וואס ס'ש"מייט אין פסוק כי שם ה' אקרא הבו גודל לאהינו, אז איך רופף נאמ'ס נאמין ואקרא איהר געבין אנדויסקייט צו אינגער נאמ, נאך, אז מ'דערמנט א צדיק אפ'שר ודם בריוף מען איהם בענגטשין, ווי אין פסוק שמויט זכר צדיק לברכה, בפרט השי"ת וואס עהר איז דער צדיק פון דער וועלט על אחת כמה וכמה, אין די ברכות וואס זיינער אויס לאז איז קורץ זיינו מיט צוויי ווערטער, למשל, פוקח עורים, מלביש ערומים, ביי ברכות השחר זכהנה ביי שמונה עשרה אלע ברכות איז גלייכער אז דער תזון ואל ניט איינען ניד אויס צו לאזן די ברכה תיפת נהר עהר זאל ווארמין אביסל פדי די וואס ענפערין זאלין דערין וואס א ברכה דער תזון לאזט אויס, און זאלין קאנין זייד זאגען אמן, אז עהר נעמט ניט ווארמין קען זיין אז דורך דעם קול פון ב"ה ובי"ש ווייסן פיהר ניט וואס פאר א ברכה דער תזון לאזט אויס, אויך דאס זאגן אמן איז ניט תיפת ווי עהר לאזט אויס די ברכה איז דא א חשש פון אמן ותומה, עכ"ל המ"ב:

(נד) שרייבט דארט דער מג"א אברהם סעיף קמן מ' וז"ל, ס'איז פשוט באם עהר האלט אין מימן אויך אזוי א ארמ וואס מען מאר ניט מפסיק זיין מאר עהר ניט זאגן קיין ב"ה ובי"ש, שרייבט דארט דער פרי מגדים ס'ווייזט אויס אפילו בין הפרקים אדער פסקי דומרה מאר מען אויך ניט, עכ"ל:

(נה) נאך דעם קומט אויס אז אויך דיט וואס זייגען תפילין חול המועד

עדיהם או בתפילין דרית דאסוד להמסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש כמו שכתב המנ"א סימן כ"ה סעיף קטן י"ד דאפילו לאותן המנחין תפילין בחו"מ בלא ברכה עבירה הוא להשיח, וכתב הפמ"ג וז"ל ובחומה דאין סברך מותר לענות איש"ר אבל ישחה במילה עבירה הוא וחוזר נמי מעורכי המלחמה ע"כ, איכ פשיטא דאין אומרים אז ברוך הוא וכ"ש :

(נו) גם כבאה"ט שם סעיף י"א ובשעת שם מבואר להדיא דגם בתפילין דרית רשאי דוקא לענות קריש וקדושה וכמש"כ במחצה"ש שם על מה דהמנ"א מציון ב"י מהרא"י וז"ל ואייתי רא"י מדברי הרא"ש דאפי' מלכד האיסור דגורם ברכה, איכא עבירה להשיח ביניהם, וכת' בס' לחם חמודות בהל' תפילין סעיף ט"ז המעם בשם הר"ן וז"ל דהיי"ט משום דאע"ג דשתי מצות הן כיוון דכתיב בתפילין של יד ושל ראש והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך, צריך זכירה שניה תיכף של ראש לשל יד כדי שתהי' הוי' אחת לשתיהן, עכ"ל המחצה"ש :

(נז) ואם כן לפי טעם זה בודאי אין חילוק בין תפילין בחול המועד בלא ברכ' ובן תפילין דרית בלי ברכה מטעם שתהי' הוי' אח' לשתיהן

אח' אַבְרָהָה, אָדָר בְּי רַבֵּינוּ תַּסְ'ס תַּפִּילִין מְאָר מְעַן דָּאָךְ גִּישַׁם מִפְּסִיק וַיִּין צְוּוּשְׁעַן שֶׁל יָד אֲזוּי שֶׁל רֹאשׁ, אֲזוּי וַי דְּעַר מִגַּן אַבְרָהָם שְׁרִיבְנָם סִי כִּה סְעִיָּק יָד סִי אִיזֶה אַעֲבִירָה צו רִיבִידִין, אֲזוּ דְעַר פְּרִי מַגְדִּים שְׁרִיבְנָם דָּאָרְט אֲזוּ דִי וּואַס לִיגִינן תַּפִּילִין אֲזוּס חוּל הַמוֹעֵד מֵאַכְט מְדָאָךְ גִּישַׁם קִיין בְּרָכָה מְעַן מְעַן עֲנַמְפְּעִין אָמֵן יִשְׂרָ"ל, אָבְעַר דְּבָרִים בְּפִלִים מְאָהָר מְעַן גִּישַׁם רִיבִידִין סִי אִיזֶה אַעֲבִירָה עַד כֹּאן, אִיזֶה אַפְּשִׁיטָא אֲזוּ מְעַן מְאָהָר גִּישַׁם וְאִינן קִיין בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ :

(נח) אַיִדךְ דָּאָרְט אִינן באר היטב סעיף י"א אַיִדךְ שְׁעֵרִי תְּשׁוּבָה אִיזֶה מְבֹאָרָה בְּפִירוּשׁ אֲזוּ אַיִדךְ בְּי רַבֵּינוּ תַּסְ'ס תַּפִּילִין מְעַן מְעַן דְּוִקָא נוֹר עֲנַמְפְּעִין אֲכִינָם פּוֹן קְדִישׁ וּקְדוּשָׁה, אֲזוּ וַי סְשִׁמִּישׁ אִינן מַחֲצִית הַשְּׁקֶל דָּאָרְט אַיִדךְ דְּעַם וּואַס דְּעַר מְגִיא בְּעִצִּיבְנָם דְּעַם מַהֲרִיא וּז"ל אַרְאִינָה אִיזֶה דָּא פּוֹנִים רֹאשׁ'סִי הַיָּד אֲזוּ אַחוּץ דְּעַם אִיסוּר וּואַס מְאִיז גּוֹרָם אַבְרָהָה וּואַס מְעַן בְּרוּיָךְ גִּישַׁם אִיזֶה אַיִדךְ דָּא אַעֲבִירָה צו רִיבִידִין צְוּוּשְׁעַן שֶׁל יָד אֲזוּ שֶׁל רֹאשׁ, שְׁרִיבְנָם דְּעַר סִפֵּר לְרַחֵם הַמּוֹדוֹת הַלְּכוֹת תַּפִּילִין סְעִיָּק טָוּ, דְּעַם מְעַם פֶּאֲרִין רִין, תְּאֻמְשִׁי וַי עֲנִין צְוּוּי מְצוֹת, וַיִּילֵךְ סְשִׁמִּישׁ בְּי וַי וַיְהִי כִּה לְאוֹת עַל יָדךְ וּלְזַכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, בְּרוּיָךְ מְעַן גִּידְעֻקִּין סִי זָאָר וַיִּין שֶׁל רֹאשׁ תִּיבָרָה נֶאֱדָן שֶׁל יָד, כְּדִי סִי זָאָל וַיִּין אִיין הַוָּה צוּ בְּיָדְעָה, עִכְלִי הַמַּחֲצִית הַשְּׁקֶל :

(נח) נֶאֱדָךְ דְּעַם מְעַם אִיזֶה בְּרוּדִיא קִיין חִילוּק צְוּוּשְׁעַן תַּפִּילִין חוּל הַמוֹעֵד אָהוּ

וגם בלבוש סי' כ"ה סעי'ט מבואר להדיא דאין חמטם איסור הפסקה ביניהן משום דגורם ברכה שא"צ כמש"כ המנ"א אלא מטעם הר"ן הג"ל שצריך שתהי' הוי' אחת לשתייהם, והא"ר סעי'ק י"ד שם כתב וז"ל, וגדאה דאף המניח תפילין בחוה"ט בלא ברכה אסור לענות ביניהם אמן יהא שמוי' רבא מטעם דעביר' הוא בידו ודלא כמנ"א שמקיל בזה עכ"ל הא"ר, מכל מקום אף דלמעשה יש לפמוך על גדולי האחרנים הפמ"ג ס"ק י"ד ותשוב' חובי' גועם סי' י' ודרה"ח, יארצות החיים, לענות קדיש וקדושה ביניהן דלא כא"ר אבל ב"ה זבי"ש בודאי אסור לענות:

(נח) **ואנב** דאתי לידן בדין איסור הפסקה בין תפילין של יד לשל ראש נימא בוי' מילתא, דרפי"ז אם אחי' חלץ התפילין באמצע התפלה לחטול מימ, אם הוא אחר שמונה עשרה ואחר כך מניחן לגמור התפלה בתפילין דאסור לומר אשר יצר בין של יד לשל ראש משום דצריך להיות הוי' אחת לשתייהן כנ"ל, כיון דדברוי' הא"ר אפי' אמן ישיר אסור לענות ביניהן, וא"כ הגם דאנחנו לא פסקינן כוותי' בזה מי"מ בברכת אשר יצר

אברכה און רבינו תמים תפילין אויף אהן אברכה, ווייל ס'דאןרף זיין והיה איין הוי' צו ביידיע, אין קבוש סימן כ"ה סעי'ט מי' שמיים ארוים בפירוש אז דער איסור הפסקה צווישן זיי איז נימא מטעם ווייל עהר איז גורם אברכה וואס מ'ברוך נימא, ווי דער מגן אברהם, נור ווייל ס'שמיים והיה כנ"ל ווי דער ר"ן, און דער א"ר רבא סעי'ק י"ד שרבייבט מי' דעם לשון, ס'צווייט אויס אפילו דער וואס לייגט תפילין הוי' המועד אהן א ברכה מאהר אויף נימא ענפערין אמן ישראל ווייל ס'איז אעבירה כו' און נימא ווי דער מג"א וואס איז מקיל אין דעם עכ"ל הא"ר, ד'אמש להלכה קאן מען זיך סומך זיין אויף די גרעסטיי אהרונים דער פרי מגדים סעי' קמן י"ד, תשובת דרכי גועם חלק אורח סימן י', דה"ח, ארצות וזחיים, וואס זענין מתיר צו ענפערין אמן פון קדיש און קדושה אום חול המועד אדער רבינו תמים תפילין צווישן של יד און של ראש, און נימא ווי דער א"ר, אבער ברוב הוא וברוב שמו איז אנדאי אז מ'מאר נימא ענפערין:

(נח) **אנב** מיר ריידן פון דין איסור הפסקה צווישן של יד און של ראש וועלן מיר זאגן לויט ווי אויבין שמיים קומט אויס אז איינר מחוט אויס די תפילין צו געהן משתין זיין, אויב נאך שמונה עשרה און נאכהער מהומ עהר ווי צוריק אהן צו ענדיגען דאס זאגנין מאהר מען נימא זאגן אשר יצר צווישן של יד און של ראש מטעם ווייל מ'דארף עם זאל זיין איין הוי' כו', ווייל לויט דער א"ר רבא שרבייבט מאהר מען נימא ענפערין אפי' אמן יהשיר צווישן של יד און של ראש, אם פן הגם מיר

בודאי אסור להפסיק דרוקא לענות אמן וקדיש וקדושה אנו מתירין כנ"ל, כיון דאם לא יענה תיכף, יפסיד ענייתו, אבל בברכת אשר יצר דיכול לברך אחר הנחתן בודאי אסור לברך ביניהם כנ"ל:

(נט) ורענין ברכת אשר יצר אם הטיע מים בין ישתבח ליוצר אור נראה בפשיטות דצריך לברך, ואעיג דהחיי אדם כלל כ' סיג כתב דאין לברך מטעם דאפשר דרמי למלית ע"ש שנשאר בצ"ע בזה, ולפעניד נראה בפשיטות דיברך אשר יצר בין ישתבח ליוצר, כיון דבנשמת אדם שלו פסק דיברך בין ישתבח ליוצר ברכת אשר יצר, וכן פסק בספר גינת וורדים כלל א' סי' נ"ב הובא בפאת השולחן מבעל המחבר קיצור ש"ע בהגהותיו שם בס"י ד' דיכול לברך אשר יצר אפי' באמצע פסוקי הזמרה ומכ"ש בין ישתבח ליוצר, ומ"ש הח"א דאפשר דרמי למלית, נראה לפעניד דלא דמי כלל למלית לפי משיכ הרמ"א בס"י ס"ז דמי ששכח להניח מלית ותפילין דיכול להפסיק בין הפרקים בברכ' על התפילין אבל לא על המלית וכתב שם הטו"ז סעיף קמ"ן ב' ומג"א סעיף ד' כיון דהמלית אינו חובת

פסק'נן ניט ווי עהר אין דער ואך כנ"ל, פון דעסמונגין מאהר מען בודאי ניט זאגן אשר יצר, ווייל דוקא אמן, קדיש און קדושה, זענען מיר מתיר ווייל וויבאלד אז עהר וועט ניט באלד ענפערין, וועט עהר אהן ווערין ווייל די צייט געהט אונעק, אבער אשר יצר קאן עהר דאך זאגען נאך די קיינין די תפילין מאהר מען זיכער ניט זאגן צווישן זיי כנ"ל:

(נט) און קיינין אשר יצר, אויב עהר האט משתין גיוועזן צווישן ישתבח און יוצר אור, ווייזט אויס אפשימא אז עהר ברויך זאגן אשר יצר, האטש דער דיי אדם כלל כ' סימן ג' שרייבט אז מ'זאל ניט זאגן מטעם ס'איז אפשר גלייך צו אמלית וואס עהר האט ערשט בעקומען צווישען ישתבח און יוצר אור כו', אבער מיר דאכט אז ס'איז אפשימא אז מען ברויך זאגן אשר יצר צווישען ישתבח און יוצר אור, ווייל עהר פסק'נט אזוי אין נשמת אדם, אויך דער ספר גנת וורדים כלל א' סי' נ"ב פסק'נט אויך אזוי, און אזוי ברענגט דער פאת השלחן אין די הגהות אין סימן י"ד אז עהר מעג אפירן אין מיטן פסוקי דזמרה זאגן אשר יצר מכל שפן צווישן ישתבח און יוצר אור, און וואס דער חיי אדם שרייבט אז ס'איז גלייך צו אמלית, דאכט מיר אז ס'איז גאר ניט גלייך, לויט ווי דער רמ"א שרייבט אין סימן ס"ו, אז איינער האט פערגעסן צו לייגען מלית ותפילין, מעג עהר מפסיק זיין מיט אברכה איבער די תפילין אבער ניט אויפן מלית, שרייבט דארט דער ש"ז סעיף קמ"ן ב' אין דער מגן אברהם סעיף ד', ווייך דער מלית איז ניט קיין חובת גברא דריבך

גברא הוי ברכתו הפסקה בין הפרקים אבל נבי תפילין שהם חיבת גברא מפסיק בברכתו אפי' בין הפרקים ע"ש וא"כ היה בברכה אשר יצר דג"כ הוא חובת גברא די לנו דאין מברכים אשר יצר בין הפרקים, אבל בין ישתבח ויוצר אור הפסקינן בפי' ג"ר סעי'ג דלצורך מצוה מותר להפסיק אפילו לקבול בב"ה שיעשו לו דין, או לברך חולה, אם כן בודאי פשיטא דמותר לברך אז ברכת אשר יצר, דהוי ג"כ צורך מצוה, ומשי"כ ההי אדם דיכול לברך אחר התפלה, אין זה סברא כלל דהא חוינן בתפילין דג"כ יכול לברך אחר התפלה ועכ"ז פסק הרמ"א הנ"ל דיברך תיכף בין הפרקי' משום דחביבא מצוה בשעתה וא"כ היה בברכת אשר יצר וק"ל:

ועוד נראה דאין סברא להמתין בברכת אי' לאחר התפלה דשנא יצטרך אז שנית להטיל מים ויחי' פסק ברכה דלדעת הש"ע סי'ז סעי'ג יצטרך לברך ב' פעמים ולדעת המו"ז והמג"א שם אינו מברך רק פעם א':

(ס) אחריו כתבי זאת מצאתי את שאחבה נפשי כבוד ירדי הרב הגאון ר' משולם פינקלשמיין שליט"א בעהמ"ח ספר תוספ"ו חייב בביאורו

הייקמ די ברכה אהפסק בין הפרקים אבער די תפילין זענין אחובר, מעג עהר מפסיק זיין מיט אברכה מאכין אפילו בין הפרקים, און דער זעלבר דין איז ביי אשר יצר ס'אין אויך אחובת גברא, על כל פנים בין הפרקים מאר מען ניט, אבער צווישן ישתבח און יוצר אור פסקינן מיר דאך אין סימן ג' סעיף ג' אז פיר אמצוה וזענין מעג מען מפסיק זיין, אפילו אחו"ה אפי' לפיכך מאכין, אפשיטא אז מ'מעג זאגן אשר יצר, ס'הייקמ אויך אצורך מצוה, אי' דער חיי אדם שרייבט דאס עהר קאן זאגן נאד'ן דאבינען, אי' דאס גאר קיין סברא ניט, אמער מיר זעהן דאך ביי תפילין קאן עהר דאך אויך מאכין די ברכה נאד'ן דאבינן, פון דעם וזענין פסקינמ דער רמ"א הנ"ל אז מ'זאל תיכף מאכין די ברכה אפילו בין הפרקים וי"ל רבובא מצוה בשעתה, אי' דאך ביי אשר יצר אויך דאס זעלבע, וק"ל:

נאך קאן מען זאגן, אז ס'אין ניט קיין סברא אז ווארמי'ן מיט אשר יצר ביי נאד'ן דאבינן, מאמער וועט עהר יעמאלס נאך א מאהל' משתין זיין וועט עס זיין אפסק ברכה, וואס דער שלחן ערוך פסקינמ דארט אין סימן ז' סעיף ג' מ'זאל צוויי מאהל זאגן אשר יצר, און דער מ"ז סימן מגן אברהם פסקינן דארט מ'זאל נור איין מאהל זאגן אשר יצר, ע"כ איז גלייכער אז זאגן אשר יצר צווישן ישתבח און יוצר אור:

(ס) נאך דעם ווי דאס גישרייבען כנ"ל, האב געפונן אז דער רב הגאון רבי משולם פינקלשמיין שליט"א בעל המחבר ספר תוספות

על החיי אדם כלל י"ג סי' מ' שכתב ג"כ להדיא במה שכתבתי שאין עונים ב"ה וב"ש אפי' בתפילין דר"ת בין של יד לשל ראש, וכווננו ב"ה שנינו לדעה אחת, וכן מצאתי בספר הנדפס מחדש קצות השלחן סימן ח' סעיף כ"ב, וכן הלכה;

(סא) כתוב בספ' מוסר בעניית אמן על כל ברכה יכוין שהמלאכי' שומעין הברכה או הקדיש ועונים אמן כי אמן בנימי' מלאך, ואם אינו עונה אמן בכוונה מקדימין הקליפות לנשמתו ומוליכים אותה לחדרי הושך, ויזהר כל אדם אף בביתו שיאמר הברכות בקול רם, והשומעים יענו ב"ה וב"ש, וידקדקו בעניית אמן;

(סב) ומי שמדקדק בעניית אמן, זוכה ועונה אמן לעולם הבא, ובשני אמנים יזהר ביותר לענותם, אחד אחר המחזור שכינתו לציון, ואחד אחר ופרום עלינו כליל שבת ויו"ט;

(סג) עוד כתב שם שגדולה צדקה שקודם התפלה שע"י נתינת הפרומה לצדקה קודם התפלה פודה התפלה מכל מקטרג, כי מקטרג עולה במספר קמן צדקה, שנא' (תהלים י"ז) אני בצדק אחזה פניך, ויאמר הפסו'

חיים אויבין חיי אדם כלל י"ג, שרייבט מפורש ווי מיר האבין געשריבין אז מ'זאל ניט ענפערין ברוך הוא וברוך שמו צנויטן של יד און של ראש אפילו ביי רבינו תום' תפילין, ב"ה מיר האבין בידע צו גיטראפען צו איין דעה, און אזוי איז די הלכה:

(סא) ס' שטייט אין ספר מוסר ביי אמן וואס מענטיפערט אויף יעדער ברכה און ענפערין זיין או די מלאכים הערין דיע ברכה און ענפערין אמן וואס באטרעפט מקאף, און וויבאלד מען פערט ניט גיין אמן מיט פונגה קומען די קליפות נאדן שטארבין און גע' מין זיין נשמה און פיהרען זי אין תדרי השף, ברוך מען גיוואריגט זיין אפיכו אין שטוב צו זאגן אדע ברכות הויף, און די וואס הערין זאקען ענפערין ברוך הוא וברוך שמו;

(סב) אין ווער ס'איז מדקדק צו ענפערין אמן, איז זוכה צו ענפערין אמן קעולם הבא, און ביי צוויי אמן'ס ברוך מען מעהר זוהר צו זיין, איינער, נאך המחזור שכינתו לציון, און דער צווייטער, פרייטאג צו נאכט'ס אין יום טוב נאך ופרום עלינו;

(סג) נאך שרייבט עהר דארט אז די צדקה וואס מ'גיש פאר דעם דאכי' גען איז זעהר גרויס, אז דורך דער פרומה צדקה וואס מ'גיש קייזמן מען אויס די תפקה פון אגע מקטריגים, ווארין מקטרג באטרעפט במספר קמן צדקה, ווי ס'שטייט אני בצדק אחזה פניך, ד. ה. אז מיט צדקה

קודם גתינתו הצדקה לעני :

(סד) ולענין אם לענות אמן על ברכת להניח שבירך חבירו בין תפילין של יד לתפילין של ראש שלו, יש מחלוקת בין האחרונים והעיקר דעונין אמן על ברכת חבירו בין תפילין של יד לתפילין של ראש שלו, שכן הסכימו רוב האחרונים הפנים מאירות היא סימן ג"מ והובא בשערי תשובה סי' כ"ה סעי' ח' והסכים עמו מטעמא דמסתבר יעו"ש, וכן נמו בתשובות אגודת איזוב המדברי סימן ח' פוסק דעונין, וכתב שם שהציע מעמו לפני גדולי תורה והסכימו עמו דעונין, וגם בקיצור שלחן ערוך סעי' ח' פסק דעונין מטעמא דמסתבר, וא"כ אף דבתנא ר' עקיבא אויגער הסכים לתשובת דבר שמואל סי' קמ"ב שאין לענות אמן בין תפילין של יד לשל ראש אפי' על ברכת להניח תפילין שבירך חבירו, מכל מקום יש לומר כיון דרבו המתירין לענות אמן על ברכת להניח תפילין של חבירו בין של יד לשל ראש שלו, בודאי יש לפסוק כן דיחיד ורבים הלכה כרבים, והמתירים הם ארבע הפ"מ והשע"ת והאגודת איזוב והקצור שלחן ערוך, והפוסקי' דאין עונים הם שנים, והוי כיוחד כנגד רבים והלכה כרבים, ובפרט דהגאון בעל אגודת איזוב כתב שם שהציע מעמו לפני גדולי תורה והסכימו עמו,

צדקה ווער קומען פאר דיר, און ואל זאגן דעם פּסוק ווען עהר גיט די צדקה צום ארומאן :

(סד) און קאגן ענטפערין אמן צווישען של יד און של ראש אויף קהני'ת תפילין וואס מ'הערט און דער חבר מאכט די ברכות און א מחלוקת צווישען די אחרונים אין די הלכה און מ'זאל ענטפערין אמן אויף קהני'ת פנים חבר ווייך רוב אחרונים זענן אויף צווי' מספים דער פנים מאירות היא סי' ג"מ, און דער לער'י תשובה פרענגט איהם סי' כ"ה סעי' ח' און און און מספים מיט איהם האמשי' דער הגהות ר' עקיבא אייגער און מספים צו תשובת דברי שמואל סי' קמ"ד וואס עהר אסר'ת און ענטפערין אמן צווישען של יד און של ראש אפילו אויף ברכת קהני'ת תפילין וואס דער גאון בעל אגודת איזוב המדברי סימן ח' און מספים צום פנים מאירות הנ"ל, און עהר שרייבט און עהר האמ פאר גי'ייגט די זאך פאר כמה גדולי תורה און ווי האגין אויף מספים גי'וען מיט איהם און מ'זאל זא ענטפערין אויף און קיצור ש"ע סי' י' סעי' ח' פסק'ט אויף און מ'זאל עני פערין צווישן של יד און של ראש נאך ברכת קהני'ת תפילין וואס מ'הערט פון חבר, און עהר שרייבט דארט אפערשטענדליכען מעם ווארדין אמן און די מייזש באגלויפונג, עהר גלויבט אין די מצודה פון תפילין און עם נאך איין הוי' :

ע"כ פשיטא דכן נכון להורות לענות אמן על ברכת להניח של חברו בין של יד לשל ראש וק"ל:

(סה) ואין דעקש ולומר כיון דהגאון רע"א הוי חריף טפי הוא שקיל כמו רבים, יש לי שתי תשובות בדבר חדא מי אמר דהגאון בעל פ"ט ה"י קמן מהגאון רע"א, הא הוא אצלנו מגדולי הפוסקים, ועוד הא קיימ"ל ב"ש וב"ה הלכה כב"ה כיון דהם היו רובא הלכה כמותם כנגד ב"ש אף דב"ש הוי חריפי טפי, וא"כ מפורש דאין להשניח על החריפות בזה במקום שגם הרבים הם גדולי תורה, כאשר אנו יודעין שהשערי תשובה והאגוד' איזוב והקיצור ש"ע כולם היו ת"ח גדולים גדולי תורה, ובפרט הפנים מאירות ידוע שהי' מגדולי הפוסקים ג"כ מסכים עמהם בודאי הלכה כמותם דעונין, גם חזינן להבית יוסף ביו"ד סי' שצ"ט פסק שם כנגד הרמב"ם וסייעתו כיון שהחולקים עליהם הם הרוב, וז"ל ולענין הלכה נקמינן כוותי"י דרבים נינהו נגד הרמב"ם וסייעתו, ולא השניח על גדולת הרמב"ם וסייעתו אם החולקים עליהם הם הרוב, ע"כ נלפענ"ד דכן נכון להורות לענות אמן על ברכת להניח בין של יד לשל ראש ב"י פקפוק:

(סו) ובענין גודל חיוב הכוונה בעניית אמן כת' הרב הגאון הקדוש אבר"ק טארנינראד זצ"ל"ה בספרו היקר נועם מגדים פ' משפטים שזה מרומז בפסוק אלמנה ויתום לא תענון, דהנה אמרו ז"ל העונה אמן יתומה וכו' ומוזכר בפוסקים והוא שמפסיק ומאחר בעניית אמן אחר ברכת המברך הלא ענש יענש כמו שאמרז"ל, ואף אנו נאמר על העונה אמן ב"י כוונה והתלהבות רק הרמת קול לבד שזה נקרא אמן אלמנה, עם הידוע דברי

(סה) אויף דער שערי תשובה הנ"ל איז אזוי מסכים דלהלכה אין שרייבט דארט אויף אפערשטענדליכן מעם, אם בן איז דאך א'ודאי די הלכה ווי ארבים קעגין די וואס זענין ווייניג היינו דער דברי שמואל און הגאון ר' עקיבא אייגער ז"ל, ווייל דער רוב פוסקים זענין אזוי מסכים איז די הלכה פריבם, ווי ס'שטייט אחריו רבים להטור, מען ברויף נאך געהן נאד'ן רבים:

(סו) און זענין חיוב פונגה פריים ענפערין אמן שרייבט דער בעל מחבר ספר נועם מגדים פ' משפטים, אז דאס איז מרומז אין פסוק כל אלמנה ויתום לא תענון, ווארין חוץ דעם וואס די רוי"ז זענין מזדיר אז מ'זאל ניט זאגן קיין אמן יתומה, ד. ה. אז מ'ברויף תיבת ענפערין אמן נאך די ברכה אפער ניט שפעטער ווארין דאס הייסט אמן יתומה, אזוי איז פארהאן אמן אלמנה, דרייני מען זאגט אמן אהן פונגה, דען אדיבור אהן פונגה איז ווי אגוף אהן אנשמה, דען דער דיבור איז פונג'ם מו"ל

בעלי הקבלה לרמות דבור בלי כוונה כגוף בלי נשמה ממש, כי הדיבור
 ומוצאות הפה הם כלי הגוף והרי זה גשמי, והחיות להדיבור שהוא הכוונה
 הוא דבר רוחני בא מהנשמה שהוא ג"כ רוחני, ואם בלא נפש ידבר, הרי
 הדברים כגולמים לבר הרי הוא כאלמנה ונלמדה מבעלה הנפש והנשמה
 והרי לפנינו שתי אמנים, אשר מאן ימאן אבינו שבשמים, הא' אמן יתומה
 המוזכר בדברי רז"ל הג"ל, ועוד אחרת היא אמן אלמנה שהיא בלי כוונה
 כנ"ל כמאמרם ז"ל שבת דקי"ט מאי אמן אל מלך גאמן וכתבו התוס'
 שם דלפ"ז צריך לכוון כן בעניית אמן, וגם בפסקי תוס' שם מביא כן דה"ל
 שצריך להרחיק בכל אמן א' מלך גאמן מלבד פשוטו ש' אמן שהוא האמנת
 דברים, ומלבד דברים העומדים ברומו וכבשונו של עולם, ועכ"פ הממעיש לא
 יפחות מלכוון בפשטות גם הכוונה של א' מלך גאמן, וזולת הכוונה זוי עניית
 אמן כזה כאלמנה מטעם שכתבנו, ועל שנים אלו הזהיר הארון ה' צבאות
 במקרא קודש הלז ומרמז לנו כל אלמנה ויתום לא תעגון שלא תענו אמן
 יתומה ואמן אלמנה, ויהי תעגון מלשון עוגין עכ"ל:

(הגה"ה מבעהמ"ח לפ"ט שמבואר בספ' מדרש תלפיות ריש עקף אשה שגוף
 האדם החומרי הוא נמשל לאשה, והנשמה והצורה שהוא המחשבה
 המהורה שבלב שהוא החיות להדיבור היא נמשלת לזכר וא"כ שפיר קאמר
 דאם בלי נפש ידבר רק הפה לבר ויאמר אמן בלי כוונה ומחשבה כדון הנ"ל

מו"ל וואם איז אַמֶּשׁ ווי דער גוף, און די פּוֹנָה איז דאָס אַ רוחני, אוי
 אוי ווי די נשמה איז לויטער רוחניות, אין אויב עהר ענפערט ניט אָמֶן
 מיט פּוֹנָה איז אוי ווי אַלמנה וואס בלייבט אליין אָהן איהר גאון, דען
 תוספות אין מסכת שבת דף קי"ט שרייבט קי"זאך אין זינען האָפּען ביי'ס
 ענפערין אָמֶן אל מלך גאָמֶן, השי"ת איז אַבאָנגלייבטער מלך, און די
 בָּרָכָה וואס עהר זאָגט איז אָמֶת, און אויף די בייידע אָמֶן'ס אָמֶן יתומה
 און אָמֶן אלמנה וואס השי"ת איז ממאס איז מרמז דער פּסוק פֶּלַל אַלמנה
 יתום לא תעגון, דהיינו איהר זאָל ניט ענפערין קיין אָמֶן אַלמנה אָדער
 אָמֶן יתומה, לא תעגון איז פון לשון לא תענה, זאָל ניט ענפערין דען
 עם איז אַגרויסע עבירה, עכ"ל:

(הגה"ה פון בעל מחבר, אוי ווי ס'שטייט אין ספר מדרש תלפיות אורת
 אשה אז דער קערפער פון מענטש איז גלייך צו אַאשה, און די
 נשמה וואס וויל דינען השי"ת מיט אַריינעם גידאָנק אין מיט אַריין הערץ
 ווערט גיגליכען צו אַאָכר וואס עהר גיט אַריין חיות צו דער אשה דאס
 איז דער דיבור אָהן פּוֹנָה, אוי ווי ס'שטייט תפלה בלי פּוֹנָה כגוף בלי
 נשמה, ד. ה. תפלה אָהן פּוֹנָה איז ווי אָגוף אָהן אַנשמה, ווי אַאשה אָהן
 איהר

היו כאלמנה ונלמדה מבעלה הצורה, שהוא המחשבה והכוונה כדון המבואר לעיל בספרנו זה בעז"ה;

(סו) ועתה נבאר בעז"ה דין עניית אמן בברכי ק"ש דהנה אם סיים ברכת יוצר המאורות קודם הש"ץ מבואר בשע"ת סי' נ"ט סק"ה דיש לענות אמן וזה אליבא דכ"ע, וכן מבואר במשנה ברורה שם ס"ק כ"ד אך לענין אם צריך לרקוק לסיים הברכות ק"ש בשוה עם הש"ץ כדי שלא יצטרך להפסיק בין הברכה לק"ש בעניית אמן בזה יש חילוקי דעות, הנה בהברכה של יוצר המאורות, רוב דעות פסקו כהרמ"א סי' נ"ט סעיף ד' דימחר לסיים קודם הש"ץ ויענה אמן, שהרי הרב אומר כן (הוא הרב אדמו"ר) בש"ע שלו סי' נ"ט סעיף, וכ"כ הלבוש סי' נ"ט סעיף, וכן כתב השע"ת סעיף ה' דמפשות לשון ש"ע המחבר משמע דדוקא אחר הבוחר כו' הוי כמפסיק בין הברכה לדבר שמברך עליו כו' [אבל לא אחר יוצר המאורות] וכן דעת הפמ"ג סי' ס"א סק"ב וכן הבאתי רא"י לעיל סי' ט"ז ממדרש אגדת בראשית דעונים אמן אחר ברכת יוצר המאורות, וכדאי

איהר מאן אזוי איז אַאָמן אָהן פּוֹנֶה, דאַס איז מַרְמֵז דער פּוֹסֵק אַלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תִעֲנוּ, רַעֲנוּן קָאן מָען פּוֹיִשְׁשִׁין עֲנַפְעֶרִין אַזוי ווי מָען מַאָהר נִיט עֲנַפְעֶרִין קִיין אַמֵּן יִרְוּמָה כְּנ"ל, אַזוי מַאָר מָען נִיט עֲנַפְעֶרִין אַאָמן אַלְמָנָה, הֵינּוּ אָהן פּוֹנֶה דַעַן ס'איז אַגְרוּיִסֶע עֵבֶרְהּ:

(סו) יַעֲצֵם וְעֵלִין מִיר מְבַאָר זײַן דַעַם דִּין פּוֹן עֲנַפְעֶרִין אַמֵּן צווישען די בְּרָכוֹת פּוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וויבאַלד עֵהָר האַט אויסגילאַזין די בְּרָכָה יוצר המאורות פֿאַר'ן תּוֹן, איז מְבַאָר אִין שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה סִימֵן נִיט סַעִיף קִמֵּן ה' אִז מ'בְּרוּיֶךְ זְאָנַען אַמֵּן, און דאַס זענען אַלֶע מוֹדָה און אַזוי שְׁמִיט אויף אִין מִשְׁנֵה בְרוּרָה סַעִיף קִמֵּן כ"ד, אָפְעֶר אויב מ'בְּרוּיֶךְ זַעֲהֵן אויס לֵאזִין גְּכִיף מִימֵן תּוֹן און נֶאֱד זְאָנַען אַמֵּן, און נִיט בְּרוּיֶכִין מִפְּסִיק זײַן צווישען דער בְּרָכָה און קְרִיאַת שְׁמַע מִיט אַמֵּן, איז דא תּוֹלְמֵי דַעוֹת, בִּי בְּרָכַת יוצר המאורות האַלְטִין רוב פּוֹסְקִים ווי דער רמ"א אִז מ'זאַל הֵיִיִקַען אויס צו קֵאָנַען פֿאַר'ן תּוֹן און עֲנַפְעֶרִין אַמֵּן, דער רב ש"ע זְאָנַט אויף אַזוי און דער רבּוּש דַאַרש און דער שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה סַעִיף ה', ווייל פּוֹנִים לְשׁוֹן הַשַׁע ווייזט אויס אִז דּוֹקָא נֶאֱד הַבּוֹחֵר כּו' זאַל מָען נִיט זְאָנַען אַמֵּן ווייל ס'הייסט ווי אַמְפְּסִיק צווישען דער בְּרָכָה און די זַאָד וואָס מ'מאַכט אַיפּער אֵיהָר, אָפְעֶר בִּי יוצר המאורות איז נִיט אַזוי, אויף דער פּרִי מַגְדִּים און אויף הַאֲבִין מִיר גִּיבְרָכַט אַרְאִי אַזְכִּין ס' ט"ז פּוֹן מְדַרְשׁ אַגְדַּת בְּרַאשִׁית אִז מ'זאַל זְאָנַען אַמֵּן נֶאֱד יוצר המאורות, די אַלֶע גאַנְיִבֵּן זענען וְעֵרֶשׁ סוֹמֵךְ צו זײַן אויף זיי צו מוֹעֵן אַזוי ווי דער רמ"א הֵיִיסט ס' נ"ט

הם חגאונים הנ"ל לסמוך עליהם לעשות כהרמ"א הנ"ל דימדר לסיים קודם השי"ץ כדי לענות אמן אחר ברכת יוצר המאורות אף על פי שיש מערערין כדבר :

(סח) אך לענין עניית אמן אחר הבוחר בעמו ישראל באהבה יש לענין, והנה המחבר בסי' ג"ט מע"ד כתב דלא יענה אמן משום דהוי הפסק וע"ז כתב בשליח הוב' בשע"ת סק"ה שגראה בעיניו מנהג הספרדים שלא יענה אמן ויסיים עם השי"ץ כדי שלא יפסיק בין האהב' לקבלת עול מלכות שמים, רק אם סיים קודם השי"ץ יש לענו' אמן, והטעם דלא יענה אמן אף ע"ג דיותר להפסיק מפני היראה וכבוד בין הפרקים כמ"ש בטו"ו סי' ס"ו, מי"ט כיון שעוסק בשבתו של מקום אין לו להפסיק בשבת אחר עכ"ל השע"ת וכ"כ בטו"ו סי' ס"א סק"ב בשם הב"ח דלא יענה אמן אחר באזנת, דלא כהרמ"א שם שפסק דיענה אמן אחר באהבה :

(סמ) אמנם הלבוש בסי' ג"ט סעיף ד' כת"ש על ברכת יוצר המאורות וז"ל כשיגיע סמוך לסוף הברכ' ימחר לסיים הברכה קודם שיסיים החזן וכשסיים החזן יענה אמן מיהו אחר ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה, י"א

ג"ט אז מ'זאל אוים לאזין פאר'ן חזן די ברכה יוצר המאורות כדי נאך צו זאגען אמן :

(סח) אבער וועגן אמן נאך הבוחר בעמו ישראל באהבה, ברז"ך מען מענין זיין, ווארין דער מחבר שרייבט אין סימן ג"ט סעיף ד' אז מ'זאל ג"ט זאגן אמן ונייל ס'הייסט אהפסק, אויף דעם שרייבט דער שליח הקדוש און ס'זעקט גיפראקט אין שערי תשובה סעיף ה' אז עם נישעלט איהם דער מנהג פון די ספרדים ג"ט צו זאגן, מן נור אוים לאזין גלייך מיט'ן חזן, כדי ג"ט מפסיק זיין צווישען אהבה רבה און קבלת עול מלכות שמים, אז עהר האט אבער אוים גילאזט פאר'ן חזן ברז"ך עהר יז ענפערין אמן, אין דער טעם איז פאר וואס מ'זאל, ג"ט זאגן אמן האמש מי'מעג מפסיק זיין מפני היראה וכבוד בין הפרקים ווי דער מור שרייבט סי' ס"ה פון דעסנועגין ונייל עהר איז עוסק אין שבת פון השירות ברז"ך עהר ג"ט מפסיק זיין מיט אנדערין שבת, ע"כ לשון השע"ת, און אזוי פסק'נט אויך דער מורי זהב סי' ס"א סעיף קטן ב' פאר'ן ביח מ'זאל ג"ט זאגען אמן נאך הבוחר בו באהבה, און ג"ט ווי דער רמ"א וואס פסק'נט דארט אז מ'זאל יזא זאגען אמן נאך באהבה :

(סמ) אבער דער לבוש סימן ג"ט סעיף ד' שרייבט דארט אויף ברכת יוצר המאורות מיט דעם לשון, אז מ'קומט נאד'נט צו סוף ברכה, זאל מען הייזען אוים צו לאזען די ברכה פאר'ן חזן, כדי אז דער

שלא למחר כדי לענות אמן דהוי הפסק בין הברכה לק"ש שכיון שברכה זו קאי על מצות ק"ש אין לו להפסיק בין הברכה להדבר שמברכין עליו וי"א ודאי אם היינו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו- על מצות ק"ש הוי אמן הפסק בין הברכה להדבר שמברכין עליו אבל באלו הברכות שאינ' אלא תוס' שבח לפני שבח של ק"ש ליה אמן הפסק, וגם בהבחר כו' ימחר קודם החזן ויענה אמן על ברכת החזן דלא גרע משאלת שלום שמפסיקין בין ברכה שני' לשמע וכן נוהגין עכ"ל ה"ב"ש :

(ע) וכן נראה מדברי הפמ"ג סימן ג"א בא"א סק"ג שכתב שם וז"ל דע בק"ש וברכת' דשואל מפני הכבוד כל שכן לענות אמן ולא הוי הפסק דאם שואל מפני הכבוד כ"ש לענות אמן, כמ"ש הטור כמ"י ס"א בשם הרמ"ה, ומשמע אפי' אמן על שאר דברים שאדם מברך והוא שומע דעונה לדין כמ"י ס"א בהג"ה עכ"ל הפרי מגדים, הרי לחדיא שמסכים דעונין אמן גם אחר באהבה כמ"ש בריש דבריו בק"ש, וברכותי', וחזוין דמיל דבין הפרקים מותר לענות כל אמנים וכ"ד רע"א הובא בתוס' חיים

תזון וועט אויס לאַזען די בִּרְכָה זאל מען קאַנין זאָגען אַמאָן, אָבער נאָך הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אִיז פֿאַרְהאַן אַרְעָה אָז מ'זאל נישט היילען אויס צו דאָזיגן פֿאַר'ן תּוֹן און נאָך זאָגען אַמאָן, ווייל ס'הייסט אַהֲפַסְק צווישען דער בִּרְכָה און קְרִיאַת שְׁמַע, ווייל די בִּרְכָה גִיהֲעֵרַט אויף מַצְנוֹת ק"ש בְּרוּיָה זען נישט מִפְּסִיק זײַן צווישן דער בִּרְכָה און די זאך וואָס מ'מאַכט אײַבער אײַהר, אַרְעָה אײַ פֿאַרְהאַן אָז ווען מײַד זאָגען זאָנין אָשר קְדָשְׁנוּ כּו' עַל מַצְנוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וואָרט אַמאָן גִּיּוּעֵזײַן אַהֲפַסְק כּנ"ל, אָבער די בִּרְכוֹת זאָס זענין נור אַ שְׁבַח הַיִּיְסוּס אַמאָן נישט קײַן הַפְּסִק, אִיז אַפִּילוּ בײַ הַבּוֹחֵר כּו' זאל מען היילען אויס צו לאַזען פֿאַר'ן תּוֹן און זאָגען אַמאָן נאָך'ן תּוֹן, און אַזײַ אִיז מען זײַך נוֹהֵג, עכ"ל ה"ב"ש :

(ע) און אזוי ווייזט אויך אויס אין פרי מגדים סימן ג"א און א"א סעי'ק ג' שְׁרֵיבֵט עָהָר דְאָרְט מיט דעם לשון דע, זאלט וויסען אז ביי ק"ש מיט די בִּרְכוֹת אִיז דער דין אז שואל מפני הכבוד אִיז אַפִּל שֶׁכֵּן אָז מ'זאָל עֲנַפְעֵרײַן אַמאָן ס'וואָגט קײַן הַפְּסִק נישט גִיהֲיִסִין ווי דער טור שְׁרֵיבֵט אין סימן ס"א בשם הרמ"ה, און ס'ווייזט אויס אז אַפִּילוּ אַמאָן אויף אַנְדֵּערִי בִּרְכוֹת וואָס עָהָר הֲעֵרַט בְּרוּיָה עָהָר אויף עֲנַפְעֵרײַן אַמאָן עכ"ל הפמ"ג, זעהן מײַד דאָך בְּפִירוּשׁ אָז עָהָר אִיז מִסְבִּים מ'זאָל עֲנַפְעֵרײַן אַמאָן אַפִּילוּ נאָך הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ כּו' ווי אויבען גִּישְׁרֵיבֵט, און מײַד זעהן אז ער האָלט אָז צווישן די פֿרָשׁוֹת פּוֹן ק"ש מעג מען עֲנַפְעֵרײַן אַלע מִינֵי אַמאָן, און אזײַ אִיז אויך דער דַּעַת ר' עקיבא אייגער זצ"ל, דער תוספות חיים אויף'ן חיי

על החיי"א כלל כ' סק"ט, וכ"ד הרי"ח והשלחן שלמה, רבין הפרקים יענה
כל אמנים וכ"פ בקיצור ש"ע סי' מ"ז סעי"ב :

(עא) וכתב שם בפאת השלחן בהערותיו שדעת הרמ"א שגם בין באהבה
לק"ש יכול לענות אמן על כל ברכה שהוא שומע, וכ"כ בערוך
השלחן וו"ל העיקר לדינא כהרמ"א לענות אמן גם על ברכת הבוחר בעמו
יש"אל באהבה ומש"כ המחבר בסי' ג"ט סע"ד שלא לענות או אמן ממעם
הפסק אין אנו סוברים כן, משום דהברכות לא קאי על ק"ש כמ"ש בשם
הרשב"א עכ"ל, ואחרון החביב הוא אדמו"ר סי' ג"ט סע"ד הוא ג"כ מסכים
בהש"ע שלו לענות אמן בין באהבה לק"ש :

(עב) וכ"כ בסי' קצות השלחן הנדפס מחדש וו"ל כן מתבאר מסידור אדמו"ר
שכתב ואסור להפסיק באמצע הברכה של ק"ש אפי' בעניית אמן
שאחר ברכה זו עצמה, משמע דבסוף דברכה יכול לענות אמן שאחר ברכה
זו עצמה, ונראה בפשימות ריש לסמוך על כל הגי גדולי רבוותא דיכול

אדם פְּרַעַנְנָם אִיהֶם כָּל כ' סעי' מו, און אַזוי אױף דער דעת הרי"ח
און דער שלחן שלמה, און אַזױשן די פּרשׁוֹת וְאֵל מֶעַן זְאֵן אֶלֶּע מִינֵי אִם
און אַזױ פּסָקֵנָם דער קיצור ש"ע סימן מ"ז סעיף ב' :

(עא) שְׂרַיִיבֵנּוּ דְאִרְמֵי דְעַר פֶּאת הַשְּׁלַחן אִין זײַגע הַעֲרוֹת און דער דעת
הרמ"א, אִין אִפִּילוֹ אַזױשען אַהֲבָה און קְרִיאַת שְׁמַע מֶעַן
מֶעַן עֲנַפְעֵרִין אָמֵן אױף אֶלֶּע בְּרִכּוֹת וְנֹאם מ'הַעֲרַם, און אַזױ שְׁמִי"ט אױך
אִין עֲרוֹף הַשְּׁלַחן מִיט דַּעַם קְשׁוֹן, און דער עיקר אִין דִּין אֲרִיין אִין ווײַא
דְעַר רמ"א און עֲנַפְעֵרִין אױף אױף הַבוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, און וְנֹאם
דְעַר מַחֲבֵר שְׂרַיִיבֵנּוּ אִין סִימָן ג'ט סעיף ד' און מ'זֶאל ג'ט עֲנַפְעֵרִין אָמֵן
אַזױשען הַבוֹחֵר בְּעַמּוֹ כּוּ מִמַּעַם הַפְּסָק, הַאֲלָמִין מִיר ג'ט אַזױ ווײַל די
בְּרִכּוֹת גִּיהֲעֵרִין ג'ט און ק"ש ווײַ מִיר הַאָּפֵען גִּישְׂרִיבֵן פֶּאָרִין רֶשֶׁב"א עכ"ל,
און דער ש"ע הרב סי' ג'ט סעיף ד' אִין אױף מַסְכִּים צו זְאֵן אָמֵן אַזױשען
הַבוֹחֵר כּוּ בְּאַהֲבָה און ק"ש :

(עב) און אַזױ שְׂרַיִיבֵנּוּ אױך דער קצות השלחן און ס'אִין אַזױ מְבוֹאֵר
פֶּן סִדּוּר הַרַב עַהר שְׂרַיִיבֵנּוּ אָסוּר לְהַפְסִיק כּוּ מֶעַן מְאֹדֵר
ג'ט מַפְסִיק זײַן אִין מִיט בְּרִכּה פֶּן ק"ש אִפִּילוֹ צו עֲנַפְעֵרִין אָמֵן פֶּן דער
בְּרִכּה אֲלִיין ווײַזט אִים אַז בִּי"ם סוף בְּרִכּה מֶעַן יו עֲנַפְעֵרִי אָמֵן
נֶאֱד דְעַר אױזענער בְּרִכּה, ווײַזט אִים בְּפִשְׁיוֹת און מ'קָאן זײַך סוּמָך
זײַן אױף די אֶלֶּע גְדוּלִים און מ'מַּעַן עֲנַפְעֵרִין אָמֵן אִפִּילוֹ אױף דער בְּרִכּה
הַבוֹחֵר כּוּ בְּאַהֲבָה ווײַ דְעַר רמ"א און דער לבוש און נֶאֱד גְדוּלִים וְנֹאם
מיר

לענות אמן גם על ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה כהרמ"א והלבוש
ושאר גדולי רבוותא שהבאתי והכי נקמינן:

(עג) ולקדיש ולקדושה ולברכו מבואר בש"ע סי' ס"ז סע"ג דמפסיק אפי'
באמצע הפרק וכן למודים, והטעם מבואר במגן אברהם
סק"ה דאם פוסק לשאול מפני כבוד בוד ק"ו מפני כבוד הקב"ה, וכתב
המגן אברהם שם דמהאי טעמא אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך עכ"ל
וכתב המגן אברהם סק"ו דמשי"כ המחבר דיפסיק למודים פי' למודים אנתו
דך בלבד ובברכו אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ואיש"ר עד עלמ"א
וישתוק וישמע עד אמן שאחר יתברך ויענה אמן, ומתקבל ואיך לא יענה
אמן כי אינו אלא מנהג, ועל ברכת התורה עונה ברוך ה' המבורך לעולם
ועד, וגם אמן [ע"פ סוף הברכה] ובקדושה יאמר קדוש, וברוך, ולא ימלוך
ובתנחות יש נוחלין משמע שעונין גם ימלוך שזה שייך לקדושה, אבל
בתוספתא פ"ק דברכות משמע כדברי לחם חמודות, ונ"ל שבאמן יהא שמי'
רבא אומר גם כן יתברך דהפליג מאד בבית יוסף בעונש המפסיק בין
עלמ"א ליתברך ע"ש, עכ"ל המגן אברהם:

מיר האַבען גיבֿראַכט, אין אויז איז די הלכה:

(עג) ביי קדיש אין קדושה אין בֿרכו איז מבואר אין ש"ע סימן ס"ז סעיף
ג' אז מ'זאל מפסיק זיין אפיקו אין מיט פֿרק, אין אויף צו מודים
און דער פֿעם איז מבואר אין מגן אברהם סעיף קמן ה' אז מ'מעג מפסיק
זיין צו זאָגען שלום פון כבוד בֿשר ודם וועגן איז אַקל וחומר פֿאר כבוד
הקב"ה, שרייבט דער מג"א אז נאך דעם מעם קומט אויס אז מ'
הערט אַקול פון אַדינער זאל מען מפסיק זיין און מאַכען אַבֿרכה עכ"ל,
אין סעיף קמן ו' שרייבט דער מג"א, דאס וואס דר מחבר זאָגט אז מ'זאל
מפסיק זיין צו מודים, איז דער פֿירוש בלזים, מודים אַנתו קַד, און ביי
בֿרכו זאָגט מען בֿרוך ה' המבורך לעולם ועד, און אַמן יהא שמי' רבא
ביז עקמ"א, און אויס הערין ביי אמן פון דאָמירן בֿעלמא און זאָגען אמן,
און אַמנים פון תתקבל אהן, זאל מען גיט ענפערין ווייל ס'איז גור אַמנהג,
און אויף דער בֿרכה ביים ספֿר, ענפערט מען בֿרוך ה' המבורך לעולם
ועד, און אויף אמן [אויף] סוף בֿרכה, און ביי קדושה זאל מען זאָגען
קדוש כו' בֿרוך כו' אַבער גיט ימלוך, אין הגהות יש נוחלין ווייזט אויס
אז מ'זאָגט ימלוך אויף ווייל ס'גיהער אוף צו קדושה, אַבער אין תוספתא
פון ברכות פֿרק ראשון ווייזט אויס ווי דער לחם חמודות, גיפֿעלט מיר
אז ביי אַמן יהא שמי' רבא זאל מען זאָגען יתברך אויף, ווייל דער בית
יוסף איז שטארק מפֿליג אין עונש פון דעם וואס איז מפסיק צווישען
עלמ"א

(עד) ובבין הפרקים מבואר מכל האחרונים הנ"ל דמותר לענות כל אמנים, ואמן של ה"א הקדוש ושומע תפלה דינו כמו קדיש וקדושה וברכו דמפסיק אפי' באמצע הפרק, חוץ מהפסוק שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מבואר בהמחבר סי' ס"ו סעי' דלא יפסיק בהם כלל אם לא מפני מי שירא שטא ירגנו, וכתב שם במשנה ברורה מעיק י"ב וז"ל משמע דאפי' קדיש וקדושה וברכו לא יענה, ואפשר דאבו הקריאה הי' לאחר ג' שעות והוא רק כקורא בתורה צריך להפסיק [בין שמע ישראל לברוך שבמליון עכ"ל המשנה ברורה];

(עה) וכתב הרמ"א שם סעי' ג' דמכל שכן באומר תחנונים [דמפסיק להאמן וה"א הקדוש ושומע תפלה] וכתב שם המשנה ברורה ס"ק כ"ב דהוא מיירי בתחנונים הרגיל לומר בסוף סיום י"ח ע"כ אלו אמנים דוקא, וכתב שם דכן מצא בתשובת הרשב"א שממנו גובע הדין עכ"ל המשנה ברורה;

(עו) אבל בספר ערוך השולחן סי' קכ"ב סעיף ב' פסק שבתחנונים

עלמ"א אין יתברך, ע"ש, ב"ו אהער איז דאס לשון המג"א :

(עד) אין וענין בין הפרקים איז מבואר פון אלע אחרונים הנ"ל אז מ'מעג ענפערדיג אלע אמן'ס, אין אמן פון ה"א הקדוש אין שומע תפלה איז דער זע"ב ע"ד ווי קדיש וקדושה וברכו אז מ'זאל מפסיק ויין אפיריז אין מ'מעג פרק, אויפער דעם פסוק שמע ישראל אין ברוך שם כבוד כו' איז מבואר אין מחבר סימן ס"ו סעיף א' אז מ'זאל ניט מפסיק אויפשען ויין גאר ניט פירדין אז ס'איז דא אפטר פון סבנות נפשות, שרייבט דארט דער משנה ברורה סעיף י"ב מיט דעם לשון, מ'ווייזט אויס אז אפילו קדיש וקדושה וברכו זאל מען ניט ענפערדיג, און ס'איז מעגליך אז וויבאלד אז יענער זאגט קריאת שמע נאדין זמן היינט נאך דריי שעה אויף ז' מאג איז דאך גלייך ווי עהר לייגענט און דער תורה ברורה מען י' מפסיק ויין [אויפשען שמע און ברוך שם] עכ"ל המ"ב :

(עה) שרייבט דארט דער רמ"א סעיף ג' אפ"ל שפ"ן אז מ'זאגט תחנונים [גיבטעט] איז מען מפסיק צו זאגען אמן פון ה"א הקדוש אין שומע תפלה, שרייבט דארט דער מ"ב סעיף כ"ב אז מ'מיינט תחנונים וואס מ'זאגט אין סוף שמונה עשרה [דהיינו אהי נצור] על פ"ן דוקא די אמן'ס, אין עהר שרייבט דארט אז עהר האט אזוי געפונען אין תשובת הרשב"א וואס פון איהם געמין מיר דעם דין עכ"ל המ"ב :

(עו) אפער דער ערוך השולחן סימן קכ"ד סעיף ב' פסק'ט אז אין אהי נצור וואס נאך שמונה עשרה מעג מען זאגען אלע אמן'ס

שלאחר י"ח מותר לומר כל אמנים אם אמר קודם התחנונים יהיו לרצון, ומ"ש המשנה ברורה דכן מצא בתשו' הרשב"א דמותר להפסיק דוק' בהאמנים דהא הקדוש ושומע תפלה ודכוותיהו, יש לומר דהרשב"א מיירי שלא אמר יהיו לרצון קודם התחנונים אבל אמר יהיו לרצון קודם התחנוני' י"ל דהרשב"א מודה דמותר להפסיק לכל אמנים דלא כמ"ז דכת"ש דאסור לענות בתחנונים שאר אמנים אפי' אמר יהיו לרצון קודם התחנונים, ואחר כך בסעיף ד' כתב הערוך השלחן וז"ל וכבר בתבנו דאפי' אמן סתם יכול לענות והפסק' לדבר אחר הוא דאסור ע"ש דמסתבר טעמ' וכו"פ בקיצור שלחן ערוך סי' י"ח סעיף ט"ז דאם אמר יהיו לרצון תיכף כשמסיים תפלת י"ח מותר לענות כל אמנים, וכתב שם בפאת השלחן בהנהותיו טעמא דמסתבר בזה ומדחה דברי הט"ז שם דאסור לענות שאר אמנים, וכת"ש דכן פסק המחב' שלחן שלמה דמותר לענות כל אמנים אחר יהיו לרצון הראשון:

(עו) וכן פסק הגר"א ז"ל בסידור שלו אחר הסיום הש"ע וז"ל עוד כתב בספר אמרי נועם שאמר הגר"א ז"ל שאחר יהיו לרצון כבר נגמרה התפלה וכמאן דעקר רגליו דמי, וכ' ואם יאמר יהיו לרצון קודם [התחנונים]

אויב עהר האט גיזאנט יהיו לרצון, און וואס דער משנה ברורה שרייבט און עהר האט געפונן אין תשובת הרשב"א אז נור דוקא אמן פון דיא הקדוש און שומע תפלה וכדומה, קאן מען זאגען אז דער רשב"א שמועסט ווען עהר האט קיין יהיו לרצון ניט געזאגט פריער, אבער אז עהר האט געזאגט יהיו לרצון פאר אהי נצור קאן זיין אזי דער רשב"א אויף מודה אז מ'מעג זאגען אלע אמן'ס, און ניט ווי דער ט"ז וואס זאגט אז אפי' מ'האט געזאגט יהיו לרצון פאר מען ניט ענפערין קיין אנדערע אמן'ס, נאך דעם שרייבט עהר דארט סעיף ד', און מיר האבען שוין גישריבען אז אלע אמן'ס מעג מען זאגען נור צו אנדערע זאכען פאר מען ניט מפסיק זיין, און שרייבט דרויף גוטע טעמים, און אזוי פסק'נט אויף דער קיצור ש"ע סימן י"ח סעיף ט"ז אז עהר האט פאלד נאך שמונה עשרה פאר אהי נצור גיזאנט יהיו לרצון מעג עהר שוין זאגען אמן אויף אקע ברכות, און עהר ברענגט דארט אין זיינע הגהות וואס ריפין זיך פאת השלחן ריכטיגע טעמים צו דעם דין, און אזי מדחה דעם ט"ז וואס אסר'ת, און עהר שרייבט אז אויף דער מרבר שלחן שלמה פסק'נט אז מ'האט גיזאנט יהיו לרצון מעג מען ענפערין אלע אמן'ס:

(עו) און אזוי ברענגט עהר אין וויקטער גאון'ס סידור מיט דעם לשון, נאך שרייבט דער אמרי נועם פארן גאון ז"ל, אז נאך יהיו לרצון אזי גענדיגט דיא תפלה אין און גרייך ווי מ'האט שוין זיך אויס גירוקט

פשיטא דמותר לומר כל מה שירצה דכמאן דעקר [רגליו] דמי עכיל: ונראה
דיש לסמך על כל הני גדולי רבוותא בתראי ולענות כל אמניו אחרי יהיו
לרצון הראשון:

אנב ארפס בעז'ה עוד דבר נחוץ חידוש דין מספר ערוך השלחן
סי' ג"ב לזכות הרבים:

(עח) דהנה כתוב בש"ע סי' ג"ב אם בא לביהכ"ג ומצא ציבור בסוף
פסוקי דזמרה ואמר ברוך שאמר ותהלה לדוד ואח"כ הללו
את ה' מן השמים ואח"כ הללו אל בקדשו כו' ואח"כ ישתבח ואח"כ יוצר
אור וק"ש וברכות' ויתפלל עם הציבור כו', וכתב שם הרמ"א וז"ל ומי"מ
יאמר [לאחר התפלה] כל הברכות שמחויב לברך בבקר עכ"ל, וכ' הפר"ח סי'
ג"ח חובא בפמ"ג סי' ג"ב במ"ז סק"א דאם לא אמר אלהי נשמה א"א אחר
התפלה שכבר נפטר בברכת מחי' מתים, עוד כ' הפנ"מ דגם בה"ת לא יאמר
שכבר נפטר באה"ר, וכתב ע"ז בס' ערוך השלחן סי' ג"ב שלמי דעתו גם
ברכת הגותן לשכחי בינה לא יברך אחר שבידך יוצר המאורות וגם ברכת
מתיר אסורים אחרי שהזכירו בשמ"ע במכלכל חיים ומסיק שם וז"ל דג"ל
דספק ברכות להקל ולא יאמ' גם אותן הב' ברכות אחר התפלה עכ"ל:

גירוסת פון שמונה עשרה, שרייבט עהר דארמ או וויפאלד עהר זאנט
יהיו לרצון איו א פשיטא או מיטעג אקלעס זאגין ווארין ס'איו גלייך ווי
מ'איו שוין אויס גינאנגין פון שמונת עשרה, און ס'איו פדאי זיך סומך צו
זיין אויף די אלע גדולים און ענגערין אמן נאך יהיו לרצון:
נעצט אזוי וויי איד האב געעקן אנאיינעם דין אין ספר ערוך השלחן סימן
ג"ב נועל איד עהם דא שרייבטן קונדא רבים צו זיין:

(עח) אנוי ווי ס'שמיים אין שלחן ערוך סימן ג"ב או מ'קומט שפעט אין
שנהל און מ'קאן גיט נאך קומען דעם מנין זאל מען אייבר הי'
פען טייל בזמורים אפי' אז דאבינין מיט מנין ווארין ס'איו זענר אנרויסי
מ'גודה, זאנט דער רמ"א אפער אלע ברכות השחר איז מען מחויב צו
זאגען נאך דעם דאבינין אויף דעם זאנט דער פרי חדש אז די ברכות
פון א"י נשמה פאר מען גיט זאגען נאך שמונה עשרה ווייט מ'איו יוצא
מיט מתייה המתים, און דער פרמ"ג זאנט אז ברכות התורה זאל מ'אויך
גיט זאגען נאך דעם דאבינין ווייל מ'איו יוצא מיט אהבה רבה, דהויף
שרייבט דער ערוך השכרן אז לדעתו ברויך מען ברכת הגותן לשכחי
בינה אויך גיט זאגען נאך דאבינין ווייט מ'איו יוצא מיט זארי המאורות
אויך מתיר אסורים ברויך מען גיט זאגען נאך דאבינין ווייל מען דאס
שוין דערמאנט אין שמונה עשרה פיי מבקבל תיים כו' ומתיר אסורים:

(עט) **אנב** נחוץ להודיע מש"כ הבאר היטב סי' ג"ב סק"א וז"ל, המניד הזהיר להבי' כו' להתפלל כסדר ולא בדילוג כי העושה כן מהפך הצינורות, ומסיק שם הבא"ה וז"ל, אבל בתשובות חכ"צ סי' ל"ז כתב שמש"כ בס' הוזהר להתפלל כסדר היינו שאינו מתפלל עם הצבור אבל אם איחר לבוא לביהכ"נ ובא כשהציבור מתפלדין כ"ע מודי היינו הוזהר והמניד הג"ל המדגנ כדי להתפלל עם הציבור, וכ"כ הפרי"ח בס"י ג', עכ"ל הבאר היטב והובאו דברי הבא"ה אלו בספרי עמק יהושע אחרון בהעל' לתרופה שם סוף סימן ג', והבאתי שם בספרי הג"ל בסוף שער המהרה בהשטמות דכן פסק בס' ארחות חיים מהרב הגאון דברזאן וצ"ל בס"י ג"ב בשם ספרי מאורי אור והוסף שם בשמו דהשוהים לבא לביהכ"נ ואין מדלנין מטעמו היפוך הצינורות הוא עובר על דברי חכמים כי זה רק לכתחילה אבל לא לעיכוב כלל וע"ש שהביא רא"י לזה ע"כ לשוני שם :

(פ) **כתב** בתשובות הרמ"ע סי' פ"ד הובא במנן אברהם ריש סימן ס"ט בדין פורס על שמע, דרוקא מי שלא שמע ברכו כלל התירו

(עט) **אנב** א"ו נויטיג מו"ד"ע זיין וואס דער באר היטב ברענגט סימן ג"ב מיט דעם לשון, דער מניד האט מזהיר ניוועזין דעם הייליגען בית יוסף ע"ה זאל דאבינין כסדר נ"ט איבער-היפערין. ווארין דער וואס איבער היפערט קערט ע"ה איבער די צנורות, פיהרט דארט אויס דער באה"ט וז"ל, אבער דער חכם צבי ברענגט אין זיינע תשובות סימן ל"ו, אז דאס וואס ס'שטייט אין זוהר אז מ'זאל דאבינען כסדר, מיינט מן נור אז מ'דאבינט ב'חידות און אציבור, אבער אז ער האט פארשפעטיגט און איז גיקומען ווען דער ציבור האלט שוין אין מיטן דאבינען וענין אגלע מודה אז מ'זאל יוא איבער היפען פרי מ'זאל דאבינען מיטן ציבור, און אזוי אויך שרייבט דער פרי"ח סי' ג', ב"ו אהער איז דאס לשון פון באר היטב, און אויך ברענג איהם אין מיין ספר עמק יהושע אחרון אין קונטרס עלה לתרופה סוף סימן ג', אין אויך ברענג דארט אין סוף שער המתנה אין די השטמות, אז אזוי פסק'נט דער בערזאנר רב פאר'ן ספר מאורי אור, און איז דארט מוסף פאר'ן מאורי אור וענין אז די וואס פערשפעט-טיגן דעם דאבינן כנ"ל און היפערין נ"ט וענין זיי עובר און דברי חכמינו ז"ל, ווארין נור לכתחלה ברויף מען דאבינין גלייך כנ"ל אבער נ"ט לעיכוב, און ברענגט דארט אראי'ה ד'בריו ע"ש :

(פ) **אין** תשובות הרמ"ע סימן פ"ד שטייט און אויך דער מנן אברהם ברענגט איהם אין אנהייב סימן ס"ט אין דין פון פורס על שמע ד. ה. צו זאגען ברכו מיט קדושה ווען מ'האט פערשפעטיגט דעם מנן.

לומר בשבילו ברכו אף שכבר אמר יוצר אור אבל בשביל מי ששמע כבר ברכו מפי החזן או מן העולה לתורה רק שהוא נתאחר מתמת שהארין בפסקי דומרה ומתפלל ביחידות ועתה הגיע לברכו היינו קודם שהתחיל יוצר אור אומרים בשבילו ברכו כ"ש הוא בעצמו אי איכא עשרה שרי לי למיטר ברכו אף שכבר שמע. אבל לאחר שהתחיל יוצר אור אין חוזרין בשבילו אם כבר שמע ברכו אף שלא שמע רק מהעולין לתורה וגם הוא בעצמו לא יאמר ברכו עכ"ל. וכ"פ בשיע הרב רו"ש בבי"ט ס"ט סע"ד, אבל מי ששמע כבר קדושה אין לו לומר קדושה עוד פעם כשהגיע לתפלת י"ח כאשר הוא מתפלל ביחידות, וכן שמעתי מרבנן קשילאי דהסברא נותנת כן דיש לחלק בין ברכו לקדושה, דכש"מא ברכו כך היא סדר התפלה לומר ברכו קודם יוצר אור אבל קדושה הסדר התפולה לאמרו השי"ן אחר השמונה עשרה ולמה יאמר עתה קדושה כיון שאין סדר התפלה כך והוא כבר שמע קדושה, אך מי שלא שמע עדיין קדושה התיירו לו לומר ג' ברכות ראשונות

שדייבט עהר או דוקא ויען מ'האמ גימ גיהערט קיין פֿרְכו דעמאָלמ מעג מען זאָגען פיר איהם קריש מיט פֿרְכו אפילו עהר דהאמ שוין גיזאָגט יוצר אור, אָבער או עהר האמ שוין גיהערט פֿרְכו פּוּיג'ס חזן אָדער פון אַ עולה לתורה גור עהר האמ פֿערשפּעטיגט ווייל ער האמ גילאסין גיזאָגט פֿסקי דומרה אין באבינט ביחידות אין עהר האלמ גיי פֿרְכו אַיידער עהר האמ אָהן גיהויבען יוצר אור, או ס'איז דא אָעהן מענטשין מעג מען זאָגן פיר איהם פֿרְכו אָפּל שָגן אז ער אַליין מעג זאָגן האמט ער האמ שוין גיהערט כנ"ל אָבער אז עהר האמ שוין אָהן גיהויבין זאָגן יוצר אור, זאל מען גימ זאָגן פיר איהם פֿרְכו פֿל שָגן אז עהר אַליין פֿאר אַנדראי גימ זאָגען ווייל עהר האמ שוין גיהערט, אפילו פון אַעולה לתורה עב"ד, און אזוי פֿסקיגט אַייד דער רב שלחן ערוך סימן ס"ט סע"ד ד', אָבער קדושה וויבאָרד עהר האמ שוין גיהערט קדושה און יעצט אז עהר האמ גידאבינט ביחידות פֿאהר עהר גימ זאָגן קיין קדושה און אזוי האב איד גיהערט פון גרויסע רבנן או די סבָרה גימ אזוי מיט או ס'איז אַהי"ק אַזוישען קדושה און פֿרְכו כנ"ל, ווארין בשלמא פֿרְכו איז אזוי דר' סדר התפלה פֿריער פֿרְכו נאכהער יוצר אור, אָבער קדושה איז דער סדר אז זאָגען נאך שמונה עשרה או דר' חזן זאָגט אָבער, ע"כ אז ער האמ אָבער שוין גיהערט קדושה פֿארנוואס זאל עהר מְשגָה ויין דעם סדר התפלה אז זאָגען אין מיטין קדושה או עהר האמ שוין גיהערט, אָבער ווער ס' האמ גימ גיהערט קיין קדושה, האמ מען מתיר גינעוין אז זאָגען די ער- שטע דריי פֿרכות מיט קדושה הוה, אָבער גימ אז ער האמ שוין גיהערט

קדושה

בקול עם קדושה אבל לא למי ששמע כבר קדושה לפי שאין סדר התפלה כך כמובן:

(פא) הנה מה שיש נוהגין לענות אמן אחר השי"ן שענה אחר הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד גם אחר העולה לתורה שענה אחר הקהל ביהליו, הנרדבר זה כתוב בסידור דרך ההיים אחר ישתבח בסי' ב' וז"ל כתב בסי' שערי אפרים קצת שי"ן כשהציבור אומרים ביהליו עונה אחריהם אמן וחזור ואומר ביהליו ומעות הוא בידם כיון שאומרים מיד ברוך ה' כו' א"צ לומר אמן, אבל הצבור יאמרו אמן אחר השי"ן אף שאמרו בתחילה ביהליו וכן נוהגין, עיין פרמ"ג סי' נ"ז עכ"ל, והפמ"ג סי' נ"ז כתב שם וז"ל ומי יראה רשות הוא, אם ירצו הצבור עונין אמן, וכן הסכים בסי' משנה ברורה דמביא בשם הפמ"ג סי' נ"ז דהכריע לבסוף דרשות הוא ביד הצבור אם ירצו עונין ע"ז אמן ומסיק המ"ב שם וז"ל ועכ"פ מי שהוא עומד במקום שאסור להפסיק לא יענה אמן זה, הרי להדיא דבמקום שמותר להפסיק הוא מסכים לענות אמן שם, וכן בקיצור ש"ע סי' מ"ז סעי' ה' כתב שם דיש נוהגין לענות לענות אחר השי"ן אמן אבל השי"ן לא יענה אחר אמירת

קדושה וי"ל דער סדר התפלה איז ניט אזוי כמובן:

(פא) דאם וואס ס'פאר האבן טייל וועלכע זענען זיך נוהג נאך זאגן אמן נאך'ן עולה לתורה ווי עהר זאגט ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אויך געפינט זיך אין סידור דרך ההיים נאך ישתבח סימן ב' מיט דעם לשון, ס'שטייט אין ספר שערי אפרים, אז א טייל חזנים, ווען דער ציבור זאגט ברוך ה' המבורך כו' ענפערין זיי אמן, נכהער זאגט ער ברוך ה' המבורך כו' אבער זיי האבען אגרויסן טעות, ווייך זיי ענפערין תיקף ברוך ה' המבורך ברויכען זיי ניט זאגען אמן, אבער דער ציבור זאגט נאך'ן טון אמן, דאמשי ווי האבין פריער גיזאגט ברוך ה' המבורך כו' און אזוי אזי מען זיך נוהג, און דער פרי מגדים סי' נ"ז שרייבט מיט דעם לשון, דאך ווייזט אויס אז עס איז ארשות, אז ווער ס'זויל מעג ענפערין, און אזוי איז אויך מסכים דער משנה ברורה עהר ברענגט דארט פיר דעם פרי מגדים סימן נ"ז אז צום סוף איז עהר מקריע אז ס'איז ארשות אז דער ציבור וויל מענין זיי ענפערין אמן, און דר משנה ברורה פיהרט אום וז"ל, על כל פנים אז מ'האקט אויף אזוי אארט וואס מ'טאר ניט מפסיק זיין זאך מיט זאגן דעם אמן, עהמט מ'דאך מפורש אז וויבאלד מ'האקט אין אזוי אארט וואס מ'מעג מפסיק זיין איז עהר מסכים מ'זאל יא זאגן אמן הני"ל, און אין קיצור ש"ע סימן מ"ז סעיף ה' שרייבט דארט אז טייל

הקהל עכ"ל, מכל הלין מבואר שנכון לענות אמן אחר השי"ע העונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אבל אחר כתבי זאת מצאתי להגדוד שבאחרונים בסידור הרב אדמו"ר בהל' תפלה אחר דין קדושת תפילין וז"ל, ולא יענה אמן אחר השי"ע שאומר ברוך ה' הלי"ו כי אין צריך כלל לענות אמן זה וכו' ולכן אין להשי"ע להמתין עד שיסיימו הצבור ביהל"ו אלא עונה עמהם ביחד עכ"ל :

(פב) וזה רמז לי ידידי הרב הג' ר' חיים נאה שליט"א בעהמ"ח ס' קצות השלחן בתלבוש שכתב בסימן נ"ז שמוב הוא שהשי"ע יחזור ברוך ה' לעולם ועד, בלחש, ריש לומר רבך יענה השי"ע, בלחש" שלא יביא את הקהל למפק עניית אמן כאשר יש מחלוקת בזה בין הפוסקים, כי בסידור יעב"ץ כתב ג"כ וז"ל ועונים אמן אחר השי"ע שכ"ש קווים ברכו ס' ג' וז"ל, כודע בכרכו וזוקק בשם ועונים אמן אחר החזן וכשיש מנין מצומצם אומר החזן והקהל ביחד ברוך ה' המבורך לעולם ועד ואין עונים אמן. הרי מבוא, להריא דכשיש יותר ממנין מצומצם או עונים אמן אחר החזן העונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד :

וענין ז"ך נוהג צו ענפערין אמן נאד'ן חזן או עהר זאנט ברוך ה' המבורך אבער דער חזן זאל ניט זאגין קיין אמן נאד'ן קהל עכ"ל, פון דעם אלעם זעהן מיר אז ס'איז גלייך צו זאגין אמן נאד'ן חזן או עהר זאנט ברוך ה' המבורך וכו', אפר נאד'ן מיין שרייבן האב איך געפונן אין סידור הרב אין הלכות תפלה מיט דעם קשון, מ'זאל ניט ענפערין אמן נאד'ן חזן או עהר זאנט ברוך ה' המבורך כו', ווארין מ'ברויך דעם אמן ניט זאגין, דריבער ברויך דער חזן ניט ווארמין ביז דער קהל וועט אויס לאזין ברוך ה' כו' נור זאגין גלייך מיטן קהל :

(פג) און דאס האט מיר אן גיוויזען הרב ר' חיים נאה נ"י אין לבוש וואס שרייבט אין סימן נ"ז אז ס'איז בעסער אז דער חזן זאל זאגען ברוך ה' המבורך ו"ל, שפ"ל, קאן מען זאגין או דריבער זאל דר חזן זאגן שפ"ל, בדי דער קהל זאל ניט קומען צו אספסא אמן אזוי ווי ס'איז א מחלוקת צווישען די פוסקים און דער סידור יעב"ץ שרייבט אויך אז מ'זאל ענפערין אמן נאד'ן ברוך ה' המבורך כו', עהר שרייבט דארט אין די דינים וואס פאר ברכו מיט דעם קשון, מ'זאל זיך ביקען פיי ברכו און אויך שטערין ביים שם, און מ'ענפערט אמן נאד'ן חזן, און אז ס'איז נאר אמגן מצומצם זאנט דר חזן מיטן קהל צו זאגען ברוך ה' המבורך וכו', אין ניט ענפערין אמן, זעהן מיר דאך מפורש אז אויב ס'איז דא מעהרר מענטשין ענפערט מען יא אמן נאד'ן חזן אז עהר זאנט ברוך ה' המבורך וכו' :

(פג) והנה החיי אדם כתב כלל י"א סימן ה' וז"ל, ואחר שאמר הש"ץ ברוך ה' המבורך לעולם ועד אין צריך לענות אמן. והנה אין אני רוצה להכניס ראשי להכריע בין ההרים הגדולים האלו אשר קטנם עבה ממתני, רק זאת נוכל בודאי לומר שאלו ואלו הם דברי אקים חיים, ודעביד כמר עביד, ודעביד כמר עביד:

(פד) ועתה אבאר בעזרי הדין המוסכם ברוב האחרונים דאם אחד לא שמע מהש"ץ כשאמר ברכו רק שמע מהקהל היינו י' אנשים שאמרו ברוך ה' המבורך לעולם ועד עונה עמהם ג"כ ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אבל אם שמע רק מהש"ץ מה שעונה אחר הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד לא יענה עמו רק יענה אמן על דבריו, שהרי הרב אדמו"ר אומר כן בשלחן ערוך שלו בס"י נ"ז סעי"ב דכן עיקר שאם מ' שמעו מהש"ץ ברכו ועונין אחריו יכולים כל הקהל לענו' עמהם אע"פ שלא שמעו מהש"ץ ברכו את ה' המבורך וכו' כיון שיש כאן עשרה האומרים דבר שבקדושה, וכן כתב בסידור ה"ח אהר' ישתבח ס"י ב' ומסיים שם בסידור ה"ח א"ר ס"י קל"ט דלא כמ"א ס"י נ"ז וכן הלכה:

(פג) און דער חיי אדם שרייבט אין כלל י"א סימן ה' אז נאך דעם ווי דער תנן זאגט ברוך ה' המבורך כו' ברויך מען ניש זאגן אמן און מיר ווילין זיך ניש מכניס זיין צו מכריע זיין צווישען די גרויס' בערג וואס זענן פיהר גרעסר פאר מיר, נור דאס קאגן מיר בודאי זאגן אז די פוסקים און די פוסקים זענן אללע דברי אגדה חיים, און ווער עס מהיט ווי דער איז גוט און ווער עס מהיט ווי דער מהיט אויך גוט:

(פד) יעצט וועלן מיר מבאר זיין דעם דין וואס איז מוסכם ביי רוב אחרונים ווי באלד מ'הערט ניש פון תנן ברכו נור פון ציבור זיי האבען גיזאגט ברוך ה' המבורך כו' זאל מ'זאגען מיט זיי ברוך ה' המבורך כו' אבער אז מ'האט נור גיהערט פון חזן אז עהר ענפערט נאך קהל ברוך ה' כו' זאל מ'ניש זאגען ברוך ה' המבורך נור ענפערין אמן, ווארן דר רב שיע אין סימן נ"ז סעי"ב זאגט אויך אזוי, און שרייבט אז אזוי איז דער עיקר, אז זיין מענשין האבן גיהערט פונ'ם ש"ץ ברכו און ענפערין נאך איהם קאגן אנדערי אויך ענפערין האמש זיי האבן ניש גיהערט פונ'ם תנן ברכו וז"ל סא"י דא צעהן וואס זאגען אדבר שבקדושה, און אזוי שרייבט דער סידור דרוך החיים פאר'ן אר"י רבה ס"י קל"ט, און אזוי איז די הלכה:

(פה) ועתה נבאר הדין בעוה"י האיך הדין בברהמ"ז אם עונין אמן אחר המברך שחוזר ועונה ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, הנה דין זה מבואר בהלבוש סוף סי' קצ"ח דשלשה או עשרה שאכלו כאחד לא תקנו להם לומר אמן אחר המברך שחוזר ועונה ברוך שאכלנו או בעשרה ברוך אהינו וכיו' כדי שייכנינו לבם שלא יפסקו ויצטרפו עם ברכת הזימון, וכן פסק הפמ"ג בסי' קצ"ח במש"ז סק"א וז"ל, ולענין אמן המתבאר מדברי הלבוש דהמברך אין עונה אחריהם אמן כו' ולאחר שאומר המברך ברוך ג"כ אין עונים האוכלים. עמו אחריו אמן כדי ליתן לב ולצרף ברכת הזן יעו"ש, והבא לשם כשהמברך אומר ברוך יענה ג"כ אמן עכ"ל הפמ"ג, ובא"ר סי' קצ"ח סק"ב כתב וז"ל באם עונה אחר המברך ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד תו לא צריך לענות אמן על העונים דהרי עניינו ברוך ומבורך הוא במקום ברוך שאכלנו של העונים ואם שכח ולא הוי אדעתו כשאמר המזמן נברך ולא אמר ברוך ומבורך אוי, צריך שיענה אמן אחר העונים ואפשר דגם עונה אמן אחר שחוזר המברך ואומר ברוך שאכלנו דלא כמו"ז ע"כ הא"ר, כללו ש"ד הנכנס אצל המברכין בזימון או שהיו שם ולא אכל

(פה) יעצמו ויעלין מיר מבאר זיין בעו"ה דעם דין סין ברכת הזמן אויב מ'ברוך ואגין אמן נאך דעם מ'ברך ווען עהר ענפערט ברוך שאַכְלְנוּ מְשַׁלוּ וּבְטוּבוּ חַיֵּינוּ, דער דין איז מבואר אין לבוש סוף סימן קצ"ח אז דריי אדער צעהן מענטשן האבן צוזאמן גיגעסין זאל מען ניט זאגען אמן נאך'ן מ'ברך אז עהר זאגט ברוך שאַכְלְנוּ כו' אדער ברוך אהינו כו' כדי זאלן אויס הערין אין מכוין זיין צו דער ברכה פון מזמן אין אזוי פסק'נט דער פרי מגדים אין סימן קצ"ח אין משבצות זהב סעיף קמן א' מיט דעם לשון, אקאנין אמן איז מתבאר פון לבוש אז דער מ'ברך זאל ניט ענפערין אמן נאך די פנמש'רם, און זיי זאלן אויך ניט ענפערין אמן נאך איהם אז עהר זאגט ברוך שאַכְלְנוּ כו', כדי זיי זאלן צו הערין און מצרף זיין ברכת הזן, און אז מ'קומט אריין ווען דר מ'ברך זאגט ברוך כו' ברוך מען זאגען אמן, ביז אהער איז דער לשון פון פרי מגדים, און דער אלו' רבה סימן קצ"ח סעיף קמן ב' שרייבט מיט דעם לשון, זיי באךד מ'ענפערט נאך'ן מ'ברך ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ברוך מען שוין ניט זאגען אמן נאך די וואס זיי ענפערין ברוך שאַכְלְנוּ כו' ווארין דאס איז דאך במקום ברוך שאַכְלְנוּ כו' גור וויפלד מ'האט פערגעסן צו זאגען ברוך כנ"ל דעמאלס ברוך מען זאגין אמן נאך די וואס ענפערין ברוך, אין סק"א זיין אז מ'ברוך זאגין אמן אויך נאכדעם זיי דער מזמן זאגט ברוך שאַכְלְנוּ, ע"כ לשון הא"ר, דער כלל איז אז מ'געקומט אריין אין

כלל כשהמברך אומר נברך שאכלנו משלו עונה ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד, ואם נכנס וכבר אמר המברך נברך ושמע רק מהעונים שאומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו עונה אחריהם אמן, וכן הדין אם המסובים יו"ד אומר ברוך אֵהֵינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ואם כבר אמר המברך עונה אמן, כן כתב בחיי אדם כלל מ"ח סי' י"ז כדבריו הלבוש והא"ר הלא כטו"ז סי' קצ"ח סעיף קמן א':

(פו) הנה באמירת ברכו דמוצש"ק מבואר בהרמ"א סי' רצ"ג סעיף ג' לאמרו באריכות נועם כדי להוסיף מחול על הקודש, וכתב ע"ז בשע"ת שם סעיף קמן ב' בד"ה וברכו באריכות נועם וז"ל וכתב בהלכות גדולות סוף הלכות ציצית ומבעי' ל"י לאינש לאנודי [ר"ל להאריך ולהמשיך] בברוך ה' לעולם ועד באפוקי שבתא כי הכי דניתצל מהויקא דהאי שבתא והביאו בברכי יוסף ושם כתב שראה מטהרת יד הקודש מהרח"ז בשם רבינו האי גאון ז"ל קבלה דמנסי שיש הצלחה כשמושך אדם ומאריך באומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד באפוקי שבתא עכ"ל השע"ת ע"כ יש ליהרר בזה מאד:

אין א' שמו"ב און מ'טרעפמ ביים בענטשין, אָדער ווער ס'איז גי'ועזין אי' שמו"ב און האמ' ניט גי'עסין מיט זיי, אז דער מ'זמן זאגט נברך ענפערט מען ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד, אז ווען עהר איז אריין גיקומען האט שון דער מ'זמן גיהאט געזאגט נברך, נור עהר האט נאר גיהערט אז מ'ענפערט ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ענפערט עהר נאך זיי אמן, און אזוי איז דער דין אז די מסובים זענען צעהן ענפערט עהר ברוך אֵהֵינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד אז דער מ'זמן האט אָפער שוין גי'זאגט ברוך כו' ענפערט עהר אמן, אזוי שרייבט דער חיי אדם כלל מ"ה סימן י"ז ווי דער לבוש:

(פו) בענין ברכו פון מוצאי שבת קודש שרייבט דעה רמ"א סימן רצ"ג סעיף ג' מ'זאק זאגען ברכו באריכות נועם ד. ה. אפיסיל' לענגער און מיט א' ניגון כְּדִי מוסיף צו זיין מחול על הקודש, שרייבט דארט דער שערי תשובה אין סעיף קמן ב' מיט דעם קשון דר הלכות גדולות סוף הלכות ציצית שרייבט מ'ברוך ציהען ביי ברוך ה' המבורך כו' מוצאי שבת כְּדִי מ'זאק ניצול ווערען פון שקעכטם די וואך, און דר ברכי יוסף ברענגט איהם און שרייבט דארט אז עהר האט גי'זעהן פון הרב רח"ו פאר'ן רב האי גאון ז"ל, ס'איז בקבלה און אויס גי'פריבט אז ס'איז מסוגל צו הצלחה אז מ'דערלענגערט ביי ברוך ה' המבורך ל"ו מוצאי שבת עכ"ל השערי תשובה, ע"כ פון ברוך מען זעהר נזהר זיין אין דעם:

(פז) כשמימים יוצר המאורות קודם הש"ץ ושומע מאחרים שמימו יוצר המאורות צריך לענות אמן מכל המסיימים שהוא שומע אחר שהוא כבר סיים יוצר המאורות :

(פח) הנה יש נוהגין שהש"ץ מסיים ברכת גאל ישראל בחשאי כדי שלא יביא את הצבור לידי ספק עניית אמן, הנה בש"ע יש בו דעות לענין עניית אמן בסו' קי"א סע"א, דהמתבר פוסק דלא יענה אמן משום סמיכת גאולה לתפלה והרמ"א פוסק שמותר לענות אמן על גאל ישראל וכתב שכן נוהגין, א"כ זה המנהג הוא חוקא שייך במקום שמתפללין כולם בפעם א' אבל במקום שמתפללין הרבה פעמים ומנין הב' ממתין להתפלל עוד פעם במנין בודאי אמור להש"ץ לסיום בלחש ברכת גאל ישראל כמ"ש לעיל בסו' כ"ז בשם ספר חסידים סי' רנ"ד שהאומר בלחש ברכות התורה ושאר ברכות הוא חוטא ונוזל את המקום שהרי לא נמצא מי שיענה אמן אא"כ הוא מרים קולו בברכה עכ"ל, ונמצא שנוזל להקב"ה את האמן וכמו שפירש רש"י ז"ל בברכות דף ל"ה על הגמרא דכל הנהנה מן העולם בלא ברכה נקרא גולן ופירש רש"י שנוזל להקב"ה את ברכתו ובאן ג"כ

(פו) אָן מ'לְאִזְמֵ אוֹים יוֹצֵר הַמְּאֹרֹת פֶּאֶרְץ תַּנּוּן אֹן מ'הַעֲרַמְטֵ סוּן אַנְדֵּעֵרִי וְעַן זַי לְאִזִּין אוֹים יוֹצֵר הַמְּאֹרֹת בְּרוּיָהּ מְעַן עֲנַפְעֵרִין אָמֵן סוּן אֶלֶע וְוַאס לְאִזְעֵן אוֹים יוֹצֵר הַמְּאֹרֹת, וְוִייל עֵהר אֶלִּיין הָאָט שוּיין אוֹים גִּיבְאָזְמֵ דִי וְעֶלְבִי בְּרַבָּה :

(פח) אָזוּי ווי ס'פֶּאֶרְהֵנן מְהִייל תַּנּוּנים וּסְ וְעַן זִיךְ נוֹהֵג אוֹים צו לְאִזִּין גֶּאָר יִשְׂרָאֵל שְׁמִיל כְּדִי קֵהֵל וְגַל נִיט קוּמֵן צו אַסְפֵּק אָמֵן, אִיז אָזוּי אִין ש"ע סו' קי"א סע"א אִיז דא גְּוִוִי דַּעוּחַ וְעַנְיִן עֲנַפְעֵרִין דַּעַם אָמֵן, דֶּר מַרְבֵּר פֶּסְקֵנְטֵ אִז מ'זֹאֵר נִיט עֲנַפְעֵרִין אָמֵן וְוִיכ מ'בְּרוּיָהּ סוּמְדֵ וִיין גֶּאָל יִשְׂרָאֵל צו שְׁמוּנָה עֲשֻׂרָה, אֹן דֶּר רַמ"א פֶּסְקֵנְטֵ אִז מ'מַּעַג זֶאנְיִן אָמֵן נֶאָד גֶּאָל יִשְׂרָאֵל, אִין עֵהר שְׁרִיבְטֵ אִז אָזוּי אִיז מְעַן זִיךְ נוֹהֵג קוּמֵן אוֹים אִז דֶּר מְנַהֵג וְוַאס דִּי תַּנּוּנים לְאִזִּין אוֹים שְׁמִיל גֶּאָר יִשְׂרָאֵל אִיז נוֹר דִּיאַרְט וְוִי אֶלֶע דֶּאבִינֵן מִיט אַ מְאָהֵל צו זַאמִיין, אָבֵעַר נִיט אִז מ'דֶּאבִינְט עֲמִלִּיבֵעַ מְאָהֵל אֹן אִיין מְנַן וְוַאָרְט אוֹיף'ן אַנְדֵּעֵרִין מְאָהֵר דֶּר חוּז נִיט אוֹיֶסְקֹאזִין שְׁמִיל גֶּאָר יִשְׂרָאֵל וְוִי מוֹר הָאָבִין גִּישְׁרִיבֵעַן אוֹיבִין סִימֵן כ"ז פֶּאֶרְץ סַפֵּר חֲסִידִים אִז מ'קֶאָזְמֵ אוֹים שְׁמִיל אַ בְּרַבָּה אִיז מְעַן אַ חוּמָא אֹן מ'גִּזְלִית הַשִּׁיית דַּעַם אָמֵן וְוִיכ מ'קֶאָן נִיט עֲנַפְעֵרִין אָמֵן סִידִין מ'זֹאֵמְט רִזוּיָהּ דִּי בְּרַבָּה, אֹן רִש"י זֶאנְט אֹיף אִין בְּרַכּוֹת דֶּף ל"ה אוֹף דִּי גֶמְרָא פֶּל הַנְּהַנְהָ מִן הָעוֹלָם תַּוּהָ בְּלֹא בְּרַבָּה וְעַרְטֵ אִן גִּיהוּפִין גִּלְוֵן, זֶאנְט רִש"י עֵהר גִּזְלִית הַקְּבִיָּה דִּי בְּרַבָּה, דא גִּזְלִית עֵהר אוֹיף הַקְּבִיָּה דַּעַם אָמֵן סוּן גֶּאָל יִשְׂרָאֵל

גזול להקביה את האמן של ברכת גאל ישראל כבספר חסידים הנ"ל ובפרט שהמנהג הזה לא נמצא בשום פוסק, ובאמת אין זה חשש כלל שמא יענה אחד אמן על ברכתו כיוון שהרמ"א פוסק שמותר לענות אמן על ברכת גאל ישראל וכתב שכן נוהגין, וכ"כ בלבוש ע"פ הקבלה הובא במנ"א סק"ב, וכ"פ בש"ע הרב אדמו"ר סיס"ט סע"ט וסי' קי"א סעי"א והוא מדברי הטור דמותר לענות אמן, ובפרט בזה בודאי הכל יודעים דברי המנ"א מש"כ בזה בסי' ס"ו סעי"ק י"א דאם יוצא יוכל לכוין לסיים עם השי"ן [בשוה] ואז אינו מחויב לענות אמן, וח"ו להנהיג המנהג הזה במקום שיש אנשים שעדיין לא התפללו בודאי אינו נכון לברך אז ברכת גאל ישראל בלחש ולגזול להקביה את האמן כבספר החסידים הנ"ל ;

(פט) זאת גם כן צריך להודיע מה שכתב המחבר סוף סימן רי"ג סעיף ג' דאין אדם יוצא בשמיעת הברכה אפי' יענה אמן אלא אי"כ שמעה מתחילתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין ג"כ להוציאו ידי חובתו ;

(צ) צריך לדקדק מאוד בהר"א אמנים האלו, אחר השומר עמו ישראל לעד ובשבת אחר הפורס סוכת שלום, ואחר המחזיר שכינתו לציון

ווי אין ספר חסידים הנ"ל, ובפ"ש אז דער מנהג גיטונט זיך גיט אין קיין שום פוסק, באמת איז דאס גאר קיין חשש אז איינער וועט זאגן אמן נאך זיין ברכה, ווייל דער רמ"א פסק'נט אז מ'מעג ענטפערין אמן נאך גאל ישראל און שרייבט אז אזוי איז דער מנהג, און דער מגן אברהם סעיף קמ"ב ב' ברענגט פאר'ן לבוש על פי הקבלה, און אזוי פסק'נט און דער רב ש"ע סימן קי"א סעיף א' ווי דער טור אז מ'מעג ענטפערין אמן, ובפרט אז אלע ווייסן וואס דער מגן אברהם שרייבט אויף דעם סוף סימן קי"א אז מ'ווייל קאן מען מכוין זיין אויס לאזן גלייך מיט'ן תזון איז מען שוין גיט מחויב צו זאגן אמן, מ'מאר גיט איין פיהרען דעם מנהג אויף אארט וואס ס'איז פארהיין מענשען וואס האבן נאך גיט גידאכ'נט איז אונדאי גיט דעקט צו זאגן גאר ישראל שמייל און צו גולץ הקב"ה זאמן ווי אין ספר חסידים הנ"ל ;

(פט) דאס פרויף מען מודיע זיין וואס דער מחבר שרייבט סוף סי' רי"ג סעיף ג' אז מ'איז גיט יוצא גלויס מיט'ן דערין און זאגן אמן, סיידן מ'הערט די גאנצע ברכה פון אנהויב ביזן סוף און מ'איז מכוין יוצא זיין זיב און דער מברך איז מכוין מוציא זיין דעם שומע ;

(צ) מען פרויף זעהר מדרק זיין ביי די פיער אמן'ס, נאך השומר עמו ישראל לעד, און שבת נאך הפורס סוכת שלום וכו', נאך המחזיר (חית)

ואחר מדי המתיר ואחר ברכת גומל קודם שיענה מי שנמלך כל טוב שיענה
קודם אמן על הברכה:

(צא) **אנב** אביא משיב הרוז ס' תרכ"א ס"ק ב' מי שרוצה להזכיר את
השם לא יאמר ארושם כי אין זה דרך כבוד של מעלה אלא
יאמר השם עכ"ל:

(צב) **אנב** אודיע דבר נחוצ אשר כתב במ' הגן ליום כ"ג, היות יש בני אדם
שמתפללים במהירות ויאמרו על השם קריאתו בשוא תחת הד
אָרְנֵי, ובודאי אין זה מן השם שיהא מורה על אדנות שהוא אדון הכל, רק
צריך להדגיש החלום של אֲרֵנִי או הוא מלשון אדון שהוא אדון עולם אבל
אם יאמר אדם אָרְנֵי הלא היא אינה תיבה כלל, וע"כ אם יאמר אדם איזה
ברכה ויאמר קריאת השם בלשון אָרְנֵי הלא אינה ברכה כלל כי כל ברכה שאין
בה שם ומלכות אינה ברכה, וברכה כזו הלא היא בלי שם ואינה ברכה וגזל
להקב"ה וכאילו מעל בקדשי שמיים, כי קודם הברכה הלא אמרו רז"ל דע"ז
כתיב לר' הארץ ומלאה וגורם שחבירו יאמר אמן לבטלה, כי אם אינה ברכה
אסור לומר אחרי אמן, והוי כאמן יתומה:

(צג) **והנה** הנודע ביותר מה"הוק ס' ב' כתב דבהשם הנכבד צריך
לקרותו מלרע הגו"ן נקודה בתנועה גדולה ונח נראה, ופי
שקורא את השם מלעיל הוא עצמו מלרע עכ"ל. ע"כ לפי זה צריכין ליזהר

המתחיר שכינתו לציון, נאך מתייה חמתיים, נאך ברכת הגומל איידיער
מ'עננ'ע'ם מי שגמל'ה בו ואל מען פריער זאגען אמן אויף דער ברכה:
(צא) **דער** מו"ז ס' תרכ"א סעיף קמ"ב ב' שר"יב"ם ווער ס'יניד מ'זכיר זיין
דעם שם זאל עהר ניט זאגין ארושם, ווארין דאס איז ניט קיין

הרף כבוד אקויזין היממעל, נור עהר ברזיה זאגין השם עכ"ל:
(צב) **נאך** וועלן מיר מודיע זיין אנוימגע זאך ס'איז פארהאגין מענטשין
וועלכע דאביגען גיך זאגען זיי דעם שם מיט א שוא אונטערין
ד' ארְנֵי אין דאס איז גאר קיין שם ניט, נור מען ברזיה אויס דרוקין דעם
הו"כס אין זאגין ארְנֵי, הערשט איז דער מיינונג לשון האר, ווי אדון
עלם דער האר פון דער וועלמ, אפער אז מ'זאגט אדן איז עס גאהר קיין
ווארמ ניט, ע"כ אז מ'זאגט א ברכה אין מען זאגט ארְנֵי איז עס גאהר
קיין ברכה ניט, ווארין יעדער ברכה וואס האט ניט קיין שם ומלכות
איז קיין ברכה ניט, אין מען גזק'ת הש"ת אין מ'איז מועיל אין הייליגקייט,
ווארין ס'שטייט לר' הארץ ומלאה, זאגט די נקרא דאס מיינט מען פאר
דער ברכה אין איז גורם אז מען זאגט נאך אמן לבטלה ווארין אז ס'איז
ניט קיין ברכה טאהר מען קיין אמן ניט זאגין ס'הייסט אזוי ווי אמן יתומה:

להדגיש בהשם החולם שאחר ה' וגם הנו"ן לקרותה מלרע כדברי הגורע ביהודה וק"ל:

(צד) **אנב** נחוץ לנו להודיע עוד מענין זה שנשרש בין רוב אנשים השיבוש הגדול שאומרים הורו לךני כי טוב, או הורו לךני קראו בשמו, או שירו לךני כל הארץ, או ויאמר כל העם אמן והלל לךני, או לךני הישועה או זמרו לךני חסידיו וכדומה הרבה, וצריך לדקדק בזה מאוד לאמור הורו לאדני ולהדגיש האלף הישב כי בלא האלף הלא אינו שם כלל למי יאמר הורו ומי הוא דני אם יאמר במהירות הורו לךני או אפי' אם יאמר עם החולם הורו לךני מי הוא הדני בלא האלף ורק עם האלף הוא שם האדון השם צבאות ית"ש אבל בני הא' אינה שם ולא תיבה כלל ע"כ למעשה"ש ולמע"ש צריכים הרבה לדקדק בזה לכל מי שיראת הש"ת נגע בלבבו

(צה) **גם** צריך כל איש אשר יראת השם ית' נוגע בלבבו לקיים מה שכתב בסידור האר"י ז"ל הובאו דבריו הקדושים בחיי אדם כלל ה' סימ' א' וז"ל וירא ויודעונו איבריו בשעה שמוכיר השם ולא שם המיוחד בלבד אלא כל השמות שאינם נמחקים המיוחדין לשמו הגדול ב"ה, גם הובא זאת

(צד) **נאך** איז נויטיג מו"דע צו זיין פון דעם זעקבין ענין וואס ס'איז אייני גיווארצילט ביי רוב מענטשן אַרױסער גרױו, מ'זאגט הורו לךני כי טוב, אדער הורו לךני קראו בשמו, און שירו לךני כל הארץ, און ויאמר כל העם אמן והלל לךני, און כדני הישועה וכו', און זמרו לךני חסידיו וכדומה פיהך זעקבע, און מ'ברויך זעהר מדקדק זיין אין דעם און זאגען הורו לאדני און ארזים זאגין די אל"ף דיימלדיך, ווארין אהן דער אל"ף איז עם דאך גאר קיין שם נימ, צו וועמין זאגט מען הודו, און ווער איז דני אז מ'זאגט גיך הורו כדני, אדער אפי' אז מ'זאגט מימ אהולם הורו לךני, ווער איז דני אהן א אל"ף, נור מיט א אל"ף איז עם דער נאמין פון הש"ת, אבער אן דער אל"ף איז עם קיין שם נימ און אפי' קיין ווארט נימ, על פן למען השם למעשה"ש ברויך מען גוט מדקדק זיין אין דעם ווער ס'האט נור א פינגק יראת שמים אין הארצין וז"ל:

(צה) **אויך** ברויך יעדער מענטש וואס האט א פינגק יראת שמים אין הארץ מקיים זיין וואס דער היידיקער האר"י ז"ל שרייבט, (און ס'ווערט אויך גיפראכט אין חיי אדם כדל ה' סימן א') און דאס איז זיין קשו"ך מ'ברויך מורא האבין און אלע איברים זאלין צימערין ווען מ'איז מזכיר דעם שם, נימ בלויז דעם שם המיוחד נור אפילו אקע שמות וועלכע דער דין איז אז מ'מאר נימ אפ מעקין, וועלכע זענן נור הש"ת נאמין, אויך דער ספר יסוד ושורש העבודה דף י"ב און ברענגט דארט אמעשה

בספר יסוד ושורש העבודה דף י"ב ע"ב, ומביאים שם מענין זה מעשה גורא, וזה לשון הספר יושיה ובסידורי האר"י ז"ל כתב בהזכרת השם יודעזע כל איבריו ומביא שם מעשה גורא על זה הענין וז"ל, המחבר זרע יצחק ז"ל אנגיד ושמע בביד של מעלה קול רעש גדול פנו מקום לצדיק אחד שנפטר וקבלוהו בכבוד גדול ונתנו לו ס"ת בזרועו ושאלוהו קיימת משי"כ בזה ואמר הן, קיימת מצוה ראשונה שהיא פריה ורבי' לא להנאתך אלא לשם שמים ואמר הן, ואמרו מי מעיד כך ובאו המלאכי' שנבראו מהמצות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו, זה אומר נבראתי ממצו' זו וזה מזו וכן כולם, אח"כ הביאו לפניו ארבעה טורים ושאלוהו קיימת תורה שבע"פ ואמר הן, ומי מעיד ובאו המלאכים כגיל והעידו בו, שוב שאלוהו גזירת מלחוציא שם שמים לבמלה וידום, חזרו ושאלו אשתיק ולא אמר לחו ולא מידי, והכריזו אחר עדות, ובאו גרודי מלאכי חבלה דכושיש ומתעטפי' שחורים והעידו בו, זה אומר נבראתי ביום פלוני כשתוציא אזכרות כך וכך בתפלה בלי כוונה, וזה אומר כך, ויקרעו שמלותם כל הבית דין של מעלה וגם אני

אמעשה גורא אויף דעם ענין וז"ל, דער מחבר פון ספר זרע יצחק איז שלאף גיוועזין און איז פארדקלש'ת גיווארען, האט עהר גיהערט ביים בית דין של מעלה שרייען פנו מקום ה. רת מאכט אפלאען פיר אצדיק וואס איז נפטר גיווארען, און מ'האט איהם מקבל גיוועזין ב'כבוד גדול, און מ'האט איהם גיגעבין א ספר תורה אין האנד אריין און מ'האט איהם גיפרעגט האסט מקיים גיווען וואס דא איז גישריבן? זאגט עהר יו, האסט מקיים גיווען די ערשטע מצוה [פז"ר] לשם שמים גימ פיר דיין הנאה וועגן? זאגט עהר יו, פרעגט מען איהם ווער וועט עדות זאגן אויף דיר? זענין געקומען די מלאכים וועלכע זענין פאשאפן גיווארין פון די מצוות וואס עהר האט גימוהן עהר פיהל אהן א צאהל און האבן עדות גיזאגט, דער זאגט איך בין פאשאפן גיווארען פון דער מצוה און דער פון דער מצוה און אזוי אלע, נאכדעם האט מען גיבראכט פאר איהם דעם מור שלחן ערוך און מ'האט איהם גיפרעגט האסט מקיים גיווען תורה שבעל פה האט עהר גיזאגט יו, און ווער זאגט עדות, זענין געקומין מלאכים כנ"כ און האבען עדות גיזאגט אויף איהם, האט מען איהם גיפרעגט, גיבטו גיווען אפ גיהיטען גימ מזביר זיין לשם שמים לבטלה, האט עהר גישווען, האט מען איהם נאך א טאהל גיפרעגט, האט עהר גיימטער גימ גיטענערט, האט מען איהם גירופען עדות, זענין געקומין נאנצע מחנות מלאכי חבלה אין שנווארצין אן גימוען דר האט גיזאגט איך בין פאשאפן גיווארען דעם און דעם מאג אז עהר האט גיזאגט ביים דאכינין די שמות

קרעתי ואמרו טיפה סרוחה איך לא יראת כו' ונגמר דינו או לירד לניהנם או יחזור ויבא בגלגול, ובחר בניהנם מבגלגול עכ"ל, ומעשה זו הובא ג"כ בהחיי אדם כלל ה' סימן א' הנ"ל אות באות רק שלא הביא דהמעשה דאינינר הנ"ל ה' אצל המחבר זרע יצחק ז"ל :

(צו) אבל על המעשה הנורא הזו יש לנו שני עדים כשרים ונאמנים איך שיש לדקדק לקיים דברי האר"י ז"ל שצריך כל איש להודיעו כל אבריו בשעה שמזכיר את השם ית"ש וע"ז כל פנים יראה כל אדם לקיים דברי חז"ל ברייתא ערוכה ודין מפורש בתלמוד ובהרי"ף והרא"ש ז"ל, ולא יזרוק ברכה מפיו במס' ברכות דף מ"ו ע"א, ופי' רש"י ז"ל וז"ל, במהירות שדומה עליו כמשא אלא שחוק קבוע הוא לו עכ"ל, ובפירש"י על הרי"ף ז"ל שם פירש וז"ל, במהירות שדומה עליו כמשא אלא שחובה עליו לאומרה והרא"ש שם פירש וז"ל, ולא יזרוק ברכה מפיו, פיר' שלא ימחר להוציא הברכה מפיו אלא יברך במתון ובכוונה עכ"ל :

(צו) ועל כ"פ כמה צריך האדם לזהר שלא יוציא ש"ש לבטלה ח"ו והשומע מפי חברו דמוציא ש"ש לבטלה חייב לנדותו, וכתב ר' ירוחם

אָהן פּוֹנָה, און דער זאַגט אזוי, האָט דער גאַנצער בית-דין צוריקגען זייערי קליידער און אויף האַב אויף צוריקגען מיינע קליידער און מ'האָט גיזאַגט טיפּה סרוּחָה ווי אזוי האָסט נים קיין מוֹרָא וכו', און ס'איז גיענג דיגט גיוואַרען זיין פּסק-דין אָדער עהר זאל געהן אין גיהנם אָדער צוריק מַגולגֶד ווערין, האָט עהר פּעסר אויס גיקליפּען גיהנם איידער גלגול ע"כ לשונו, און די מעשֶׁה ווערט אויף גיבְּרָאכְט אין חיי אדם כלל ה' סימן א' הנ"ל אור באות נור עהר פּרענגט נים אז די מעשֶׁה איז גיוועזן בייבו מחבר זרע יצחק ז"ל :

(צו) און אויף די פּירקטליכע מעשה האָבן מיר צוויי פּשר'ע פּאַגלייבטע עדות ווי מ'ברויף מַבְרַחַק זיין מְקוּיִם זיין דעם הייליגען האר"י כו ווערמער אז יעדער מענטש ברויף ציטערין מיט אלע אַיבֶּרִים ווען עהר איז מַזְכִּיר דעם הייליגען נאָמִין פון הש"י ער פּל פּנים ברויף דר מענטש זעהן מְקוּיִם צו זיין דברי חו"ל פון דעם דין מפורש אין גמרא ברכות מ"ז און ראשונים ז"ל, אז מ'זאל נים ארויס וואַרפִּין קיין בְּרַכָּה פון מזיל, מאַכט רש"י ז"ל מיט דעם פּשוט, אויף גיך וואס ס'איז גלייך אויף איהם ווי אַמשאַ ווייל ס'איז אויף איהם אַחויב, און דר רא"ש זאגט דעם פּשט עהר זאל נים מאַכין די בְּרַכָּה גיך נור גילאסין און מיט פּוֹנָה עכ"ל :

(צו) על פּל פּנים ווי פּיהל ברויף דער מענטש זיין גיהמ עהר זאל ח"ו ארויס ריידין ג'ט"ס נאָמִין לְבַטְלָה, און ווער ס'הערט ווי איינער

חובא כחיי אדם כלל ה' סי' א' דאם מוציא שם שמים לבטלה אפי' בלשון לעז חייב לגרותו דהיינו גא—מ בלשון אשכנז ומכל שכן דאסור לכתוב באיגרת שם שמים בלשון אשכנז או בכל לשון ח"י ממעט דאזתן מכתבים גורקים אח"כ בשוקים וברחובות באשפה ושם שמים מתבזה, וכ"פ אדם מקנה עצמו בהן וכדאי בזיון וקצף ור"ל מענישו של זה :

(צח) ורבים מועים שנותבים במכתבים שמו יתברך בלשון אשכנז או שנותבים תיבת אד"ע והוא לשון צרפת, עם ה" או בא"ג בלשון פוליש והוא איסור גמור, יען כי לאחר זמן יתגלגל המכתב באשפה ודבר זה גורם עניות בישראל מה ששם שמים מצוי בזיון גדול כזה ר"ל וצריכין התחכמות והתאמצות לבטל זאת, אורים ותומים סי' כ"ג, וכשו"צים לחזכיר את השם יאמר תיבת השם ולא כמו שמועים התמון ואומרים אדושם כי אין זה דרך כבוד של מעלה, מורי זהב סוף סי' תרכ"א ;

(צט) וחדע אשר המקלל את חבירו או את עצמו בשם או בכנוי בכל לשון חייב מלקות אפי' באחד מהשמות שקורין הגויים לחקב"ה

ואגם ארזים ש"ש לבטלה אין עהר מחויב איהם מנדה ויין, שרייבמ ר' ירוחם און דער חיי"א פרענגט איהם דארט אז אפילו אז עהר ואגם אויף זשארגון דהיינו גא—מ אין עהר אויף מחויב איהם מנדה ויין, ומכ"ל שפן אז מ'מאר נימ שרייבען אין אגריעף גא—מ אויף זארגון אדער אנדער שפראך, ווייל די ברעף ווערין נאכהער אנוטקגינארטין אין די גאסן און אויפ'ן מיסט ווערש שם שמים מתבזה, און אופט מאהל ווישט מען זיך אונטער מיט ויי, ווי גרויס אין דער בזיון, ר"ל פון דעם עניש :

(צח) און פיהל זענין זיך מנעה אין דעם וואס שרייבען אין די ברעף דעם הייליגען שם יתברך, בלשון אשכנז אבער זיי שרייבען דאס ווארט אד"ע און דאס אין אויף פרנצעזיש מיט גאט, אדער פאג אין פוליש, און דאס אין אגרוסקער איסור, ווייל נאכהער וואקנערט עם זיך אין מיסט כנ"ל, און דאס אין גורם ארומקויט ביי יודען וואס שם שמים אין אזוי בבזיון ר"ל, און מ'ברויף גרויס מיה אין שמרק ארפיימין דאס אונטער צו פרענגין אזוי שרייבט דער אורים ותומים סי' כ"ג, אז מ'ברויף מזכיר ויין דעם שם, זאל מען זאגין השם, און נימ ווי דער תמון אין פאר- גרייט און זאגען אדושם, ווארין עם אין נימ, קיין דרך כבוד קייגין דימער, מורי סוף סימן תרכ"א :

(צט) זיי וויסען אז איינער שעלמ דעם צווייטען אדער זיך ועלבסט מיטן שם אדער אנדער לשון אין עהר חייב מלקות אפילו מיט איינעם פון די נעמן וואס די גויים רופין צו חקב"ה קומט איהם אויף מלקות

לוקה, כטבואר במור חו"מ סי' כ"ז סעיף א', ואם קלל לחברו בלא שם ובלא כנוי או היתה הקללה באה מכלל הדברים, כגון שאמר אל יהי פלוני ברוך לחי' אינו לוקה אבל איסורא מיהא איכא, ובעוונותינו הרבים רוב המון עם אינם נזהרים בזה ואומרים בלשון אשכנזי נאט זאל עהם שטראפין, ועוברין בזה על לאו של תורה שיש בו מלקות:

(ק) בענין הוגה את השם באותיותיו כתב המהרש"א במס' ע"ז דף י"ח ע"א ע"ד התום ד"ה הוגה וז"ל, שאין להזכיר אף אותיות י"ה

היינו האותיות זה אחר זה אבל בקריאת התיבה ודאי דמותר יעו"ש: כתב בספר רבש לפי דלומר יוד אי ה' ו' אי ה' מותר כיון דמפסיק בין האותיות שרי, במערכת ה' אות כ"ג ומערכת ע' אות י"ב:

(קא) וכתב בסידור האר"י ז"ל הנקרא בשם קול יעקב מהמקובל האלהי ר' יעקב קאפיל בעהמ"ס שערי גן עדן ז"ל בכוונת אמן דף ע"א ע"א וז"ל, בכתבי האר"י ז"ל מפליג בעונש השומע ברכה מפי חברו ואינו עונה אחריו. אמן וכת' שם אר"י מ"ם נז"ן שהוא אמ"ן במלוי, אר"י מתהפך לאפ"ל, והוא חושך שנותן כח להסמ"א סוד החושך, וכתוב אר"ן עיפתה כמו אופל עיפתה כפול ומכופל והוא מדור הז' של גיהנם שהוא

אזוי ווי דער מור שר"יבט סי' כ"ז סעיף א', און ווי באלד עהר שעלם דעם חבר אהן אשם אדער די קללה אין גיוועזין פון די רייד ארויס צב"ש עהר זאגט זאלסט ניש זיין גיבענשט צו ג' קומט איהם קיין מלקות ניש אבער אייסור אין דאך דא, ובעוונותינו הרבים דער המון זענין ניש נזהר אין דעם און מ'זאגט אין זארגון נאט זאל עהם שטראפין און זענין עובר אויף אללו אין דער תורה וואס ס'קומט מלקות:

(ק) אין ענין אז מ'רייד ארויס דעם שם מיט די אותיות שרייבט דער מהרש"א אין גמרא ע"ז י"ח ע"א אויף דעם הוספות דיבור המתי- חיל הוגה וז"ל מ'טאר ניש דערמאנן אפיקו די אותיות י"ה, אבער גייענן גלוייך דאס ווארט מעג מען עיין שם:

(קא) אין סידור האר"י ז"ל וואס ווערט גירופין, מול יעקב פון מקובל הר' ר' יעקב קאפיל ז"ל, אין פגנות אמן דף ע"א שמי"ט מיט דעם לשון, אין כתבי האר"י ז"ל אין עהר שטארק מפליג אין עונש פון דעם וואס הערט אברכה פונם חבר און זאגט ניש נאך אמן, עהר שרייבט דארט אל"ף מ"ם נז"ן דאס איז אמן, אר"י ווערט איבער גיקערט אויף אפ"ל, ד. ה. פינסטער און דאס איז חשך עהר ניש כח די סטרא אחרא וואס הייסט חשך, און ס'שמי"ט אר"ן עיפתה כמו אפ"ל, אדאפילט פינסט מערניש און דאס איז דער זעבענער מדור פון גיהנם וואס איז מאפילט פינסטער

כפול כמבואר בוזהר, ונוקבא דסמאל ממונה על אותן האנשים, ונרמזים בפסוק אכלה ומחתה פיה ואמרה ל'א פ'עלתי א'ון ר'ית אפל, מים נו'ין בנימט' קלון, כי כל מי שאינו עונה אמן עונשו אפ'ל וקלו'ן, ויש הכתוב מלא-פניהם קלון ויבקשו שמך ה', מלא פניהם קלון ס'ת אמן, ואומר מלא' אותיות א'ים לפי שעשה עצמו כאלם, ולא ישמע לקול הברכה ולענות אמן' אז פניהם עה"כ בנימ' קלו'ן, ואם כן פניהם קלון הוא כפל דאיהו ארץ עיפתה כמו אופ' חשך כפול, לפי שע'י כוונת אמן גורם להשפיע אור גדול בפניהם של ז'יג, וזה מונע האור וגורם כביכול חשך בפנים של מעלה, לכן מדה כנגד מדה מלא פניהם קלון, כי פניהם בני' קפ"ה וב' פנים הם ב' פעמים קפ"ה בני' שיע, סוד שיע גהורין המאירים בפנים של מעלה, וזה מונע זה האור, ולכן מלא פניהם קלון עד שיחזרו בתשובה ויבקשו שמך ה' שמך אדני, ה' הוי"ת גימט' אמן, עכל"ק:

(קב) וכתב עוד שם עמוד ב' וז"ל זבאות אלף של אמן מבואר שם [בוזהר] שצריך להאריך בו, ובספרו שערי גן עדן בשער האותיות באות א' בסוד אמונה ואמן בריש דרך ד' מאריך יותר בזה וז"ל שם, והנה עתה עת דורים לגלות לך הסוד מיש רב מתיבתא [בוזה"ק פ'

פינסמער ווי ס'שמיים אין זוהר אין דער שר אין ממונה אויף די מענטשלין אין ס'אין מרומז אכלה ומחתה פיה ואמרה ל'א פ'עלתי א'ון ר'יש תיבות א'פ'ל, די מ"ם נו'ין פון אמן אין בנימטריא קלון, שאנר, ווער סענפערט ניט קיין אמן, אין זיין עונש אפ'ל וקלו'ן, פינסמער אין שאנר, דאס אין מרמו דער פסוק מלא פניהם קלון ויבקשו שמך ה', מלא פניהם קלון אין סופי תיבות א'מין, אין מלא' אין אותיות א'לים אשמוקר, וייל עהר האט זיך גימאכט ווי אשמוקער און האט ניט אג גיהעניט צו דער ברכה און נאך ואנין אמן פניהם מימן בולל פארעפט קלו'ן, שמיים פניהם און קלו'ן מאפיל, דאס אין ארץ עיפתה כמו אופל אטא-פילער פינסמערקייט, וייל דורך פונת אמן אין מען גורם צו משפיע זיין אגרויסקען אור אין אלע עלמות, און דער וואס זאגט ניט קיין אמן אין גורם אחושך ח'ו, איבער דעם אין רעכט מלא פניהם קלון ביז זיי וועלן תשובה מהון ויבקשו שמך ה', ה' פארעפט אויך אמן, עכ"ל הקדוש:

(קב) און שרייבט דארט עמוד ב' מיט דעם דשון אין אות אל"ף פון אמן אין מבואר דארט אין זוהר הק' אז מ'ברוך מאריך זיין אין איהם, און אין זיין ספר שערי גן עדן אין שער האותיות אות א' סוד אמונה ואמן אין אנהויב דרך ד' שמועסט עהר דארט מער ארום וז"ל אין יעצט אין די רעקטע צייט דיר מגלה צו זיין דעם סוד וואס ס'שמיים ואין

שלחן וז"ל מאן דקצר יתקצר מאן דקצר יתארך, ופי' שם מאן דקצר אות א' של אמן ולא מאריך בו יתקצרו ימיו, מאן דקצר אות א' דאחד יתארכו ימיו עכ"ל השערי גן עדן, וכתב שם סוד גדול בזה מה שצריך להאריך בהאלף של אמן יעו"ש:

(קג) שוב הראה לי ידיר נפשי הארזים שיח' בסידור הארזים להר' שבתו ראשקובער וצ"ל בכונת אמן וז"ל וכשעונ' אמן לא יאמר במהירות והלעטה כי אז נאמר הבשר עודנו בין שיניהם ומצוה להאריך באלף של אמן עכ"ל:

(קד) ולענין אם עונין אמן אחר לעסוק בדברי תורה קודם והערב גא, המו"ז בסי' ט"ז סוף סעי'ק ד' מסיק וז"ל, ומחרי' לוריא כותב שי"ל אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה, וכ"כ המגיא שם סעי' קמן ה' ומשמע דמסכימים הם להארי' ז"ל בזה דלא מעורערים ע"ז מאומה, וכ"כ הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו שם ומציין שם בהמ"מ האר"י ומגיא, זורי להריא דהמנ"א מסכים להארי' ז"ל, ולפי"ז גם המו"ז מסכים לזה אשר הוא

וזהו הק' פ' שלחן וז"ל ווער ס'איז מְקַצֵּר וועט קורץ ווערין, ווער ס'איז מְקַצֵּר וועט דערלענגערט ווערין, און איז ד'ארט מְפָרֵשׁ, ווער ס'איז מְקַצֵּר אין די אל"ף פון אמן וועקין פֿערקורצט ווערין זיינע יאהרין, און ווער ס'איז מְקַצֵּר אין די אל"ף פון אחד וועקין דערלענגערט ווערין זיינע יאהרין ביז אהער איז דאס קשון פון שערי גן עדן און עהר שרייבט דארט א גרויסען סוד און דעם וואס מ'ברויך מאַרדף זיין ב"י די אל"ף פון אָמֵן עיין שם:

(קג) ווייטער האט מיר גינזען ידירי הארזים אין סידור הארי' ז"ל פון הר' שבתו ראשקובער וצ"ל, אין די פגנות פון אמן מיט דעם לשון, אז מענפערט אמן זאל מען ניט זאגין גיף און איינשלינגען עהם, ווארין אויף דעם זאגט דער פסוק הבשר עודנו בין שיניהם, און ס'איז א מצוה מאַרדף צו זיין אין דער אל"ף פון אמן עכ"ל:

(קד) און אויב מ'דארף ענפערין אמן נאך לעסוק בדברי תורה פאר הערב נא, דער טורי זהב סימן מ"ז סוף סעיף קמן ד' פיהויט אויס מיט דעם לשון, דער אר"י לוריא שרייבט אז מ'ברויך זאגין אמן נאך לעסוק בדברי תורה, און אזוי שרייבט דארט דער מגן אברהם סעיף קמן ה', וזייזט אויס אז זענין מסכים צום הארי' ז"ל אין דעם אויף דער רב ש"ע פסקנ'ט אויף אזוי, און ברענגט פארין הארי' און מגיא זעהן מיר מפורש אז דער מגיא איז מסכים צום ארי' ז"ל, און מיר זעהן אז דער טורי' איז אויף מסכים צום ארי' ווארין עהר ברענגט זיינע רייד

ג"כ סתם דבריו בסופו בשם האר"י ז"ל כמו המג"א וגם הגאון יעב"ץ בסידור סתם דבריו כן וז"ל. אחר סיום ברכה זו [של לעסוק בדברי תורה] עונה השומע אמן, וכ"פ בשלחן שלמה סי' מ"ז ויש לענות אמן על סיום לעסוק בדברי תורה, וא"כ אף שהפרמ"ג כתב בהמש"ז סי' מ"ז סק"ד דאין לענות אמן על ברכת לעסוק בדת וכ"כ בדה"ח משום דהוי ספקא מ"מ אין הספק שלהם מוציא מידי ודאי של מרן הגאון הקדוש האר"י ז"ל שפסק דוודאי שתי ברכות הן כמבואר במג"א סק"ה דמ"ל להאר"י דברכת והערב נא היא ברכה בפני עצמה היא בודאי ולא ספק וכיון שהמג"א והמ"ז ואדמו"ר הזקן ז"ל בהש"ע שלו והגאון יעב"ץ והשלחן שלמה הם מסכימים לדברי האר"י ז"ל לענות אמן על ברכת לעסוק בדברי תורה בודאי נוכל לסמוך עליהם ולענות אמן על ברכה זו, ולא לאמרה בלחש כדעת הרה"ח מטעם הספק הג"ל רק לאמרה בקול כדי לענות אמן כדעת מרן הגאון הקדוש האר"י ז"ל וכל הגדולים הג"ל דודאי שתי ברכות נגהו וממילא חיוב הוא לענות אמן על ברכת לעסוק בדת, והכי נקטינן וכ"פ בערוך השלחן רעונין:

סתם, אויף דער גאון יעב"ץ אין זיין סידור ברענגט אויך סתם וז"ל נאך דעם אויס קאו [פון לעסוק גרבדי תורה] ווער ס'הערט ברויך נאך זאגן אמן, און אזוי פסקנ'ט דער שלחן שלמה סי' מ"ז מיט דעם לשון מ'ברויך ענפערין אמן נאך לעסוק גרבדי תורה אם פן האמש דער פרי מגדים שרייבט אין משבצות זהב סימן מ"ז סעיף קמן ד' או מ'זאל ניט זאגן אמן אויף לעסוק גרבדי תורה, און אזוי אויף שרייבט דער דרך החיים וי"ל ס'איז אספק. פון דעסמועגין איז אספק ניט מוציא פון אונדא וואס דער אר"י הקדוש פסקנ'ט אז ס'איז צוויי גרכות ווי ס'שמיט ארויס אין מגן אברהם סעיף קמן ה' או דער אר"י הק' האלט אז והערב נא איז א באזונדערי גרכה בודאי אין אז דער מג"א און מו"ז און רב ש"ע און ר" יעב"ץ און שלחן שלמה זענן אלע מסכים צום אר"י ז"ל צו זאגן אמן נאך לעסוק בדברי תורה, קאגן מיר זיך בונדאי סומך זיין אויף זיי און ענפערין אמן אויף די גרכה ניט זאגן שמי"ל ווי דעם דרך החיים ספק ממעט הג"ל, נור זיי זאגן הויך פרי מ'זאל קאגן נאך זאגן אמן ווי די אלע גדולים הנ"ל אז ס'איז אונדא, צוויי גרכות ממילא איז מען מחויב נאך צו זאגן אמן, אין אזוי איז רי הלכה:

ועתה באתי להעתיק מעניני אמן מס' דמשק איעזר כאות אמן וז"ל:
 (א) ידוע כמה הפלינו בזה"ק בגודל ועוצם שכר מי שהוא שומר אמונים
 שיושב ומצפה מתי יבא לידו לשמוע ברכה כדי לענות אמן.

ומאחר דכתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות, על כן מה
 מאד צריך אדם ליוזר לומר הברכות בקול רם ואם יש אנשים שחפצים
 לענות אל ימנע טוב מהם ולו תהי' צדקה ובכלל מזכה את הרבים יחשב
 כדי שיענו אמן ולפי גודל המצוה יגדל שכר המזכה, ומזה תבין שאין עושה
 טוב מי שנתאחר לקום ובא לביהכנ"ס וכסופא ל"י מילתא להראות לכל
 שעכשיו קם מהמטה ומה עושה אומר הברכות בלחש בינו לבין עצמו ונבר
 ידוע שהמברך בינו לבין עצמו אין לו שכר העשרה זהובים (כמו שהבאתי
 למעלה אות מ"ג) וכי אדם מתיירא מן בני אדם יותר מן השי"ת חלילה לך
 לעשות כן אלא תברך ברוכתיך בקול רם ובשמחה ובטוב לבב:

(ב) יכוין כי אמן בנימט' מלאך וכן יש למעלה ש"ע נהורין דמאירין בש"ע

ועצט וועליו מיר מעתיק זיין דעם. עגנו אמן פון ספר דמשק אילענר אורח
 אמן, און דאס איז זיין לשון:

(א) עם איז באוואוסט ווי ווייט דער זוהר הקדוש איז מפלוג דם גרוימין
 שכר פון דעם וואס היט נאך צו זאגען אמן, און עהר זוכט און
 האפט ווי וועט עהר שוין הערין א ברכה עהר זאל קאנין ענפעדין אמן,
 און ווייל ס'שטייט אל תמנע טוב כו' ד. ה. אז מ'קאן יענים מהונ אמונה
 איז מען מחויב צו מהונ, על פן איז דער מענטש מחויב גוהר זיין זאגען
 אלע ברכות בקול דם, הויף, און וויבאלד ס'איז דא מענטשין וואס
 ווילען ענפעדין אמן טאר מען ניט פערמיידן דעם גוט'ס פון זיי און פאר
 איהם ווערט עס גירעכניט פאר א צדקה, און עהר איז גירעכניט אין פלל
 פון מוכה הרבים זיי זאלין ענפעדין אמן, אין לויט דעם גרויסקייט פון דר
 מצוה איז גרויס דער שכר פון מוכה, און פון דם קאן מען פארשטענדן
 אז מ'איז שפעט אויפגישטאנין און ס'איז איהם א בושא אז מ'זאל זעהן אז
 עהר איז הערשט אויף גישטאנין, מהוט עהר ניט גוט וואס עהר זאגט
 אפ די ברכות שמיל פאר זיך, און דאס איז ידוע אז מ'מאכט די ברכה
 פאר זיך האט מען ניט דעם שכר פון צעהן גולדין ווי מיר האבין אויבין
 גיבראכט אות מ"ג פד"ן ש"ד סו"ס שפ"בוע"ב ווי אזוי האט א מענטש פאר
 מענטשין מעהר מורא ווי פאר השי"ת, ברוך מען זעהן צו מאכען די
 ברכות מיט א הויף קור און מיט שמחה און א פרייד'דיג הארץ:

(ב) מ'זאל מכוין זיין אז אמן באטרעפט מלאך און אזוי איז פארהאנין
 אין הימער דרייהונדערט ויבציג ליכטיגקייטין וואס לייכטען
 אין

עולמות, וכל העונה אמן בכוונה זוכה לש"ע נהרין דמאירין בש"ע עולמות, ולהיפוך ח"ו מקרימין לגשמתו ש"ע קליפות ומוליכין אותו לחדרי גיהנום של חושך ועל זה אמר הנביא ע"ש יאכלם :

ג) אף דמי שעוסק בתורה פטור מלענות אמן שהעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ מדת חסידות היא שיפסיק ויענה, אבל בחזרת התפלה אפי' לזמור אסור באותו העת וכמו שהבאתי לעיל אות ל"ג בספרי זה ואפי' תהלים ותחנונים אסור לומר בשעת חזרת השי"ן ובפרט אם אין שם אלא מנין מצומצם דאז הוא גורם שהשי"ן מברך ברכות לבטלה וזייב מדיני דגממי אשר עבירה גדולה היא [וכמו שהבאתי לעיל אות כ"ז] :

ד) כל האומר צ' פעמים אמן בכל יום אין המכשפות יכולות להזיק לו, כך שמעה אשה אחת מהשרה ברוש"א ששלחה חברותי ליקח הילד החי והיתה היא ישנה והשיבה הברוש"א שאינה יכולה לקחתו, שאמו ענתה צ' פעמים אמן היום ונתעוררה האש' ושמעה הדיבורים האלה מדבר קדמות להר' חיד"א ז"ל במערכת א' אות ל"ג :

אין דריי הונדערט זיבציג וועקטין, אין ווער סענפערט אמן מיט פונדף איז עהר זוכה צו די דריי הונדערט זיבציג ליכטיגקייט וואס לייכטין אין ש"ע עולמות, אין ח"ו פערקעהרט, נאך ויין פטירה געהן איהם אקוייזין ש"ע קליפות אין פיהרען איהם אין חדרי גיהנם פון הש"ה, און אויף דעם זאגט דער נביא ע"ש יאכלם ד. ה.

ג) האמש אז דער וואס לערנט תורה איז פטור פון אמן צו ענפערין ווייל אז מ'איז עוסק אין איין מצוה איז מען פטור פון אצ"ה דערי מצוה, אבער מדת חסידות איז עהר זאל מפסיק ויין אין ענפערין אמן, אבער ביי חזרת השי"ן פאהר מען אפילו ניט לערנין ווי מיר האבען גיבראכט אויבין אות ל"ג בפרט וויפאלד מ'איז ניט דא גור אכנין מצוה מצום, וויפאלד אז עהר ענפערט ניט אמן איז עהר גורם אז דער חזן זאגט די ברכות לבטלה און מ'איז אגרויסע עבירה ווי אויבין אות כ"ז :

ד) ווער ס'זאגט ניינציג מאהל אמן יעדן טאג קאנין די מכשפות איהם ניט מייק ויין, אזוי האט אאשה גיהערט פון די שדה ברוש"א ווען די חברתית האבין איהר געשיקט צו געמיין איהר קינד ווען זי איז גישקאפטן האט זי זיך איבער גיוועקט און האט גיהערט ווי די ברוש"א האט גענפערט צו איהרע חברתות אז זי קאן ניט טולט ויין אין דעם קינד ווייל די מוטער האט היינט גיזאגט ניינציג מאהל אמן, הרב הקדוש חיד"א ז"ל אין ספר מדבר קדמות מערכת א' אות ל"ז :

ה) כל שבא לביהכנסים ומצא דכבר ענו הציבור אישיר כל שלא השלימו העניי' זו מצטרף לענות עמהם אבל אינו עונה אמן דלעיל רק יהא שמי' רבא, שיורי טהרה מערכת הע' אות מ"ח:

1) מי שבירך ברכת המוציא וקודם שיאכל שמע מאחר שבירך ג"כ ברכת המוציא וענה אמן אם הוא הפסק הנה הברכי יוסף סי' קס"ח סעיף קטן ד' הביא משם הרב פנים מאירות ח"ב סימן ה' דהוי הפסק ומפשט הלשון נראה דצריך לחזור ולברך המוציא כדון שח בין הברכה לדבר שמברך עליו, וזה דלא כמו שכתבתי בספרי בנין יהושע בשם. שו"ת בנין עולם דמותר לענות אמן בין המוציא לאכילה על ברכת המוציא ששמע אז מתבירו יעו"ש, שהרי הרב פנים מאירות פסק לאיסור וכן הסכים הברכי לאיסורן וכיון שהוא ספק ברכה לבטלה כמי' דצריך לחזור ולברך, נראה דודאי אין לענות אז אמן אפי' על ברכת המוציא של חבירו:

2) כתב בס' זכירה ד"ה הטבטל אישיר אפי' פ"א דוחין אותו מ' יום ממחיצתו של הקב"ה והוא חוטא ומחטיא, משם רבינו האריז"ל ע"ש, והשומע

ה) אז עהר איז גיקומין אין שוהל און האט גימראפין דאס ציבור ענפערט אמן יהא שמי' רבא מעג עהר מיט זיי מיט זאגן יהא שמי' רבא, אבער אמן פון פריער טאהר מען ניט זאגען, שיורי טהרה מערכת ע' אות מ"ח:

1) אז איינער האט גימאכט אמוציא און איידער עהר האט טועם גיוועזן האט עהר גיהערט פון אנדערין ברכת המוציא און האט גיענפערט אמן אויב דאס הייסט אהפסק, דער ברכי יוסף סימן קס"ח סעיף קטן ד' ברענגט פאר'ן פנים מאירות ח"ב סימן ה', אז דאס הייסט אהפסק, און פון זיין לשון ווייזט אויס אז מ'ברויב נאך א קנאהל מאגן אמוציא ווי דער דין הפסק איז, וניט ווי מיר האבין גישריבן אין ספר בנין יהושע פאר'ן שו"ת בנין עולם אז מ'מעג יו ענפערין אמן צווישען המוציא אין עסין אז מ'הערט פון חבר אויס לאזין ברכת המוציא, ווייל דער פנים מאירות פסק'נט אז מ'טאר ניט, און אזוי איז מסכים דער ברכי יוסף לאיסור און ווייזט ס'איז אספק ברכה לבטלה ווי מיר האבין גישריבן אז ס'ווייזט אויס אז מ'ברויב נאך א מאהל מאגן אמוציא, ווייזט אויס אונדאי אז מ'טאר ניט ענפערין אמן אויפן חבר'ס המוציא:

2) דער ספר זכירה שרייבט אז מ'איז מבטל אפילו אין מאהל אמן ישיר, איז מען איהם מרוזה פון השי"ת'ס מביצה פערציג טאג און עהר איז אחוטא ומחטיא עהר ברענגט דאס פאר'ן האר"י הקדוש, און ווער ס'הערט דאס ברויכען אין איהם ציטערין אלע בייער אפילו עהר

זה כל עצמותיו יאחזמו רעד אפי' שתק ולא ענה וכ"ש כשמדבר עם חברו
 דהיצה"ר נפיש חילי' לפתות בני אדם שידברו זה עם זה כדי שלא ישמעו
 הקדיש ולא יענו ומקבלים עונשם בלתי שום הנאה כלל מהעבירה רח"ל,
 רוח חיים סי' ג"ו, וכש"כ אותם הבורחים מביהכ"נ כתינוק הבורח מן הספר
 קודם קריש וברכו, ואפי' אם יש לו איזה מיחוש או כאב או שבאו צינים
 ופחים ר"ל, ביודעו אלו הדברים צריך שידחוק עצמו עוד מעט כדי שלא
 לאבד טובה הרבה, ולפום צערא אנרא, ובזכות זה ישלח לו השם יתברך
 רפואה שלמה במהרה:

ח) העונה אמן בכל כחו וזכה למעלה רמה ככתוב בישעי' ל"ג הוא
 מרומים ישכון ס"ת אמן, דע"י שעונה אמן בכל כחו וזכה
 לשכון מרומים כג"ע העלוין וכמ"ש בסנהדרין דף ק"י ע"ב קטן מאימתי
 בא לעזה"ב משיאמר אמן שנא' פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים
 א"ת אמונים אלא שאומרים אמנים, היינו גמי שאומר אמן בקול ובכל
 כחו, כי שומר אמונים ס"ת רם דע"י שאומר אמן בקול רם פותחין לו

ע"הר האמ גישוויגען און ניט גיענפערט, מ'כך ש'כן אז ע"הר הייד מיטן
 ר'כה, אין דער צייט, ווארין דער יצ"ר רעד האט א גרויסען פ'ח א'הין אז
 היידן מענטש'ן זיי זאגען ריידין מיט אנאנד פ'די זיי זאלן ניט הערן דעם
 קריש און נאך זאגען אמן, און זענען מקבל זייער עונש א'הן שום הנאה פון
 דער עבירה ר"ל, רוח חיים סימן ג"ו, א'כל ש'כן די וואס לויפען פון שוהל
 זיי אקניד אנמלוישט פון ה'דר פאר קריש און ברכה אפילו ע"הר האט
 א מיחוש אדער אנווייניג אדער ס'איז קאלט ר"ל, און אז מ'זעט זייסען
 די רייד פרויך מען זיך אפ'סיל גיימין פ'די מ'זאכ ניט א'הן ווערין אזוי
 א גרוסין ש'בר און זיי דער מנא זאגט אין אבות לפום צערא אנרא ר"ה זיי
 גרוים ס'איז דער צער גרעסער איז דער ש'בר, אין דעם זכות וועט איהם
 השי"ת שיקען ארפואה שלמה במהרה:

ח) ווער ס'ענפערט אמן מיטן נאנצין פ'ח איז זוכה צו אהויבע מעלה,
 זיי ס'שטייט אין ישעיה קפ"טל ל"ג הוא מרומים ישכון סופי
 תיבות אמן, דורך דעם וואס ע"הר ענפערט מיטן נאנצין פ'ח וועט ע"הר
 זוכה זיין צו א גרויסע מעלה אין גן ע"ד, און זיי די גמרא זאגט אין סנהד'
 רין דף ק"י ע"ב, אקניד פון ווען איז ע"הר זוכה צו עולם תבא אז ע"הר
 הויגט א'הן זאגן אמן ס'שטייט אין פסוק פתחו שערים ויבא גוי צדיק
 שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים ר"ה עפינמ די שוערין פון גן
 ע"הר ס'זאלן קומין די וואס היטן צו זאגן אמן, מיינט מען אויך אז מ'זאגט
 אמן הויך במל רם אין מיטן נאנצין פ'ח, ווארין שומ"ה אמונים איז סופי

שערי ג'ע העליון, יפה ללב ח'ה סי' נ"ו, אך בתנאי שלא ירים קולו יותר מן המברך כמ"ש מרן סוף סי' קכ"ד, וע"כ מצוה על השי"ץ לסיים הברכה בקול, שלא יכשלו בני אדם לענות בקול יותר מהם והם יהיו הגרמא בניזקין חס ושלום:

(ט) **איתא** בזה"ק פ' וילך דף רפ"ה ע"א א"ר יהודה ובווי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למארי ולא אתכוין באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך, ופירי שם בגליון בשם הרמ"ז ז"ל שכודאי אין הפ' ובווי יקלו מדבר ברשעים גמורי שאינם עונים כלל כי לא דברה תורה במתוה, שאצלם לא יהי להם די לעונשם בשיקלו, אלא ענין הכתוב במי שאינו מכוין באמן שדבר קל הוא להבינו ולכוין בו דהיינו הפשוט שבסודות שמל' אמן עולה בגימ' הוי' אר"נ, וע"כ מי שאינו מכוין באמן עליו נאמר ובווי יקלו עכ"ד הגליון הנ"ל בשם הרמ"ז ז"ל, ואלו הדברי' מכאיבים לבו של אדם אבל באמת אמרו אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו וקמי שמיא גליא שלבנו בר עמנו ואנחנו טרודים מכת טרדות הזמן, מ"מ אעפ"כ חיובא רמיא

תיבות ר"ם, דורך דעם וואס מ'זאגט אמן הויף עפינט מען פיר איהם די מוערין פון גן עדן העליון, יפה ללב ח"ה סימן נ"ו, אבער בתנאי עהר זאל ניט אויף הויבין זיין קול העקער פון דעם מברך, אזוי ווי דער בית יוסף שרייבט סוף סימן קכ"ד, דריבער איז אמצורה אז דער חזן זאל אויס קאזין די ברכה גאנץ הויף, אויף די וואס זאגין קדיש זאלין זאגין הויף פרי די וואס ענפערין זאלין ניט זאגין העקער, ווערן ווי ניט גורם זיין קיין טאא ח"ו אין דעם:

(ט) **ס'שמיים** אין זוה"ק פ' וילך דף רפ"ה ע"א ר' יהודה זאגט, ובווי יקלו דער וואס פארשעמט מיד וועט אריין פארשעמט ווערין דאס מיינט מען ווער ס'ווייסט ניט ערקיד צו האלמין דעם האר פון דער וועלט און איז ניט מכוין ביי אמן, ווארין מיר האבין גיקערנט ס'איז גרעסער דער וואס ענפערט אמן מעהר ווי דער וואס מאכט די ברכה, מיינט דאָרט דער רמ"ז, אז דער פסוק הייד ניט פון רשעים וואס ענפערין גאר קיין אמן ניט ווארין פיר ווי איז דער עונש קלויז נור דער פסוק שמועסט פון די וואס זיינין נור ניט מכוין ביי אמן, ווייל ס'איז דאָף אגרינגע זאך צו פערשמעהן און מכוין זיין ביי איהם, דהיינו די פראקטי פונדא איז אז דאס ווארט אמן במרעפט ווי דער שם הוי' אר"נ ע"כ ווער ס'איז ניט מכוין ביי אמן אויף איהם זאגט דער פסוק ובווי יקלו עכ"ל, און דיע ווערטער מאכין ווייטוהן די הארץ פון מענטש, אבער די חז"ל זאגן אז הקב"ה ווייסט און זעהט אז מיר זיינן ניט שוהדיג ווייל מיר זיינין

עלינו להתחזק ולכוון באיזה פעם שיכול וחי' יעזור לנו, והורא את דבר ה' יכתוב בנייר או בקלף כוונת אמן דברכות יאהדונה'י וכוונת אמן דקרישים אידהנו'יה ויהיו אלו הדברים תמיד לנגד עיניו בחזרת הש"ץ ובשאר ברכות יאהדונה'י ואמן שבקרישים אידהנו'יה, וברצות ה' דרכי איש שבא לטהר ולכוון מסייעין לו מן השמים:

(י) מה שכתוב באות יו"ד כבר הבאתי למעלה אות י"ג:

(יא) אם יודע שהמברך ירוץ דברו ובעוד שיאמר ב"ה וב"ש המברך יסיים ברכתו קודם, בזה יותר טוב שלא יענה ב"ה וב"ש אמן כדי לענות אמן תיכף בסיום הברכה ולא שיאמר ב"ה וב"ש אמן בבית אחת בלי הפסק דעניית אמן קודם לב"ה וב"ש, שהכל הולך אחר ההתחלה, יפה ללב חלק א' בסופו, יושר רבב ס' קב"ד אות ה':

(יב) איתא בזה"ק ר"פ עקב דכל ברכה דאתיבן עליה אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות וכשי"כ אם היא ברבבא דסניאין מברכין לה ומעטרין לה בעטרין קדישין ברזא דאמן, אמן הוא רזא דקשרין דכל יחודא וקדושה ברזא דמאר'י ומעמר להחיא ברכת' בעטרין עלאין כדקא יאות:

עָהָר מְרִיד פּוֹן דִּי שְׁלַעֲבָמֵי צִיַיִם, פּוֹן דְּעַסְט וְעַנְיִן בְּרוּךְ דְּעַר מְעַנְשׁ יוֹד מְחַזֵּק וַיִּין מִיָּמִין גְּאֻנְיִן בְּחַ אֵין וַיִּיטָא עָהָר קֶאָן אֵין זָאל מְכוּוֹן וַיִּין בְּיִי אָמֵן, אֵין הַשִּׁי זָאל אֵינֵן הַעֲלָפִין, אֵין דְּעַר וַיִּאֵם הָאֵם מוֹרָא פֶּאָר גָּאֵם זָאל יוֹד אֵינֵן שְׂרִיבִין אֵינֵן פֶּאָפִיר אֲדַעֵר פֶּאָרְמִיט דִּי בְּוֹנֹת פּוֹן אָמֵן פּוֹן דִּי בְּרֻכּוֹת אֵין דִּי בְּוֹנֹת פּוֹן אָמֵן פּוֹן קְרִיִשִׁים אֵין זָאל וַיִּי הַאֲלָמִין קְרִיִגִין דִּי אֵינֵין בְּיִי חוֹרֵת הַשִּׁי אֵין בְּיִי אֲנְדַעֵרִי בְּרֻכּוֹת, וַיִּי אֵינֵן בְּיִי קְרִיִשׁ, אֵין בְּפֶאָר לְמַחֵר אֵין מְכוּוֹן וַיִּין הַעֲלָפֵם מְעַן אֵינֵם צִי מִן הַשָּׁמַיִם:

(י) דָּאָם וַיִּאֵם ס'שְׁמִיטָא דָּאָרְט אֵין הַאֲבִין מִיר אֵינֵין גְּבֻדְאָבֵט אֵין יג:
 (יא) אֵינֵן עָהָר וַיִּיטָא אֵין בְּיִי עָהָר וַעֲטָ וַאֲבִין בְּרוּךְ הוּא וְבְרוּךְ שְׁמוֹ וַעֲטָ דְּעַר מְבַרֵךְ אֵינֵם לְאֵינֵן דִּי בְּרֻכָּה וַעֲטָ עָהָר קֶיִן אָמֵן נִיטָ קֶאָנִין זָאנִין אֵין בְּעַסָר אֵין מִזָּאל קֶיִן בְּרוּךְ הוּא וְב"ש נִיטָ זָאנִין נִיר עֲנַפְעֵרִין אָמֵן וַעֲטָ עָהָר לְאֵינֵם אֵין דִּי בְּרֻכָּה אֵין נִיטָ זָאנִין בְּיִי אָמֵן אֵין זָאמִין אָהֵן אַבְפֶּסֶק וַאֲרִין אָמֵן אֵין בִּיבְרֻכְעֵר פּוֹן בְּיִי וְב"ש, וַיִּירֵד אֲכָךְ עָהָרְטָא נֶאֱדָן אֵינֵם לְאֵין יִפֵּה לְלֵב חַי אֵין סוּרָ סוּרָ יוֹשֵׁר רֵבב ס' קב"ד אות ה':

(יא) ס'שְׁמִיטָא אֵין זוּהַר הַקְדוּשָׁה פ' עֵקֵב אֵין דָּאָם הֵיטָמָא אַבְרָכָה וַיִּי עַם בְּרוּךְ צִי וַיִּין וַעֲטָ מְעַנְפֶרְטָא אֵינֵן אֵינֵם אָמֵן מְבַרֵךְ שְׁבִין אֵין פִּיהֶל מְעַנְשִׁין עֲנַפְעֵרִין אֵינֵן אֵינֵם אָמֵן, אָמֵן אֵין דְּעַר סוּר סוּר וַיִּאֵם אֵין מְבַרֵךְ אֲכָךְ יְהוּדִים אֵין קְדוּשׁוֹת אֵין מְקַרְיִנָם אֵינֵם אָהֵן מִיטָ קְרוּיִנִין וַיִּי גִיְהֵעֵרִיג:

ובוה"ה פ' ויצא דף ק"ם ע"א כי שם ה' אקרא דא חר דמברך הבו גודל
 ליהינו אלין תרין אוחרנין כו' דאמרינן אמן וכבר הבאתיו לעיל
 אות מ"ד יעו"ש :

(ג) **אִיבא** דכ"ע לא יפסיק בק"ש וברכותי לענות אמן על חזרת הש"ץ
 מלבד אמן דה"ל הקדוש ושית שמובר הסמ"ק דצריך לענות
 והמעם דאלו חשובים יותר מאחרים, ומבואר בפוסקים דאמן דה"ל הקדוש
 לפי שהוא סיום השבח של הג' ראשונות, ושל שומע תפלה לפי שהוא סיום
 השבח של האמצעות, והא דלא חשיב האמן של סיום הג' אחרונות לפי
 שזה האמן עונה היחיד אחר סיום י"ח ברכות, ולפיכך אין לו להפסיק מפני
 זה מאחר שהוא בעצמו יאמר אותו, פקודת איעזר סי' ס"ז דף צ"ג ע"ב:
 (הגדה) מבעהמ"ח ואמרו אמן אבל הא"ר סי' ס"ז סעיק"ו פוסק דגם על
 סיום הג' אחרונות דהיינו על המברך את עמו ישראל בשלום ג"כ
 פוסק ועונה והפרמ"ג שם סי' ס"ז בא"א סק"ז מביאו והסכים עמו, גם מבואר
 בש"ע שם דמפסיק ג"כ על יש"ד ועל אמן דאמרון בעלמא, וכברכו אומר

אין וזהר הקדוש פ' ויצא דף קס"ח ע"א שמיים, כי שם ה' אקרא ד. ה.
 אז איך מהו רנפין גאמ"ס נאמין, מיינט מן אז איינער מאכט אברכה,
 הבו גודל ליהינו גיבט אגרוסקייט צו אונזער גאמ, ד. ה. אז מען זאל
 ענפערין אמן וכו' אין מיר האפין שוין גיבראכט אויבין אות (מד) ע"ש:
 (ג) ביי קריאת ש"מ מיט די ברכות האלמין אלע פוסקים אז מ'מאהר
 ניש מפסיק ויין צו ענפערין אמן אויף די ברכות פון חזרת הש"ץ
 דהיינו פון ה"ל הקדוש אין שומע תפלה האלמ דער סמ"ק אז מ'ברויף
 ענפערין אמן, אין דער טעם איז ווייל די ברכות זענן חשוב'ער מעהר
 פון אנדערי ווייל ה"ל הקדוש איז דער אויס לאז פון שבח פון די ערשטי
 דריי ברכות, און שומע תפלה איז דער סיום שבח פון די מיטעלסטע
 ברכות, פאר וואס רכינט מ'ניט אמן פון די קצטע דריי ברכות ווייל דעם
 אמן זאגט דער יחיד אז עהר לאזט אויס די שמונה עשרה דריבער
 ברויף מען ניש מפסיק ויין אין מיט די ק"ש ווייל עהר זאגט סיווי דער
 נאך ביי ואמרו אמן, פקודת אכיעזר סי' ס"ז דף צ"ב ע"ב:

(הגדה) פון בער המתבר ואמרו אמן, אפער דער אלי' דבת סימן ס"ז
 סעיף קמ"ו פסק'נט אז אויף אויף המתבר את עמו ישראל
 בשלום איז עהר מפסיק און זאגט אמן אויף דער פרי מגדים סימן ס"ז
 אין אשל אברהם סעיף קמ"ו פ' ברענגט איהם און איז מסכים מיט איהם.
 אויף איז מבואר דארט אין שו"ע אז אויף אמן יהש"ר און אמן פון
 דאמרון בעלמא און ברויף ה' המתבר לע"ו. און אוף ברכו פון עזרה
 לתורה (יוד)

ברוך ה' המבורך ליו, וכן על ברכו רהעולה לתורה וגם אמן, כיכ המגיא סעי' קמן ו' ופירש הפרמ"ג שם וזיל ומ"ש אמן היינו אחר שאמר המברך ברוך וכו', וכוונתו בכירור על מה שמברך המברך ברוך ה' המבורך ליו, דאי על ברכת התורה כוונתו לא הי' צריך לומר שמברך המברך ברוך אלא כמ"ש הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו דהוא אמן על בה"ת ועוד ראי' ממה שמציין שם הפרמ"ג לעיין בס' ג"ז ושם כתב דרשות הוא לענות אמן אחר עניית החזן ביהל"ו משה"ה פירש ופסק בזה לענות אמן בזה כמו על ברכו, אבל אדמו"ר הזקן הרב אזיל לשימתי' דאין עונין אמן אחר ברוך יהל"ו, וכבר כתבתי בס' פ"א דהרבה אחרונים טוברים דעונין אמן אחר ברוך ה' המבורך ליו, וכתבתי שם דאילו ואילו הם דברי אלהים חיים וממילא נוכח לסמוך בכאן על הפרמ"ג בזה שגם על עניית החזן ברוך ה' המבורך לעולם ועד יכול להפסיק ולענות אמן ועוד כ"ש המגיא סק"ה דגם אם שמע קול רעמים דיפסיק ויברך ובקדושה יאמר רק קדוש וברוך ולא ימלוך וזה הסכים המגיא סק"ו בשם התוספתא דימלוך אינו שייך לקדושה וכן הסכים

לתורה און אמן, איז מען אויך מפסיק אין מיט קלש, און אזוי ברענגט דער מגיא דארט סעיף קמן ו', מיינשט דער פרי מגדים, אז דאס מיינט מען אמן נאך ברוך ה' המבורך לע"ו, און זיין פונעם איז בכירור אויך ברוך ה' המבורך לעולם ועד וואס דער עולה לתורה זאגט, ווארין אז עהר זאל מיינין אמן פון ברכת התורה וואקט עהר ניש ברארפט זאגין דאס לשון שמברך המברך, נאך אזוי ווי דער רב ש"ע מיינשט אז דאס איז אמן נאך נותן התורה, נאך אראיה פון דעם וואס דער פרי מגדים צייכנט אהן מיזאל אקמונג געפיין אין סימן ג"ז און דארט שרייבט עהר אז ס'איז ארשות צו ענפערין אמן נאך חזן אז עהר זאגט ברוך ה' המבורך ליו, איבער דעם זאגט עהר און פסק'נט און אז מיזאל ענפע- רין אמן אזוי ווי אויך ברב, אבער דער רב ש"ע האלט אז נאך ברוך ה' המבורך ליו זאגט מען ניש גיין אמן, און אויך האב שוין געשריבען אזיבין סימן פ"א אז פיהל פוסקים האלמען אז מיזאל יזא ענפערין אמן נאך ברוך ה' המבורך ליו, און האב דארט געשריבן אז די פוסקים און די פוסקים זענין אקט דברי אלהים חיים ממיקא קאנין מיר זיך דא סוף זיין אויפ'ן פרי מגדים אין דעם אז דער חזן זאגט ברוך ה' המבורך ליו מען און אויך מפסיק זיין און ענפערין אמן, און נאך שרייבט דער מגיא סעיף קמן ה' אז מ'ה'ט דינערין מען מפסיק זיין און מאכין אברכה און ביי קדושה זאל מען זאגין קדוש וכו' ברוך וכו' אבער ניש ימלוך וכו' און ברענגט דאס פיר די תוספתא אז ימלוך גיהער ניש אז קדושה, און

הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו רבן עיקר דימלוך לא שייך לקדושה וכתב שם דמכ"ש דאינו פוסק על מה שמוסיפין בשבת שחרית או בקול, וממקומך מלכנו תופיע ובמוסף כבודו מלא עולם וממקומו הוא יפן דזה אין עונין לכ"ע, ע"כ הגה"ה):

(יד) להפסיק באמצע הברכות לקדיש וקדושה בברכת הנהנין דומיא דברכת המוציא דהיינו ברכו' קצרות וכגון ברכות הפירות וכיוצא, ובאלו לא שייך להפסיק כלל דתיכף ומיד שהזכיר את ה' אם מפסיק צריך לחזור ולברך שהרי לא חלה הברכה על שום דבר עד אחר סיום ברכתו, משא"כ בברכה ארוכה קצת כגון ברכת מעין ג' או אשר יצר וכיוצא בזה מודה מרן ז"ל דשפיר דמי להפסיק כל שהוא באמצע הברכה שכבר חלה הברכה על שום דבר, ויצא לנו מזה דבאמצע שאר ברכות ארוכות שפיר דמי להפסיק, פקידת אליעזר סו"ס ס"ו:

(הגה"ה) אבל בחיי אדם כלל ה' סו" י"ג כתב וז"ל, אבל בברכה ארוכה כמו ברכת ק"ש ואשר יצר וכיוצא בו מותר לכתחילה לענות קדיש וקדושה ואמן דהא הקדוש ושומע תפלה, ודינו כמו באמצע הפרק

אזוי אין מְסַבִּים דְּעַר רַב שׁוּע אִזּוּ יִמְלוֹךְ גִּיהַר נִיט צו קְדוּשָׁה, און שְׂרַיִיבִט דָּאָרַט אָז אַבְרָם שָׁבֵן אָז מִזְאָל נִיט מְפָסִיק וַיִּין שֶׁבֶת בִּי שְׁחֵרִית אָז מִזְאָנִט אִין קְדוּשָׁה אָז בְּקוֹל אִין מְמַקְוֶמֶד. אִין בִּי מוּסַף כְּבוֹדוֹ מִכָּא עוֹלָם, אִין מְמַקְוֶמו, אָז דָּאָם גִּיהַעַר אִוִּיךְ נִיט צו קְדוּשָׁה זְעַנִּין אַלְע פּוֹסְקִים מוֹדָה אָז מִזְאָל נִיט מְפָסִיק וַיִּין. ע"כ הגה"ה):

(יד) מְפָסִיק וַיִּין אִין מִיט בְּרֻכּוֹת הִנְהַנִּין וַיִּי הַמוּצִיא דְּהִינּוּ קוֹרְעֵע בְּרֻכּוֹת וַיִּי בְּרֻכּוֹת פִּירוֹת וּבְהִנָּה צו קְדִישׁ קְדוּשָׁה קַעַן מַעַן נִיט, וַיִּאָרִין בְּאֵלֶד אִזּוּ וַיִּי מִזְאָל מוֹזְבִיר דְּעַם שָׁם וַיִּי בְּאֵלֶד מִאִיז מְפָסִיק בְּרִיזִיךְ מַעַן נִאָךְ אִמְאָהֶל מֵאָבִין אִבְרָכָה וַיִּיבִיג דִּי בְרָכָה אִיז נִיט חַל אִוִּיךְ דְּעַר וַאֲךְ וַאֲם מִמֵּאָבִט אִיבְעַר אִוִּיךְ בִּיז מִעֲנֵדוּיִט, אָבְעַר אִכְעֵנְגֵעֵרִי בְּרָכָה וַיִּי עַל הַמְהִירָה אִדְעַר אִשְׁרֵי יִצְר וּבְהִנָּה אִיז דְּעַר בֵּירַת יוֹסֵף מוֹדָה אָז סְאִיז גְּלִיזִיךְ מְפָסִיק וַיִּין אִין מִיט צו קְדִישׁ וְכוּ' וַיִּוִּיל דִּי בְּרָכָה דְּהָאָט שׁוּיִן אָהֵן גִּיהוּיבְעַן חַל וַיִּין אִוִּיךְ עֵפִים, זְעַהֵן מִיר פּוֹן בְּאִנִּין אִרוּיִם אָז אִין מִיט אִכְאָנְגֵעַ בְּרָכָה אִיז דְּעַכְט מְפָסִיק צו וַיִּין כְּנַ"ל פְּקוּדַת אִלְיַעזֵר סוֹף סִימֵן ס"ו:

(הגה"ה) אָבְעַר דְּעַר חֵי אִרְם כִּלְל ה' סִימֵן י"ג שְׂרַיִיבִט מִיט דְּעַם לְשׁוֹן אָבְעַר בִּי אִלְאָנְגֵעֵרִי בְּרָכָה וַיִּי בְּרֻכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אִין אִשְׁרֵי יִצְר וּבְהִנָּה מַעַן מַעַן קְבַתְּהִילָה מְפָסִיק וַיִּין צו עֲנַפְעֵרִין אָמֵן צו קְדִישׁ קְדוּשָׁה אִין הָאָ תְּקַדוּשׁ אִין שׁוּמַע תְּפִלָּה, וַיִּי אִין מִיט בְּרֻכּוֹת ק"ש, אִין

דברכת ק"ש וע"ז כתב בספר קצות השלחן הנדפס מחדש סימן ה' סעיף א' הערה נכונה דאם הפסיק סמוך לברוך יש לו לחזור ולהתחיל איזה תיבות מקודם חתימת הברכה ובחתימת הברכה כשיאמר ברוך אתה ה' צריך לנמור הברכה ואסור להפסיק וכן בתחילת הברכה לא יפסיק כלל עד שיאמר איזהו תיבות אחר מלך העולם שיהי' על כל פנים דומה לברכה קצרה ונכון הוא :

כתב בחידושי רע"א בשם הפנים מאירות ת"א סימן ס"ז והובאו דבריו בביאור הלכה ס"י ס"ז סעיף ה' מי שמניח תפילין דר"ת וקורא ק"ש בלי ברכות שואל מפני הכבוד אפילו באמצע הפרק וכתב בביאור הלכה ע"ז שם דזהו דוקא בק"ש שקרא פעם שניה כמו שנוהגין לקרות בתפילין דר"ת דאינו יוצא בה המ"ע של ק"ש ורק קורא אותה כדי לקרות ק"ש בתפילין אבל אם אחד קורא ק"ש אפי' בלי ברכות לצאת בה ירי חובת ק"ש כי ירא שיעבור הזמן אסור להפסיק באמצע הפרק מדינא כמו בשאר ק"ש ומסיק שם בביאור הלכה וז"ל ובעין זה כתב הפרמ"ג ג"כ גמוף סי' זה ע"ש ע"כ הגה"ח :

אות ס"ז היא מעשה דהלבוש אביא אי"ה בחלק השני באריכות :

אויף דעם שרײַבט דר קצות השלחן סימן ה' סעיף א' אַתְּעֵרָה נְכוֹנָה אִין אויב עהר אִין מַפְסִיק נֶאֱהָנֵם פֿון סוּם הַבְּרָכָה בְּרוּיָךְ עֵהר נֶאֱדָן אַמָּאל אָהן הויבין עִמְלִיקֵע ווערמער פֿאר'ן אויס לאַז פֿון די בְּרָכָה, אִין אַז עֵהר האַלט בײַ בְּרוּיָךְ אַתָּה ה' מֵאָהר עֵהר נִיט מַפְסִיק וַיִּין נִיר עִנְדִּיקֵען, אויף אִין אָנהויב בְּרָכָה מִזֵּן עֵהר וַאֲגִין עִמְלִיקֵע ווערמער נֶאֱדָן מְלַךְ הָעוֹלָם ס'זאל אויס זעהן ווי אַ קוֹרָע בְּרָכָה עכ"פ :

דער הידושי ר"ע איינער שרײַבט פֿאר'ן פֿנים מאירות חלק א' סימן ס"ז, עס ווערמ אויף גיבראקט אין ביאור הלכה סימן ס"ז סעיף ה' דער וואס זייקט רבינו תמים תפילין און לייטנט קריאת שמע אָהן בְּרָכּוֹת אַפִּילוּ אִין מִיט ק"ש מעג עֵהר מַפְסִיק וַיִּין צו וַאֲגִין שְׁלוֹם שְׁרִיבְט אויף דעם דער ביאור הלכה דארמ דאס איז ניר דוקא בײַ דער צווייטער ק"ש ווי מ'איז זיך נוהג צו לייטען אין ד"ת תפילין וואס מיט דעם לייטען איז מען נים יוצא די מצוה פון ק"ש ניר מען לייטענט צו ליעב רבינו תמים תפילין אָבער אַז איינער לייטענט ק"ש אָהן בְּרָכּוֹת וַיִּיל עֵהר האַט מוֹרָא עִם וועט אָנעק געהן די צייט מֵאָהר עֵהר נִיט מַפְסִיק אִין מִיט ווי בײַ ק"ש איז דער דין און עֵהר פֿיִהרמ דארמ אויס אַז דער פרי מגיים אין דעם סימן שרײַבט אויף אַזא שְׁמִינְטֵר, ע"ש ע"כ הגה"ח :

(ט) די מעשה פון לבוש ווערין מיר ברענגין אין חלק שני באריכות :

מו, יז, יח, יט) כבר הבאתי למעלה בספרי זה:

(כ) כתב המגן אברדם סי' קכ"ד סעיף קטן י"ד שאם החזן מאריך בנינו על ואמרו אמן יותר מדאי הוי הפסק רק יאמרו מיד אמן:

כא, כב) כבר הבאתי לעיל בספרי זה:

(ג) ראוי למברך להשמיע קולו כשמברך כדי שיענו השומעים אמן, ואם אינו עושה כן נמצא שהוא גורם שלא יענו אמן, והעונש הראוי למי שאינו עונה אמן ראוי לבא לו, ש"ץ דף פ"ח, (הגה"ה וכבוד הבאתי זה לעיל סי' כ"ז):

(ד) כתב בשער הכונות דף א' ע"ג וז"ל ראיתי למורי ז"ל כשהי' איזה אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנס' הו' עונה אחריהם אמן

אף אם היו המברכים רבים, (הגה"ה וכבר הבאתיו בספרי זה סי' מ"א):

(ה) המברכים בלח"ט מאבדים טובה הרבה, ובאמת אמרו שהתורה מרמזת בזה בראשית אמרו' שהר"ת בר'א'שיות' הוא ב'קול ר"ם א'ברך שים ה' ת'מיד, ומלבד שמרויח שכר הרבה עוד ירויח

טז-יז-יח-יט) האבין מיר שוין גיבראכט אויבין אין דעם ספר:

(כ) שרייבט דער מגן אברדהם סימן קכ"ד סעיף קטן י"ד אויב דער תון איז מאריך מיט אניגון ביי ואמרו אמן אז פיהל הייסט

עם אהפסק, נור מ'ברויך באלד זאגין אמן:

כא-כב) האבין מיר שוין גיבראכט אויבין אין דעם ספר:

(ג) אז מ'מאכט אברכה ברויך מען זאגין הויך גרי די וואס הערין זאלין ענפערין אמן, ווי באלד אז עהר מאכט ניט הויך איז עהר גורם

זא מ'זאל ניט ענפערין אמן, איז דער עונש אויף דעם וואס זאגט דיע

ברכה שטיק, ש"ץ דף פ"ח:

(ד) דעם ספר הכונות דף א' ע"ג שרייבט מיט דעם לשון איך האב גיזעהן מיינ רבי (האר"י) ז"ל אז עמיך האט גיזאגט ברכות

השחר אין שוהל האט עהר גיענפערט אמן אפילו אין מיט פסיקי דומרה אפילו ויי זענין גיזעזין פיהל (מברכים) און דעם האבין מיר שוין גיב-

ראכט אין דעם ספר סי' מ"א):

(ה) ווי דער ש"ך שרייבט אין דזשן משפט סוף סימן שפ"ב דאס וואס די חכמים ז"ל האבין גיזאגט אז אברכה האט ווערט צעהן גיךדין,

איז נור רוקא ווען עהר מאכט די ברכה פאר מענטשין ויי זאגין ענפע-

רין אמן אבער ניט שטיק פארזיך פון דאגין איז אאפענע תוכחה פיר די וואס מאכין אברכה שטיק ויי פערלידען גרויס גימס, באמת האבין

חז"ל גיזאגט אז די תורה איז מרמז אין בר'אשיות' ר"ת ב'קול ר"ם

בוה שאם נבנם לבית הכסף אם בירך אם לא שישאל לחבירו או לבני ביתו ואומרים לו אם בירך או לא ויצא מידי ספק, לכן הוציא את דבר ה' יגהיג את עצמו לברך כל ברכותיו בקול רם ובשמחה ובטוב לבב ובפרט בברכת אשר יצר שהיא ברכת הודאה, וארז"ל ד' צריכין להודות ואחד מהן חולה ואין לך חולה גדול מזה כמ"ש מהר צועה להפתח, ואם בכל הברכות חייבא רמיא עלינו לברכן ביראה ואהבה כ"ש בברכה זו, שכבר אנו רואים כמה בני אדם שיש להם חולי השתן ר"ל וחיה' אינם חיים שמתיראים לשתות מה וקאפע בחושבם כשיבואו להטיל מים כמה מצטערים וכמה הורקין את שיניהם עד שמוציאים טיפה אחת, ואנחנו ב"ה בבואנו להטיל מים תיכף ומיד מהר צועה להפתח הקילוח בלי שום מיחוש ובלי שום כאב, ואח"כ מברך אותה בשעה שמנגב הירידים ברכה חמופה, ויש מי שמתחיל לדבר עם חבירו קודם הברכה ואח"כ שוכח הברכה ואינו מברך כלל, וכי זה הגמול שאנו גומלים להש"ת על שאין לנו שום כאב ושום מיחוש, לברך ברכה כזו חמופה וקמופה ובלי גשמע קולם כלל, חלילה מעשות כדבר הזה

אֲבָרְךָ שֵׁם הו' תְּמִיד, הוֹיךָ וְנָאם עָהָר אִיז מְרִיב פִּיהֶל שֶׁכֶר כִּגְלֵל אִיז נֶאֱדָר אֲמוּבָה אִיז כְּעֵם לְמַשְׁלֵל וְוִי פֶּאֶכֶר עָהָר גִּדְעִנְקָמָ נִימ אִויב עָהָר הָאָם גִּימֶאכְמָ דִּי בְּרָכָה קֵאָן עָהָר פֶּרְעִינִי וְיִין חֶבֶד אֶדְעֶר דִּי בְּנֵי בֵּית, וְנִעַם עָהָר שׁוֹיִן אֲרוּיִם פִּנְגָּם סִפְקֵי, דְּרִיבְעֶר בְּרוּיָה יַעֲדֶער יוֹד וְנָאם הָאָם מוֹרָא פֶּאֶר הַשִּׁירִית יוֹד פִּיהֶרְעֵן אִז עָהָר וְאֵל מֶאֱבִין אֶלְעֶע בְּרָכוֹת בְּקוֹל כֶּם אִין מִיט שְׁמֶרְחָה, בְּפֶרְט בֵּי אֶשֶׁר יֵצֵר וְנָאם אִיז בְּרָכָה הוֹדָאָה אִין דִּי חוֹלֵל הָאֲבִין גִּזְאָנְמָ פִּנְעֶר בְּרוּיָה לִזְבִּין הַשִּׁירִית אִין אִינְעֶער פִּין וְיִי אִיז אֲחוּלָה, אִין דָּאָם הִיִּסְט אוּיָה אֲחוּלָה, וְוִי סִשְׁמִיִּישׁ מְהֵר צוֹעָה לְהַפְתּוֹת, אִין אִויב אֶלְעֶע בְּרָכוֹת וְעִנִּין מִיר מְחוּיָב אִז מֶאֱבִין מִיט פּוֹרְקָמָ אִין לִיעֵבֵי שֶׁאָפְט כֶּל שִׁבְן בֵּי דְעֶר בְּרָכָה, וְוִי מִיר וְעַהָן פִּיהֶל מְעַנְמֶשֶׁן וְנָאם לִיִּדִין אוּיָה עֲצִירַת הַשִּׁרְתָּן אִין וְיִיעֶר לְעֵבִין אִיז פֶּאֶרְבִּימְעֶרְמָ, וְיִי הָאֲבֵעֵן מוֹרָא אִז מְרִינְקֵמֵן מְהִיִּי קֶאוֹעֵ וְנוֹיִל וְיִי רְעֵבִינְעֵן אִז וְיִי וְעַלִּין הָאֲבִין יִסְדִּירִים אִז וְיִי וְעַלִּין בְּרוּיָה מְשִׁמִּין וְיִין אִין פִּיהֶל קְרִיבְעֵן מִיט דִּי אִיִּין בִּיז וְיִי קֶאֱנִין אֲרוּיִם בְּרַעֲנִין אֲטְרָאִפִּין, אִין מִיר בִּיָּה אִז מִ'בְּרוּיָה מְשִׁמִּין וְיִין אִיז מְעֵן אָפְעֵן תִּיבְרָה אֶהֱן שׁוּם מִיחֻושׁ אִין יִסְדִּירִים, נֶאֱדָר דְעֵם מֶאֱכָמָ מְעֵן חֶאֲפִינְדִּיג דִּי בְּרָכָה אִז מְוִישְׁמָ יוֹד אֶפֶר דִּי הַעֲנָה, אִין סִפֶּאֶרְהָאֲנִין וְנָאם רִיבִדִּין מִיט אֲמַעֲנֶשׁ פֶּאֶר דְעֶר בְּרָכָה אִין פֶּעֲרֶגְעֶסְמָ דְעֶר וְנוֹיִל אִז מֶאֱבִין דִּי בְּרָכָה אִיז דָּאָם רַעֲן אֲבָמִיל וְנָאם מִיר גִּיבְעֵן אִז הַשִּׁירִית אוּיָה דְעֵם וְנָאם מִיר הָאֲבִין נִימ קִיִּין יִסְדִּירִים אִין מִיחֻושׁ ח'ז אִין מִ'מֶאֱכָמָ אֲגִיבֶע בְּרָכָה אִין שְׁמִיל אִז קִינְעֶר הַעֲרָמָ נִימ אִז אָנִין אֲמֵן עַד כֵּן בְּרוּיָה מְעֵן גְּזֵהָר וְיִין

ואמרו אמן עמ

אלא צריך ליותר לברך אותה ביראה ואהבה ואם יכוין פשט הדברים מה שמוציא בפיו די והותר לברך אותה בשמחה רבה:

(כו) אביא איה"ש בחלק השני בארוכות:

כו, כה, כט) כבר הבאתי לעיל בספרי זה אות מיג מ"ד יעו"ש:

(ל) תדע לך קורא נעים שאע"פ שכ"כ גדול כחו של עניית אמן אבל יש לפעמים שאסור לענות אמן כגון המשנה ממטבע שמטבע חכמים בכרכות דאין עונין אחריו אמן דהיינו שיש בני אדם שאומרים בכרכת הגומל, הגומל לחיובים טובים והוי משנה ממטבע שמטבע חכמים בכרכות ולא די שהוא ברכה לבטלה כמ"ש הרי"ף והרא"ש והש"ע סי' רי"ט שצריכים לומר הגומל לחיובים טובות אלא דאסור לענות אחריו אמן:

אנכ אביא עוד איזה גרגרים נחוצים מס' דמשק איעזר הג"ל:

ובאות א' ש' אכילה אות ו' כתב הרמשי"א וז"ל כשאדם אומר כפה מלא אין אני אוכל להנאת גופי רק לבריאת הנוף לעבודת בוראי ב"ה בזה הדיבור הוא בורא מלאך קדוש ומסלק את הסימ מעל שלחנו פענח רזא פ' בהעלותך לכן טוב בכל פעם שרוצה לאכול שיאמר הריני

צו מאכין די ברכה הויך מיט פורקט און ליבשאפט און מכוין זיין דעם פשט פון די ווערטרער מיט שמחה:

(כו) וועלין מיר ברענגין אין חקך שני באריכות:

(כז) — (כח) — (כט) האבין מיר שוין גיבראכט אין דעם ספר אות מיג מ"ד ע"ש:

(ל) ליבער לענער זיי וויסען האמש ס'איו אזוי גרויס דער בת פון ענפע-דין אמן, אָבער אַמאַהל מאַהר מען ניט ענפערין אמן, ווי

באָרד אז מ'איו משנה פון דעם נוסח וואס די חכמים האבין מתקן גיוועזין ביי ברכות מאַהר מען ניט נאך איהם זאגין אמן, דהיינו ס'פאר-האנין מענטשין וואס זאגין ביי ברכת הגומל הגומל דחייבים טובים, דאס הייסט אַ משנה פון די ממשע וואס די חכמים האבין מתקן גיוועזין, און לא די ס'איו אַ ברכה לבטלה ווי ס'שרייבין דער רי"ף הרא"ש והש"ע סי' רי"ט, ווייך מ'ברויך זאגין הגומל לחייבים טובות, נור אמן מאַר מען אויך ניט ענפערין:

אין אות א' פון אכילה, אות ו' שרייבט דער דמשק אליעזר מיט דעם קשון, אז אַ מענטש זאגט מיט'ן פולין מויל איך עם ניט להנאת גופי, נור איך זאל זיין גיזונד צו עבודת הבורא ב"ה, מיט דעם דיבור בשאפט עהר אַמאָך און איו רוחה מיט דעם דעם ס"מ פון זיין מיש, פענח רזא פ' בהעלותך, דריבער איו בעסער אז מ'געהפ עסין זאל מען זאגין איך

בא לאכול ולשתות כדי שיהא גופי ברי וחזק לעבודת השׁוׁת׃
ובאות א' של אשר יצר אות ד' כתב וז"ל ואתה קורא נעים מאחר שקרית
 ושנית כמה גדול שכר כל ברכה וברכה, מזה תבין ותקח מוסר
 לנפשך ולא תעשה כמעשיהם של כמ' בני אדם שקמים כמה פעמים בלילה
 ומשתניגין ושותין מים ואינן מברכין לא בהרהור הלב, וכבר ידעת דהרהור
 כדיבור דמי הוא מחלוקת י"א כדיבור דמי וי"א דלאו כדיבור דמי, ואם
 כביד של מעלה יפסקו הלכה כמ"ד דלאו כדיבור דמי מה תענה ליום דינג
 על כן תזהר בזה שלא תפסיד ברכותיך ונא תהי' נוזל להקב"ה כמאמדם
 וז"ל ברכות ל"ה כל הנהגה מעולם הזה בלא ברכה כאילו נוזל להקב"ה
 וכנסת ישראל ודי בזה:

שם באות א' איי, מי שיש לו יסורים או איזה צרה ב"מ לא יאמר אוי
 ולא ווי לא איי שהוא ר"ת אברהם יצחק יעקב ויכיון שבזכותם ינצל
 מכל צרה, בספר צוואה מחיים;

שם באות ב' של ברכות אות ו' כתב הגה כאשר אסור לעשות מלאכה

וועל עסין און מרינקען כדי דער גוף זאל זיין גיוונד און שפארק און
 עבודת השׁוׁת׃

אין אות א' פון אשר יצר אות ד' שרייבט עהר וז"ל מייטערן לענד און
 האסט שוין גילריינט און גיחזרת ווי גרויס ס'איז דער שכר פון יעדר
 ברכה, פון דעם וועסטו פארשטעהן און נעמין אמסר און ניש צו מוהן
 ווי די מענטשן וואס שטען אויף ביי נאכט וויפיל מאהל און זענן משתין
 און מרינקען וואסער און מאכין ניש קיין ברכה נור זענן מהרהר, און דאס
 איז ידע דאס מחלוקת פון הרהור כדיבור דמי, ס'איז דא אדעה וואס
 האלט אז מתשבה איז גלייך ווי דיבור, און אדעה וואס האלט אז הרהור
 איז ניש ווי דיבור, און אויב מ'פסקנ'ט אין הימער ביי'ם ביד של מעלה
 אז הרהור איז ניש ווי דיבור וואס וועסטו ענפערין צום יום הדין, על כן
 ברויך מען זעהן מ'זאל ניש הייזק האפנין די ברכות און מ'זאל ניש זיין
 קיין נוזל השׁוׁת׃ ווי די גמרא זאגט אין ברכות ל"ה אז מ'איז נהנה פון
 דער וועלט אהן אברכה איז ווי מ'זוכית הקב"ה און די יודין וד"כ:

דארט אין אות א' איי, ווער ס'האט יסורים אדער אנדערן צרה רח"ל
 זאל ער ניש זאגן אוי אדער וויי נור איי דאס איז ר"ת אברהם
 יצחק יעקב, און זאל מכוין זיין אז אין ווער זכות זאלן מיר גיצול
 ווערין פון אלע צרות, ספר צוואה מחיים:

דארט אות ב' ברכות אות ו' שרייבט עהר הנה אוי ווי מ'מאר ניש
 מען קיין מלאכה אין דער צייט וואס מ'מאכט אברכה ווי
 מ'שמיט

בעורו מברך כמבואר בש"ע סי' קצ"א סעי'ג וכתב המנ"א שם סעיף קטן ב' וז"ל דמוטב לדלג הברכה מלעשות מלאכה בעורו מברך וסיים המנ"א שם דאפי' תשמיש קל אסור לעשות, לכן כאשר יצר ינגב תחילה הידים ואח"כ יברך ובענמי יברך תחילה ואח"כ ינגב וכן הברכה אחרונה שאחר המגילה ולא יברך בעורו כורך המגילה אלא או כורך ואח"כ מברך או מברך ואח"כ כורך וגם כל הקהל כיון שמכוונים לצאת י"ח בברכת החזן צריכים לזהר בזה מאד שלא ירכו המגילה בעוד החזן מברך:

שם באות ג' גזל וז"ל עיר שיש בה שני בתי כנסיות ובאים אורחים לעיר ואחד מביהכנים האחד הולך ומפתה לאורחים שיבואו להתפלל בביהכ"נ שלו הוי גזל כי האורחים בלתי פיתוי יש מהם רוצים להתפלל בביהכ"נ זה, ויש רוצים להתפלל בביהכ"נ אחר, וזה שמפתה שילכו אצלו הוי גזל, מביט ח"ג סי' מ"ח יפה ללב חלק א' סי' קנ"ז אות ה', דברים אלו מכאיבין לבו של אדם לראות עד כמה חומרו של גזל:

ס' שמי'ט אין ש"ע סימן קצ"א סעיף ג', שרייבמ דער מגן אברהם דארט סעיף קטן ב' מיט דעם לשון ס'א"ז בעסער צו איבער דיפער א ברכה איידער צו טוען אמלאכה אין דער צייט וואס מ'מאכט א ברכה, פיהרמ אויס דארט דער מג"א אז אפילו אקלייניגקייט מאר מען אויף ניש טוען, דריבער זאל מען ביי אָשר יצר פריהר אב ווישען די הענד נאכהער זאגן די ברכה, און ביי על נטילת ידים זאל מען פריהר זאגן די ברכה נאכהער אב ווישען די הענד, אויף ביי די ברכה נאך דער מגיכה זאל מען ניש זאגען די ברכה און איין וויקליין די מגיכה, נוה אבער פריהר איין וויקליין און נאכהער זאגען די ברכה אדער פריהער זאגן די ברכה נאכהער צו וויקליין די מגיכה אויף דער קהל ווייך זענין מכוין יוצא זיין ויער חוב מיט דער ברכה פונם חזן ברויכין זעהר גיהמ זיין ווי זאקין ניש וויקליין די מגיכה אין דער צייט ווען דער חזן זאגט די ברכה:

דארט אות ג' גזל דאס איז זיין לשון, א שטאדט וואס ס'איז אין איהר פארבאנדין צוויי שוהקין, און אז ס'קומען אורחים אין שטאדט, און איינער פון איין שוהל געהט און היידט איבער די אורחים זאקין קומען דאוויגן אין זיין שוהל הייסט עס גזל, ווארין ווען ער זאל ניש אהן ריידין די אורחים וואקטוין מ'הייך גיגאנגין אין דער שוהל און מ'הייך און דער שוהל און אז ער היידט ווי איבער זאקין געהן אין זיין שוהל הייסט עס גזל מביט ח"ג סימן מ"ח, יפה ללב חלק א' סימן קנ"ז אות ה', דאס מאכט ווי דאס הארץ פון מענטש צו זעהן ווי הארב ס'איז דער איסור פון גזל:

עוד שם אות ג' גילות, המגלחים זקנם עוברים בכל פעם על חמשה לאוין
 ואם המגלחו הוא ישראל עובר עוד חמשה לאוין דעל כל לאו יש
 ג'כ הלאו דלפני עור, כי המגלח והמספר גם כן עובר וממילא הם עשרה
 לאוין, ועל המספר יש ג'כ אותן העשרה לאוין וביחד הם עשרים לאוין.
 ועיין בפנים הספר שם בדני גילות מעשה נפלאה שאירע לחרב ר' יעקב
 אבואלעפייא בזמן האר"י הק' ז"ל שראה לאותן שנלחו זקנם שבאו נגלגול
 פרות, ורמז בפסוק לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית רית פרות;
 הגדה"ה מבעהמ"ח ואמרו אמן וכדי להלחיב את לב הקורא אעתיק משיב
 בקיצור שליח בשם ספר יו"ן המשומר על הפסוק הזה ולא תקיפו
 פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך וז"ל כתב הר"ר זלמן בן הר"ר יהודא
 החסיד ז"ל אמר לי אבא מורי החסיד ז"ל שבימיו חי' מעשה בעשיר שהי'
 מגלח זקנו והי' אבא מורי בא ומוחה בו ולא השגיח על דבריו כי אמר
 העשיר אסמנים אני ואיני יכול לסבול הזקן, ואמר לו אבא מורי ידוע
 תדע כי מרה יהי' אחריתך כי לאחר מותך יבואו מלאכי חבלה הדומין

דאר"ט אות ג' גילות, די וועלכע גאלין די בארד זענין זעךס מאהל עובר
 אויף פינף באוין [און אויב דער שערער איז איינר, איז דער
 מתנגד עובר אויף נאך פינף באוין נייך אויף יעדן לאן איז אויף דא
 דער לאן פון לפני עור נייך דער שעהרער איז אויף עובר ממילא איז
 דאך אז זאמען זעהן באוין, און דר שערר איז אויף עובר אויף די זעלבע
 זעהן איז אז זאמען צוואנציג, און עהר ברענגט דארט אין דינים פון גידוח
 אויך דעלליכע מעשה וואס האט גימראפין הרב יעקב אבואלעפייא, אין
 דער צייט פון האר"י הקדוש ז"ל. דאס עהר האט גיזען די וואס האפין
 גינאקט די בערד אז זענין מגולגל גיזארין אין קוה, און עם איז מרוקז אין
 פסוק לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית ראשי תיבות פרות:

(הגדה"ה פון בעש המחבר ואמרו אמן, בדי צו דרוועקין דאס יודישו הארדן
 פון קעזר וועלדן מיר מעתיק זיין וואס דר קיצור שליח שרייבט
 פארין ספר יו"ן המשומר אויף דעם פסוק לא תקיפו פאת ראשכם ולא
 תשחית פאת זקנך וז"ל הר"ר זלמן בן הר"ר יהודה החסיד שרייבט
 וזה לשונו, מיין פאטער און רבי רבי יהודה החסיד ז"ל האט מיר גיזאקט
 דאס אין זיין צייט איז גיזוין אמעשה אעושר האט זיך גינאקט די בארד
 און מיין פאטער פלעג איהם זאגן און עהר האט ניט גיקנאט אויף איהם
 עהר האט גיזאקט דאס עהר איז אממיק עהר קאן ניט ליידין די בארד,
 האט עהם מיין פאטער גיזאקט, זאלקט וויסן אז דיין סוף וועט זיין ביימיר
 וזארין נאך דיין מויט וועלן קומן מלאכי חבלה אין גישאקט פון קוה

לפרות ויהיו דורסין על פאת זקנך כי זהו עונש של המשחיתים פאת, זקנו, ותדע שכן הוא רמוז בתורה לא תקיפו פאת ראשכם ואל תשחית ריזת פרוסת, וכשנפטר אותו העשיר היו יושבים אצלו כל הגדולים שבשפיירא ואבא מורי הי' שם והי' כותב שם אחד וזרק על אותו העשיר ותיכף קט על רגליו וכל היושבים שם ברחו מפניו מחמת הפחד, והתחיל אותו המר למרוט את ראשו ותולש בשערותיו, אמר לו אבא מורי מה לך אמר לי אוי לי שלא שמעתי לך אמר לו הנידה נא לי מה נעשה לנשמתך, אי לי כשיצאה נשמתו בא מלאך מחבל ודומה לפרה גדולה והביא כלי אחד מלא זפת ונפרית ומלח וקבל נשמתו והניחה לתוכו ולא היתה יכולה לצאת משמו ובא מלאך אחי מבית דין של מעלה ונטף מאתו אותו הכלי עם נשמתו אשר בתוכו והעלה אותי לפני ביד הגדול של יוצר נשמות ואז יצאה בת קול מפי הבית דין ואמרה לי קרית ושנית, אמרתי לו קריתי ושנית, מיד צוה להביא חומש ואיל קרא בו מיד כשפתחתי הכפר מצאתי כתוב ולא

און וועלדין מ'רעטין אויף די עקין פון דיין בארד ווייל דאס איז די ש'מ'ראף פון די וואס גאלדין אפ די עקין פון די בארד, אב'א'יה, ס'איז אויז מ'רומוז אין דער תורה לא תקיפו פאת ראשכם ואל תשחית ריזת פרוסת, און אז דער עושר איז גישטארבן וענין דארט גיוועזן אלע גרויסע לייט פון שפיירא און מיין פאטער איז אויף גיוועזן, האט מיין פאטער אויף גע- שריבען אויף פאפיר אשם און האט ארויף גיווארפן אויף דעם מת, איז עהר תיכף אויף גישטאנן אויף זיינע פיס און אלע וואס וענין דארט גיוועזן וענין אנטלאפן פאר עהם מחמת פחד, האט עהר זיך אהן גיהויבן רייסן די האר פונם קאפף, האט מיין פאטער צו איהם גיוואגט, וואס איז מיט דיר, האט דער מת צו עהם גיוואגט וויי איז צו מיר איה האב גיט גיהארקט זיינע רייד, האט מיין פאטער צו עהם גיוואגט זאג מיר וואס איז גיווארין מיט דיין נשמה, האט עהר געענפערט, אז מיין נשמה איז ארויס פון מיר איז געקומין עהר אגרויסער מלאך מחבל ווי אקודה און האט גיבראכט אפ די פול מיט סמאל און שוועביד און זאדע און האט מיין נשמה אריין גינגען אהין און איה האב שוין גיט גיקענט ארויס פון דארט, איז געקומין אמלאך פון בית דין ש'ר מעקה און האט גענומין פון איהם די בלי מיט מיין נשמה וואס איז גיוועזן אין איהר און האט ארויף גיבראכט פארן בית דין הגדול, און ס'איז ארויס אבת קול פונם ביד און האט גיוואגט צו מיר האט גילערינט חומש און משניות האב איה געענפערט אז האב גיקערינט כנ"ל תיכף האט מען גיהייסן ברענגן א חומש און האט גיוואגט צו מיר ליען אין איהם אויז ווי איה האב נור

תשחית פאת זקנך ולא ידעתי מה להשיב, מיד שמעתי קול אחי שחי' מכריז
תנו נשמתי להביאה במדריגה התחתונה של גיהנום, ועתה הביטו וראו נא
אחי ורעי כמה גדול עונש המגלה שער זקנו השם ישמרנו עכ"ל:

ודרך המגלה זקנו דרכו בטומאתו לגלח גם את פיאותיו שהם עוד ב' לאוין
ומי הוא זה אשר מפני כבוד המדומה יפקיר את נפשו להתחייב
שבעה לאוין ובכל לאו יש ל"ט מלקות שבעה פעמי' ל"ט הוא רע"ה מלקיות
כמנין רעה ואם כי אין עתה רשות ב"ד להלקותו ידע בבירור כי שם בעלמא
דאתי יקבל כל המלקות ע"י מלאכי חבלה אשר שם יותר הם כאבים מן
המלקות של מטה ולפעמים יזמן שיסובב שיקבל מלקיות גם בזה וזעולם
וכלל אמרו חז"ל אע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו מי
שנתחייב סקילה או גופל מן הגג או חי' דורסתו כו' וכן כל ד' מיתות
זכוראי כן הוא בעניני מלקות, וכל איש אשר בשם ישראל יבונה הוא
מוכרח להאמין בדבריהם הקדושים ז"ל, כאשר נפסק ביו"ד סימן קי"ט

גִּיעָמִינְט דָאָם ספּר הָאָב בְּאַלְדֵּי גַעפּוּינֵן גַּעשְׂרִיבֶען „וכא תשחית פאת
זקנך" הָאָב אִיד נִיט גִּיוּיסט וְאָם צו עֲנַפֶּרֶין, בְּאַלְדֵּי הָאָב אִיד גִּיהַעֲרִט
אַקול וְאָם הָאָט אַוּיס גִּירוּפִין פִּיהַרִט דִּי נֶשְׁמָה אִין דֶּער אִינְטַעֲרִשְׁטֶער
מִדְרָגָה פֿון גִּיהַנֶּם, יַעצֵט קוֹקט זִיד צו און זַעֲהֵט פֿייעֲרִי בְּרוּדֶער ווי
גִּרוּיס ס'איז דֶּער עוֹנֶשׁ פֿון דִּי וְאָם גַּאַלֶּען דִּי בְּעֶרֶד הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ, עַד
כַּאן לְשׁוֹנוּ:

און דער סדר פון די ווס גאלען זיד די בארד גאלין זיד די פאות אויף אפ
וואס דאס איז נאך צוויי לאוין, אין וועלכער מענטש וועט פאר דעם
נארישען כבוד וועגן מפקיר זיין דאס נפש צו חייב זיין זיבען לאוין אין
אין יעדער באו איז דא זיין און דרייסיג מלקיות זיבען מאהל זיינאון דריי-
סיג פמערעפט צוויי הונדערט פינף און זיבציג מלקיות וויפיל רע"ה
פמערעפט, און אפילו יעצט וואס דאס בירת זיין האט ניש קיין דשות צו
שלאגין מלקות, ברויך מען וויסן בבירור אז אויף זענעם עולם וועט עהר
אפ געמיין די מלקות הורף מלאכי חבלה וואס דאס מהוט מעהר וויי פון
די מלקות פון דער וועלט, און אמאהל מדעפט אז מאיז מקבל מלקות
אויף אין דער וועלט, ווי די חז"ל זאגן אבגל האמש די סנהדרין זענין
במל גיווארין אבער דער דין פון ארבע מיתות ב"ד זענין ניש במל
גיווארין, למשך אז מאיז חייב סקילה, אדער ער פאלט אראפ פון ראף
אדער אחרה הארגט איהם, און אזוי אקלע ארבע מיתות, אין מלקות
איז בונדאי אויף דאס זעלבע, און יעדער וואס טראגט דעם נאמין זיד
ברויף און איז מחויב צו גלייבן די הייליגע חז"לים הייד ווי דער יורה
דעה

בפירוש מי שאינו מאמין בדברי חז"ל הרי הוא כעכו"ם, וכל דבריהם הם כנחלי אש ודי בזה:

עוד באות ה' הפסק, אמרו בחגיגה דף י"ב ע"ב כל הפוסק מדברי תורה לדברים בטלים מאכילין אותו גחלי רתמים, ואיתא בס' חסידים שאינו מקבל שכר על אותו הלימוד אלא נענש עליו, ועי' ידו כל הרוזים, והורא את דבר ה' ישים עצמו כאלם מדברי שיחה בעת לימודו, ואם דבריו נשמעים ימחה ביד אחרים המדברים, אורות אלים ד' ע"א, וע"ש בזהר ח"ג דף קס"ב אמרו במתיבתא דרקיע מאן דפסק מילין דאורייתא על מילין בטלין יתפסקון חייוהי מהאי עלמא, ודיני' קיימא בהאי עלמא, ובאבות דר"ג פרק כ"ז תלמידי חכמים מתים קטנים לא מפני שמנאפין ולא מפני שגוזלין אלא מפני שפוסקין מדברי תור' ועוסקין בשיחה בטלה, ואם מוכרח להפסיק התיקון הוא שיסגור הספר שזה הוא כמי שגמר הלימוד, ואולי בזה תהיה ארוכה קצת ונקח מהעון החמור הזה. בחורי חמד שמעו ותחי נפשכם, עכ"ל הספר הקדוש דמשק אליעזר:

דעה פסק'נט סימן קי"ט בפירוש אז ווער ס'גלו'נט ניט אין ד'ב'רי ד'חז"ל
האט דעם דין ווי אעכו"ם, אין זייער רייד זענן ווי קולין פיייער ודי ב'זה:
ד'ארט אין אות ה' הפסק, אין מסכת חגיגה דף י"ב ע"ב ווער ס'איז
מפסיק פון ד'ב'רי תורה צו ד'ב'רים בטלים מאכט מען עהם עסין
ב'רעניגדיגע קולין, אין ספר חסידים ש'מייט אז מאיז ניט מקבל קיין
שכר אויף דעם לימוד נור מ'ווערמ נאך נענש אויף דעם לימוד. און
אויף דעם ב'רויף מען גינג קלאנגען, און דר וואס האט מורא פאר השי"ת
ב'רויף יוד מאכין ווי אשמועסער און ניט ריידן אין מ'יט'ן לערנין, און
איב עהר און נאך בפת זאך עהר נאך ווערין אז אנדער זאלין אויף ניט
ריידן, אורות אלים דף ו' ע"א, דער זוהר הקדוש חלק ג' דף קס"ב
ב'רענגט, אין הימער זאגט מען ווער ס'איז מפסיק פון ד'ב'רי תורה צו
ד'ב'רים בטלים וועט אפ גיהאקט ווערין זיין לעבין פון דער וועלט און זיין
משפט ווארט אויף עהם אין יענר וועלט, אבות דר' נתן פרק כ"ז תלמידי
חכמים שטארבין יונגע הייט ניט ווייל זיי ג'ל'ן אדער זענן מנאף ח"ו, נור
ווייל זיי זענן פוסק פון ד'ב'רי תורה און ריידן ליידיגע שמועסין, אז
מ'ב'רויף אבער נויטיג מפסיק זיין איז דער תיקון אז מ'זאל פאר מאכין
דאס ספר איז דאס ג'לייד ווי מ'ענדיגט דאס לערנין אפשר וועט דאס
זיין אשטוקיל ר'פואדה צו דער גרויסער זינד. מ'יער יונגע לייט הערט
יוד צו און איהר וועט לאנג לעבין, ביז אהער איז דאס קטון פון ספר
דמשק אליעזר:

הטבת הלום על ידי עצמו

הנה שאלתי להרה"ג הגדול הצדיק המפורסם איש קדוש כקש"ת מו"ה ר' שמואל ז"ק אבר"ק ביאלע-גדול המפורסם בשם מיראספאלער עליו בהיותי בביתו, מה יעשה אדם הרואה הלום קשה ואין לו מן המוכן תלתא דרחמי להטיבו, ומה שאומרים הרבש"ע שנוכר בברכות ג"ה ע"ב ובש"ע סי' ק"ל הלא הוא דוקא רק על הלום רחוא ולא ידע מה חזי, כמו"ב מלשון הנמ' שם האי מאן רחוא הלמ' ולא ידע מה חזי ליקום קמי כהני כעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי רבש"ע, וכן הוא הלשון בש"ע הנ"ל, אבל אם אדם רואה הלום קשה ויודע חלומי, ע"ז אמרינן שם בנמ' ובש"ע סי' ר"ב הרואה הלום ונפשו עגומה עליו ייטיבנו בפני שלשה לייתי תלתא דרחמי לי, כ"ה גירסת הרא"ש והש"ע סי' ר"כ] ולימא כו', וא"כ מה יעשה האדם שראה הלום קשה ואין לו מן המוכן תלתא דרחמי לי' שייטיבנו בפניהם, ובפרט לפי מנהג הרבה מקומות שאין אומרים הרבש"ע כלל, ואפי' באותן המקומות שאומרים כתבו האחרונים דיאמר הרבש"ע בשעה שהכהנים מאריכין בניגון של וישמרך או ויחונך, אבל בשעה שהכהנים אומרים את התיבות לא יאמרו הציבור שום דבר רק ישמעו היטב בכונ' את התיבות מפי הכהנים, וא"כ לפי רוב המקומות שהכהנים אינם מנגנים כלל בסוף

מיר האבען אמאזק גיפרענט הרב הגאון הצדיק וכו' הרי"ר שמואל ז"ק שליט"א אבר"ק ביאלע, וואס זאל מוהן א מענטש וואס זעהט א שווערין חלום און האט גיט קיין דריי פריינד זאגן איהם מטיב חלום זיין, און דאס וואס ס'זען גיברקט אין ברכות ג"ה ע"ב און ש"ע סי' ק"ל, אז מ'זאל זאגען רבש"ע ביי ברכת כהנים, איז נור אז עהר ווייסט גיט וואס עהר האט גזעהן, און ווי ס'שטייט דאס לשון אין דער גמרא וז"ל ידע מה חזי וכו' און אזוי שטייט אויך אין ש"ע הנ"ל, אבער אז מ'זעהט א שווערין חלום און ווייסט דעם חלום, זאגט דארט די גמרא הנ"ל אז איינער זעהט א חלום און עהר איז מרויערין זאל עהר דעם חלום מטיב זיין פאר דריי פריינד, און וואס זאל מוהן א מענטש וואס זעהט א שווערין חלום און האט גיט גרייט קיין דריי פריינד זיי זאגן עס מטיב זיין וזכרנו אז אויך אסך ערמער זאגט מניח קיין רבש"ע, און אפי' ווי מ'זאגט יו רבש"ע שפרייבין די אחרונים אז מ'זאל זאגן ווען די כהנים זענן מאריך מיט'ן ניגון פון וישמרך און ויחונך אבער ווען די כהנים זאגן די ווערמער זאל מען גאר גיט זאגן נור אויב הערין מיט בוננה די ווערמער פון די כהנים, א"כ אז אין פיהל ערמער זענען די כהנים גאר גיט ביי וישמרך ויחונך

הברכה של וישמרך ויחונך ואם כן א"א לומר הרבש"ע ומה יעשה האדם שחלם לו חלום קשה אם אינו יכול לומר הרבש"ע כנ"ל ותלתא דרחמי ל"י לא מוכן לו, מה יעשה:

והשיב ל"י כי בשעת הדחק יש לסמוך על הירושלמי מפורש פרק אין עומדין שכל אחד יכול להטיב חלומו ע"י עצמו, ואמר לי שמצוה לפרסמו ולהדפיסו לזכות הרבים, וקיימתי המצוה לשמוע דברי חכמים, והעתקתי והדפסתי את דברי הירושלמי אות באות בכאן, וז"ל הירושלמי ברכות פרק אין עומדין הלכה א':

ר' יונה בשם ר' תנחום בי ר' חייא, זה שהוא רואה חלום קשה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואהי אבותי שיהיו כל חלומותי שחלמתי בין בלידה הזה בין בשאר הלידות בין שחלמתי אני ובין שחלמו לי אחרים אם טובים הם יתקיימו עלי לששון ולשמחה, לברכה ולחיים ואם לדבר אחר כשם שהפכת את מי המרה למתיקה ומי יריחו ע"י אישע למתיקה ואת סללת בן בעור לברכה כן תהפוך את כל החלומות הקשים ומה שחלמו לי אחרים לטובה לברכה ולרפואה ולחיים לשמחה ולששון ולשלום, הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאורני שמחה למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אורך ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך דך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אכלם לששון ונחמתים ושמתים מינוגם, עכ"ל הירושלמי אות באות:

וַיְחַנֵּךְ קָאן מַעַן דְּאֵךְ נִיט זְאִינן רבש"ע, וְאִם זָאל אַמְעַנְמַ'שׁ מַהֲרִין אִין ס'הָאִם עָהֵם גִּיחְלוּם' אִשְׁווערְעֵר חֲלוּם, אִין קִיין דְּרִיין פֿרִיידֵךְ הָאִם עָהֵר נִיט אִין רבש"ע קָאן עָהֵר אִויךְ נִיט זְאִינן:

הָאִם עָהֵר מִיר גִּיעַנְפֿעֵרְט אִין בְּשַׁעַת הַדְּחָק קָאן מִזִּיד סוּמָךְ זִיין אִויךְ'ן ירושלמי פרק אין עומדין או יעדר קאן זיך אקוין מטיב חלום זיין און עהר האט מיר גיזאגט אז ס'איז א מצוה דאס מפרסם זיין און דריקן בקדי מוזה זיין הרבים, זענין מיר מקיים די מצוה לשמוע דברי חכמים און דאס מעתיק גיזענין דעם ירושקמי אות באות און דאס איז דאס קשון הירושקמי ברכות פרק אין עומדין הלכה א', זעה און פנים:

הנה אחר הערכת החלק הראשון מצאתי אשר מה שכתבתי בסוף ג"ד שקדמני גדול אחד בעהמ"ח ארין תמדה בהקדמתו הובא בספר לקוטי שושנים חלק א' אות כ"ו, וברוך שכוננתי:

תם ונשלם חרקה ראשון כסיעתא דשמייה.

סגולה להצלחה

עוד ראיתי סגולה גדולה להצלחה באפוקי שבתא בכל השבוע הבאת מבתי"מ שהי' ספון וטמון מהרב הגאון הקדוש הצדיק המפורסם איש אקי כבוד קשית מויה ר' לוי יצחק וצוקללה"ה אבריק באר דימ שוב בעל המחבר ספר קדושת לוי זי"ע ועכ"א, וזיל הכתי"ק:

סגולה גדולה להצלחה שיאמרו האנשים ונשים והמך בקשה זו בכל מוצ"ש"ק קודם הכרלה ג' פעמים, ובמות אני בה' שיצליחו בבני חיי ומזוני בודאי כמת בעוה"י, בזה הלשון:

נאך האבין מיר געפונן אסגולה צו הצלחה בכל ענינים, שבת צו נאכט'ס צו זאגן, פון דעם הייליגען בר די וישו"ב'ער רב הרב הקדוש רבי לוי יצחק זצ"ל פון פתב"ד קדשו מיט דעם לשון:

אסגולה צו הצלחה מאנסלייט און ווייבער און קינדער אלע זאלין זאגען פאר הגדלה דריו מאהל, זענין זיי במוית או זיי זועלין גיהאלפין זוערין מיט קינדער און גיוונד און פרגסה וכל טוב בעוה"י:

נאט פון אברק'ס און יצחק און פון יעקב באהיט דיין פאלה ישראק פון אלעם ביזיון אין דינים לויב או דער ליבער

שבת קודש גייט זונעם אז דיא וואך זאל אויגו קומען צו אמונה שקימה, צו אמונת חכמים, צו אהבת ודיבוק חברים

טובים צו רביקות הבורא ברוך הוא, מאמין צו זיין בשלש עשרה עיקרים שלך ובגאוקה שלמה וקרובה במהרה בגמינו

ובתהנית המתים, ובגבואת משה רבינו ערוש, רבשע דיא ביסט דאך אנותן לענף כח, גיב דינע ליבע יודישע קינדערדיך

אויך כח דרך צו לובין, און דרך צו דינען און ווייטער גוינעם גישט, און דיא וואך זאל אינו קומען צו גיוונד, און צו מזל, און

צו ברברה, און צו הצלחה, או צו חסד, און צו עושר וקבוד, און צו פני, חיי ומזוני לנו ולבך ישרא אמן: